

**LAPSEN HENKILÖTIETOJEN KÄSITTELYN
LAINMUKAISUUS TARJOTTAESSA
TIETOYHTEISKUNNAN PALVELUJA SUORAAN
LAPSELLE**

Lapin yliopisto

Oikeustiede

Oikeusinformatiikka

Maisteritutkielma

Noora Pohjola

Kevät 2017

Lapin yliopisto, oikeustieteiden tiedekunta

Työn nimi: Lapsen henkilötietojen käsittelyn lainmukaisuus tarjottaessa tietoyhteiskunnan palveluja suoraan lapselle

Tekijä: Noora Pohjola

Opetuskokonaisuus ja oppiaine: Oikeusinformatiikka

Työn laji: Maisteritutkielma

Sivumäärä: XIII+ 69

Vuosi: 2017

Tiivistelmä:

Tutkielmani käsittelee Euroopan unionin uuden tietosuoja-asetuksen 8 artiklaa, joka tuo ensimmäistä kertaa konkreettisesti sääntelyä lapsen henkilötietojen suojan osalta. Tutkielmassani pyrin löytämään vastauksia siihen, millaisissa tapauksissa lapselle voidaan tarjota suoraan tietoyhteiskunnan palveluja ja mitä tällaiset lapsille tarjottavat palvelut pääasiassa ovat. Tutkielmani käsittelee henkilötietojen lainmukaista käsittelyä, tietosuoja-asetuksen ja henkilötietolain säännösten nojalla. Henkilötietojen lainmukainen käsittely edellyttää ensisijassa rekisteröidyn suostumusta. Tietosuoja-asetuksen 8 artikla asettaa lapsen henkilötietojen käsittelylle vanhempainvastuunkantajan suostumuksen edellytyksen, jos lapsi on 13–16 vuoden ikäinen. Vanhempainvastuunkantajan suostumuksen todentamiseen liittyy monenlaisia ongelmia ja haasteita, joista suurimpana on käytettävissä olevien tunnistamismenetelmien puutteellisuus sekä se, että tietosuoja-asetus ei anna esimerkkejä siitä, miten vanhempainvastuunkantajan suostumus voitaisiin tosiasiallisesti todentaa.

Tietosuoja-asetus asettaa rekisterinpitäjälle vastuun toteuttaa kohtuulliset toimenpiteet vanhempainvastuunkantajan suostumuksen todentamiseksi. Henkilötietojen suojan kulmakivenä pidetään rekisterinpitäjän vastuuta henkilötietojen käsittelyssä, koska rekisterinpitäjän vastuu luo pohjan koko henkilötietojen suojan toteutumiselle. Rekisterinpitäjällä on aktiivinen rooli henkilötietojen käsittelyssä, sillä rekisterinpitäjällä on velvollisuus edistää rekisteröidyn oikeuksia kaikissa henkilötietojen käsittelyn vaiheissa.

Vanhemman rooli lapsen mediakasvatuksessa on epäilemättä tärkeä, sillä vanhempien tulisi valistaa lapsiaan järkeviksi sosiaalisen median käyttäjiksi. Tietosuoja-asetus on kaivattu uudistus ja merkittävä parannus lapsen henkilötietojen käsittelyn suojassa, mutta vasta tietosuoja-asetuksen soveltaminen näyttää, toteutuuko lapsen henkilötietojen suoja tosiasiallisesti. Tietosuoja-asetuksessa asetettuja ikärajoja tulee tarkastella kriittisesti, tehostavatko ikäraajat tarpeeksi lasten henkilötietojen suojaa.

Avainsanat:

henkilötietojen suoja, tietoyhteiskunnan palvelu, suostumus, vanhempainvastuunkantaja, perusoikeus, tietosuoja-asetus

Sisällysluettelo

LÄHTEET	IV
1. JOHDANTO	1
1.1. TUTKIELMAN TARKOITUS JA TAVOITE	1
1.2. TUTKIELMAN RAKENNE	3
1.3. TUTKIMUSMETODIT	5
1.4. MAISTERITUTKIELMAN LIITYNTÄ OIKEUSINFORMATIIKAN JA PERSONALLISUUSOIKEUDEN ALAAN	6
1.5. LAPSEN ETU JA ASEMA	7
1.6. LAPSI VIHDE- JA SOSIAALISEN MEDIAN TARJOAMIEN PALVELUIDEN KÄYTTÄJÄNÄ	9
1.7. TIETOSUOJA JA TIETOTURVA KÄSITTEINÄ	10
1.8. EUROOPAN UNIONIN UUSI TIETOSUOJA-ASETUS	11
2. HENKILÖTIEDOT	15
2.1. MITÄ OVAT HENKILÖTIEDOT?	15
2.2. YKSITYISYYDEN SUOJA IHMISOIKEUTENA	17
2.3. HENKILÖTIETOJEN SUOJA PERUSOIKEUTENA	19
2.4. PERUSOIKEUSSUOJA JA IKÄ	22
2.5. HENKILÖTIETOJEN KÄSITTELYN LAINMUKAISUUS	24
2.6. HENKILÖTIETOJEN KÄSITTELYÄ KOSKEVAT PÄÄPERIAATTEET	25
3. SUOSTUMUS	28
3.1. TIETOSUOJA-ASETUKSEN MÄÄRITTELEMÄT KRITTEERIT SUOSTUMUKSELLE	28
3.2. HENKILÖTIETOLAIN SÄÄTÄMÄT KRITTEERIT SUOSTUMUKSELLE	30
3.3. SUOSTUMUKSEN ANTAMISEEN LIITTYVÄT ONGELMAT	31
3.4. OIKEUSTAPAUS SUOSTUMUKSEEN LIITTYVISTÄ ONGELMISTA	32
3.5. SUOSTUMUS LAPSELTA	33
4. VANHEMPAINVASTUUNKANTAJAN SUOSTUMUS	34
4.1. TIETOSUOJA-ASETUKSEN 8 ARTIKLA	34
4.2. KUKA TÄYTTÄÄ VANHEMPAINVASTUUNKANTAJAN MÄÄRITELMÄN?	35
4.3. KULUTTAJA-ASIAMIEHEN KANTA TIETOSUOJA-ASETUKSEN 8 ARTIKLAAN JA IKÄRAJAKYSYMYS	37
4.4. TIETOYHTEISKUNNAN TARJOAMAT PALVELUT	40
4.5. LAPSEN VANHEMPAINVASTUUNKANTAJAN SUOSTUMUKSEN TODENTAMINEN JA SIIHEN LIITTYVÄT ONGELMAT	43
4.5.1. Verkkopankkitunnukset	45
4.5.2. Mobiilivarmenne	47
4.5.3. Kansalaisvarmenne	47
4.5.4. Kevyemmät tunnistautumismenetelmät	48
4.6. KÄYTÄNNESÄÄNNÖT	49
4.7. KULUTTAJA-ASIAMIEHEN RATKAISU	50
5. KENELLÄ ON VASTUU?	53
5.1. REKISTERINPITÄJÄN VASTUU	53
5.1.1. Vastuukysymykset tietosuoja-asetuksen mukaan	54
5.1.2. Vastuukysymykset henkilötietolain mukaan	55
5.2. VANHEMPAINVASTUUNKANTAJAN VASTUU	56
5.3. VANHEMPAINVASTUUNKANTAJAN ROOLI LAPSEN KÄYTTÄMIEN TIETOYHTEISKUNNAN PALVELUJEN VALVONNASSA	58
6. JOHTOPÄÄTÖKSET	59
6.1. DIGITAALINEN JALANJÄLKI	59
6.2. ESINEIDEN INTERNET JA SÄHKÖISEN VIESTINNÄN TIETOSUOJA-ASETUS	60
6.3. TUTKIELMAN YHTEENVETO	64

LÄHTEET

Kirjallisuus

Aho, Soile & Kulmala, Ulla & Rähkä, Hannele & Porkka, Sirpa & Timlin, Taru: Lapsen etu. Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja, Sarja B: raportit ja selvitykset. Turku 1995.

Andreasson, Ari & Koivisto, Juha & Ylipartanen, Arto: Tietosuojavastaavan käsikirja. Helsinki 2013.

Andreasson, Ari & Koivisto, Juha & Ylipartanen, Arto: Tietosuojakäsikirja johdolle. Tallinna 2015.

Bygrave Lee A: Data Protection Law, Approaching Its Rationale, Logic and Limits. Kluwer Law International. Haag, Lontoo, New York 2002.

Bygrave, Lee A: Data Privacy Law, An International Perspective. Oslo 2014.

daCosta, Francis: Rethinking the Internet of Things. A Scalable Approach to Connecting Everything. California 2013.

Forss, Marko: Fobban sosiaalisen median selviytymisopas. Helsinki 2014.

Freeman, Michael: The Value and Values of Children's Rights. Teoksessa The Human Rights of Children toimittanut Antonella Invernizzi ja Jane Williams. Wales 2011.

Haasio, Ari: Netin pimeä puoli. Saarijärvi 2013.

Hakalehto, Sivianna & Toivonen, Virve (toim.): Lapsen oikeudet lastensuojelussa, Kauppakamari 2016.

Helopuro, Sanna & Perttula, Juha & Ristola, Juhapekka: Sähköisen viestinnän tietosuoja. Helsinki 2009.

Hakalehto-Wainio & Nieminen Liisa (toim.): Lapsioikeus murroksessa. Viro 2013.

Hirvonen, Ari: Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan. Helsinki 2011.

Hoikka, Mikko & Neuvonen, Riku & Rautiainen, Pauli: Viestintämarkkinaoikeus. Kauppakamari 2016.

Husa, Jaakko & Mutanen, Anu & Pohjolainen, Teuvo: Kirjoitetaan juridiikkaa. Tampere 2008.

Jochen, Peter & Valkenburg, Patti M. & Fluckiger, Cédric: Adolescents and social network sites: identity, friendships and privacy. Teoksessa: <kids online> Opportunities and risks for children. Toimittanut Livingstone Sonia ja Haddon Leslie. Iso-Britannia 2009.

Jyränki, Antero: Uusi perustuslakimme. Jyväskylä 2000.

Jyränki, Antero & Husa, Jaakko: Valtiosääntöoikeus. Hämeenlinna 2012.

Korhonen, Rauno: Perusrekisterit ja tietosuojat. Helsinki 2003.

Korhonen, Rauno a: The new Information Society Code of Finland. Teoksessa: Lawyers in the Media Society. The Legal Challenges of the Media Society. Toimittanut: Saarenpää Ahti ja Sztobryn Karolina. Rovaniemi 2016.

Korhonen, Rauno b: Sähköinen asiointi ja viestintä julkisella sektorilla. Teoksessa: Oikeus tänään osa I. Lapin yliopiston oikeustieteellisiä julkaisuja, Sarja C34. Rovaniemi 2016.

Koski, Saara: Lasten henkilötietojen suojan tehokkuus ja riittävyys Euroopan Unionissa – erityisesti esineiden internetin sovelluksissa. Referee-artikkeli teoksessa Viestinnän muuttuva sääntely, Viestintäoikeuden vuosikirja 2016. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja Forum Iuris. Helsinki 2017.

Kulla, Heikki & Koillinen, Mikael: Julkisuus ja henkilötietojen suoja viranomaistoiminnassa. Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta. Turku 2014.

Laine, Juha (toim): Verkkokauppa-oikeus. Porvoo 2001.

Lansdown, Gerison: The Evolving Capacities of the Child. Firenze 2005.

Manches, Andrew & Duncan, Pauline & Plowman, Lydia & Sabeti, Shari: Three questions about the Internet of Things and children. University of Edinburgh, Association for Educational Communications and Technology. Teoksessa: TechTrends, volume 59, 2015.

Neuvonen, Riku: Yksityisyyden suoja Suomessa. Viro 2014.

Neuvonen, Riku: Viestintä- ja informaatio-oikeuden perusteet. Viro 2013.

Nieminen, Liisa: Perus- ja ihmisoikeudet ja perhe. Helsinki 2013.

Ojanen, Tuomas: Perusoikeusjuridiikka. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja Forum Iuris. Helsinki 2015.

Ojanen, Tuomas: Perus- ja ihmisoikeudet Euroopan unionissa. Teoksessa Ihmisoikeuksien käsikirja. Toimittanut Koivurova Timo & Pirjatanniemi Elina. Tallinna 2014.

Pajulammi, Henna: Lapsi, oikeus ja osallisuus. Viro 2014.

Pellonpää, Matti & Gullans, Monica & Pölönen, Pasi & Tapanila, Antti: Euroopan ihmisoikeussopimus. Helsinki 2012.

Pesonen, Pirkko: Viestintäoikeuden käsikirja. Helsinki 2011.

Pesonen, Pirkko: Sosiaalisen median lait. Viro 2013.

Pitkänen, Olli & Tiilikka, Päivi & Warma, Eija: Henkilötietojen suoja. Helsinki 2013.

Pitkänen, Olli & Korpisaari, Päivi & Korhonen, Rauno: Miten kansallista lainsäädäntöämme pitää muuttaa EU:n yleiden tietosuoja-asetuksen vuoksi? Teoksessa Viestinnän muuttuva sääntely, Viestintäoikeuden vuosikirja 2016. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja. Helsinki 2017.

Saarenpää, Ahti a: Oikeusinformatiikka. Oikeusjärjestys osa I, 8. Täydennetty painos, Lapin yliopiston oikeustieteellisiä julkaisuja. Sarja C 59. Rovaniemi 2012.

Saarenpää, Ahti b: Henkilö- ja persoonallisuus oikeus. Teoksessa: Oikeusjärjestys osa I, 8. Täydennetty painos, Lapin yliopiston oikeustieteellisiä julkaisuja. Sarja C 59. Rovaniemi 2012.

Salokannel, Marjut: Terveystiedot ja EU:n yleinen tietosuoja-asetus –artikkeli. Suomen asianajajaliiton oikeudellinen aikakauskirja, Tietosuojan ja immateriaalioikeuden teemanumero Defensor Legis n:o 4/2016.

Tranberg, Pernille & Heuer, Steffan: Älä kerro kaikkea! Itsepuolustusopas verkkoon. Helsinki 2013.

Vanto, Jarno: Henkilötietolaki käytännössä. Helsinki 2011.

Voutilainen, Tomi: Oikeus tietoon. Informaatio-oikeuden perusteet. Porvoo 2012.

Wallin, Anna-Riitta: Tiedonsaanti asiakirjoista ja henkilötietojen suoja EU:n perusoikeuskirjassa tunnustettuina perusoikeuksina. Teoksessa: Perusoikeudet EU:ssa. Toimittanut Nieminen Liisa. Helsinki 2001.

Säädökset

Hallintolaki (6.6.2003/434)

Henkilötietolaki (22.4.1999/523)

Laki holhoustoimesta (1.4.1999/442)

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (8.4.1983/361)

Laki vahvasta sähköisestä tunnistamisesta ja sähköisistä luottamuspalveluista (7.8.2009/617)

Rikoslaki (19.12.1889/39)

Suomen perustuslaki (11.6.1999/731)

Tietoyhteiskuntakaari (7.11.2014/917)

Euroopan unionin lainsäädäntö

Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus yksityiselämän kunnioittamisesta ja henkilötietojen suojasta sähköisessä viestinnässä ja direktiivin 2002/58/EY kumoamisesta (sähköisen viestinnän tietosuojaa-asetus) 2017/0003 COD

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2016/679, luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta.

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2015/1535, teknisiä määräyksiä ja tietoyhteiskunnan palveluja koskevia määräyksiä koskevien tietojen toimittamisessa noudatettavasta menettelystä (kodifikaatio).

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2000/31/EY, tietoyhteiskunnan palveluja, erityisesti sähköistä kaupankäyntiä, sisämarkkinoilla koskevista tietyistä oikeudellisista näkökohdista.

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) n:o 910/2014 sähköisestä tunnistamisesta ja sähköisiin transaktioihin liittyvistä luottamuspalveluista sisämarkkinoilla ja direktiivin 1999/93/EY kumoamisesta.

Virallislähteet

Hallituksen esitys Eduskunnalle henkilötietolaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 96/1998)

Hallituksen esitys Eduskunnalle holhouslainsäädännön uudistamiseksi (HE 146/1998)

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi vahvasta sähköisestä tunnistamisesta ja sähköisistä allekirjoituksista annetun lain muuttamisesta sekä eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 74/2016)

Kilpailu- ja kuluttajavirasto: Lausunto yleisen tietosuoja-asetuksen tietoyhteiskunnan palveluihin liittyvän lapsen suostumusta koskevasta 8 artiklasta KKV/1138/03.03/2016

Tietosuojatyöryhmä: Lausunto 2/2009 lasten henkilötietojen suojelusta (Yleiset suuntaviivat ja kouluja koskeva erityistapaus) WP 160, 11.2.2009.

Tietosuojatyöryhmä: Lausunto 15/2011 suostumuksen määritelmästä WP 187, 13.7.2011.

Tietosuojatyöryhmä: Lausunto 2/2013 sovelluksista älylaitteissa WP 202, 27.2.2013.

Tietosuojavaltuutetun toimisto: Henkilörekisteriin talletettujen tietojen tarkastaminen 22.8.2014.

Oikeusministeriö a: Miten valmistautua EU:n tietosuoja-asetukseen? Tietosuojavaltuutetun toimisto, selvityksiä ja ohjeita 4/2017. Helsinki 2017.

Oikeusministeriö b: EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen täytäntöönpanotyöryhmän (TATTI) mietintö. Mietintöjä ja lausuntoja 35/2017. Helsinki 2017.

Oikeusministeriö: työryhmän asettamispäätös OM1/41/2016. Helsinki 2015.

Kansainväliset sopimukset

Euroopan ihmisoikeussopimus Sops 85–86/1998

Euroopan unionin perusoikeuskirja 2012/C 326/02

Euroopan unionin toiminnasta tehty sopimus (SEUT) 2012/C 326/01

Yhdistyneiden kansakuntien kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (Finlex 8/1976)

Yhdistyneiden Kansakuntien lapsen oikeuksien yleissopimus

Oikeuskäytäntö

Korkeimman hallinto-oikeuden vuosikirjaratkaisu KHO 2013:103

Kilpailu- ja kuluttajaviraston lausunto Internet-peliin liittyvien hyödykkeiden tarjoamisesta alaikäisille KUV/6546/41/2012

C-131/12 Google Spain vs. Agencia Espanola de Proteccion de Datos (AEPD) ja Mario Costeja Gonzalez

Elektroniset lähteet

Australian Law Reform Commission: For Your Information, Australian Privacy Law and Practice (ALRC Report 108). Chapter 67, Children, Young people and Attitudes to Privacy.

Saatavilla:

<http://www.alrc.gov.au/publications/67.%20Children%2C%20Young%20People%20and%20Attitudes%20to%20Privacy/online-social-networking>

Bird & Bird: Guide to the General Data Protection regulation. Saatavissa: https://www.twobirds.com/~/_media/pdfs/gdpr-pdfs/bird--bird--guide-to-the-general-data-protection-regulation.pdf?la=en

Danske Bank: Alaikäisen pankkiasiat. Saatavissa: <https://www.danskebank.fi/fi-fi/asiakaspalvelu/Henkiloasiakkaat/Pages/Alaikaisen-raha-asiat.aspx>

Facebook: käyttöehdot, saatavissa: <https://fi-fi.facebook.com/legal/terms/update>

Gartner: Gartner Says 6.4 Billion Connector "Things" Will Be in Use in 2016, Up 30 Percent From 2015. Stamford 2015. Saatavissa: <http://www.gartner.com/newsroom/id/3165317>

Gartner: Gartner Says Competition is Increasing to Be the IoT Gateway to the Connected Home, Stamford 2015. Saatavissa: <http://www.gartner.com/newsroom/id/3107217>

Globalis: Kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskeva yleissopimus. Saatavissa: <http://www.globalis.fi/Kv-sopimukset/Kansalais-ja-poliittisia-oikeuksia-koskeva-yleissopimus>

ID Guardian Ltd: Teddy the Guardian. Saatavissa: <http://teddytheguardian.com/>

IOT Finland: Internet of Things on mahdollisuus. Saatavissa: <http://iotfinland.fi/>

Internet Society: Are Digital Footprints a Problem? Saatavissa:
https://www.internetsociety.org/sites/default/files/flash/Are_Digital_Footprints_a_Problem/presentation_content/external_files/Are_Digital_Footprints_a_problem.pdf

Internet Society: Your Digital Footprint Matters. Saatavissa:
<http://www.internetsociety.org/your-digital-footprint>

IPR University Center, Immateriaalioikeusinstituutti: Raportti EU:n yleisen tietosuojasetuksen edellyttämistä muutoksista kansalliseen lainsäädäntöön. Toimittanut Olli Pitkänen 28.12.2016. Saatavissa: <http://tietokayttoon.fi/julkaisu?pubid=20302>

Kilpailu- ja kuluttajavirasto: Lapsi mobiilipalveluiden ja internetin käyttäjänä. Saatavissa:
<http://www.kkv.fi/Tietoa-ja-ohjeita/Ostaminen-myyminen-ja-sopimukset/lapsikuluttajana/mobiilipalvelut-ja-internet/>

Mobiilivarmenteen verkkosivut: <http://www.mobiilivarmenne.fi/>

Savolainen, Jukka: Komissio kerää näkemyksiä sääntöjen luomiseksi yhteenliitetyille älylaitteille eli ”esineiden internetille”. Julkaistu Edilexin uutisissa 14.3.2012. Saatavissa:
<https://www-edilex-fi.ezproxy.ulapland.fi/uutiset/32038?allWords=esineiden+internet&offset=1&perpage=20&sort=relevance&searchSrc=1&advancedSearchKey=539703>

S-Pankki: Alaikäinen S-Pankin asiakkaana. Saatavissa: <https://www.s-pankki.fi/fi/asiakaspalvelu/alaikainen-s-pankin-asiakkaana/>

Suomi.fi Kansalaisen palvelut yhdestä osoitteesta: Tunnistautuminen mobiilivarmenteella. Saatavissa:
https://www.suomi.fi/suomifi/suomi/asioi_verkossa/sahkoinen_tunnistus_ja_allekirjoitus/tunnistautuminen_mobiilivarmenteella/index.html?style=print

The London School of Economics and Political Science: EU Kids Online -tutkimus.
Saatavissa: <https://lisedesignunit.com/EUKidsOnline/html5/index.html?page=1&noflash>

Tietosuojavaltuutetun toimisto: EU:n komissio ehdottaa parannuksia sähköisen viestinnän tietosuojasääntöihin.

Saatavissa:

<http://www.tietosuoja.fi/fi/index/ajankohtaista/tiedotteet/2017/01/eunkomissioehdottaaparrannuksiasahkoisenviestinnantietosuojasaantoihin.html>

Oikeusministeriö: EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen Suomen malli. Saatavissa:
<http://www.oikeusministerio.fi/fi/index/blogi/6Km6t6RUd/2017/vry1Vd3ix.html.stx>

Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta: EU:n tietosuoja-asetuksen yritysvaikutukset. Näkökulmia ajankohtaisiin yhteiskunnallisiin kysymyksiin ja poliittisen päätöksenteon tueksi 10/2017. Saatavissa:

http://tietokaytoon.fi/documents/1927382/2116852/10_2017_+EUn+tietosuoja-asetuksen+yritysvaikutukset/7f043abc-2068-45f2-8470-0b2df19f7189?version=1.0

Viestintävirasto: Tietoyhteiskuntakaarta sovelletaan internetin yhteisö- ja ajanvietepalveluihin.

Saatavissa:

<https://www.viestintavirasto.fi/kyberturvallisuus/palveluidenturvallinenkaytto/palveluntarjoajanyhteystiedot.html>

Viestintävirasto: Vahva sähköinen tunnistaminen, sähköinen allekirjoitus ja varmenne.

Saatavissa:

<https://www.viestintavirasto.fi/kyberturvallisuus/sahkoinentunnistaminenjaallekirjoitus.html>

Väestörekisterikeskus: kansalaisvarmenne. Saatavissa: <http://vrk.fi/kansalaisvarmenne>

1. Johdanto

1.1. Tutkielman tarkoitus ja tavoite

Maisteritutkielmani tarkastelee lähtökohtaisesti Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2016/679, luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta (myöhemmin tietosuoja-asetus), 8 artiklaa. Tietosuoja-asetuksen lisäksi keskeisimpiä säädöksiä tutkielmassani ovat Suomen perustuslaki (11.6.1999/731), henkilötietolaki (22.4.1999/523), tietoyhteiskuntakaari¹ (7.11.2014/917) sekä laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (8.4.1983/361).

Tietosuoja-asetuksen 8 artiklan mukaan jos 6 artiklan 1 kohdan a alakohtaa sovelletaan, katsotaan, että kun kyseessä on tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoaminen suoraan lapselle, lapsen henkilötietojen käsittely on lainmukaista, jos lapsi on vähintään 16-vuotias. Jos lapsi on alle 16 vuotta, tällainen käsittely on lainmukaista vain siinä tapauksessa ja siltä osin kuin lapsen vanhempainvastuunkantaja on antanut siihen suostumuksen tai valtuutuksen. 8 artiklan mukaan jäsenvaltiot voivat lainsäädännössään säätää tätä tarkoitusta koskevasta alemmasta iästä, joka ei saa olla alle 13 vuotta. Rekisterinpitäjän on toteutettava kohtuulliset toimenpiteet (reasonable efforts) tarkistaakseen tällaisissa tapauksissa, että lapsen vanhempainvastuunkantaja on antanut suostumuksen tai valtuutuksen, käytettävissä oleva teknologia huomioon ottaen.

Tietosuoja-asetuksen 8 artiklan lähtökohtana on parantaa lasten henkilötietojen käsittelyn suojaa. Lapset tarvitsevat erityistä suojaa etenkin silloin, kun lasten henkilötietoja käytetään markkinointitarkoituksissa ja lapset luovat käyttäjäprofileja ja lapsia koskevia henkilötietoja kerätään, kun lapset käyttävät suoraan lapsille tarjottuja tietoyhteiskunnan palveluja.

Tutkielmani käsittelee myös henkilötietojen suojaa ihmis- ja perusoikeutena. Henkilötietojen suojan käsittely ihmis- ja perusoikeutena sekä henkilötietojen suojan

---

¹ Ks. lisää Korhonen 2016 a, s. 52–58.

lainmukaisen käsittelyn periaatteiden esittelemine on olennaista tutkimuskysymyksen kannalta.

Henkilötiedot ovat kauppatavaraa ja ne ovat helposti tallennettavissa sekä liikuteltavissa tietoverkkojen välityksellä. Tietoverkkojen rajattomuus ja sosiaalisen median palveluiden sijoittuminen siten, että henkilötietojen suojan tasoa on vaikea arvioida, on johtaneet vaatimukseen henkilötietojen suojan tehostamisesta. Henkilötietojen suoja ja tietosuojat ovat entistä enemmän kansainvälisen keskustelun puheenaiheena.²

Käytännön tasolla henkilötietojen suojaa voidaan kuvata teknisenä oikeutena, johon liittyy tietosuojat, arkaluonteisten tietojen erittely ja yleisesti henkilötietolaissa esiin tuodut periaatteet.³ Henkilötietojen suoja käsittää persoonallisuuden ja siihen on yhdistetty tiedollinen itsemääräämisoikeus, joka tarkoittaa sitä, että henkilöllä tulisi olla mahdollisimman suuri mahdollisuus vaikuttaa siihen, kuka, miten ja missä käsittelee hänen henkilötietojaan.⁴

Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimus lapsen oikeuksista määrittelee lapseksi jokaisen alle 18-vuotiaan henkilön, ellei täysi-ikäisyyttä saavuteta aiemmin lapseen soveltuvien lakien mukaan. Lapsi tarvitsee erityistä suojelua, jonka vuoksi sekä EU:n lainsäädännössä että kansallisessa lainsäädännössä on useita lasta koskevia erityissäännöksiä. Lainsäädännössä lasta suojataan erityisesti säätämällä suojaikärajoista. EU:n lainsäädäntö määrittelee yleensä ikärajojen minimin ja maksimin, joista jäsenvaltiot voivat kansallisessa lainsäädännössään poiketa.

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2000/31/EY, tietoyhteiskunnan palveluja, erityisesti sähköistä kaupankäyntiä, sisämarkkinoilla koskevista tietyistä oikeudellisista näkökohdista, mukaan tietoyhteiskunnan palvelulla tarkoitetaan etäältä vastaanottajan yksilöllisen pyynnön perusteella toimitettavaa sähköistä palvelua josta maksetaan tavallisesti vastike. Tyypillisiä tietoyhteiskunnan palveluja⁵ ovat esimerkiksi tietokoneohjelmat, viihdepalvelut, markkinointi verkossa ja erilaiset sosiaalisen median

---

² Neuvonen 2014, s. 87–89.

³ Neuvonen 2014, s. 41.

⁴ Neuvonen 2014, s. 59.

⁵ Lisää tietoyhteiskunnan palveluista. Ks. Laine 2001.

tarjoamat palvelut.⁶ Tutkielmassani keskityn lähtökohtaisesti viihde- ja sosiaalisen median tarjoamiin palveluihin ja myöhemmin viitattaessa tietoyhteiskunnan palveluihin tarkoitetaan niillä alaikäisille tarjottuja viihde- ja sosiaalisen median palveluita.

Kotimaisessa oikeuskirjallisuudessa on jo pohdittu uuden tietosuoja-asetuksen tuomia vaikutuksia kansalliseen lainsäädäntöön ja miten tietosuoja-asetus tulee muuttamaan kansallista lainsäädäntöä. Kotimaisessa oikeuskirjallisuudessa ei ole kuitenkaan vielä kovin paljoa kirjoitettu siitä, kuinka 8 artiklaa tullaan tulevaisuudessa soveltamaan ja millainen merkitys sillä tulee olemaan. Tämän vuoksi kuluttaja-asiamiehen antamalla lausunnolla on tärkeä rooli tutkielmassani, sillä se on ainoa saatavissa oleva ja julkaistu lähde, joka käsittelee suoraan tietosuoja-asetuksen 8 artiklaa.

Tutkielmassani pyrin löytämään vastauksia siihen, millaisissa tapauksissa lapselle voidaan tarjota suoraan tietoyhteiskunnan palveluja ja mitä tällaiset lapsille tarjottavat palvelut pääasiassa ovat. Keskityn suostumukseen yleisellä tasolla ja syvennän sitä käsittelemällä vanhempainvastuunkantajan suostumusta sekä suostumuksen todentamiseen liittyviä ongelmia. Tutkielmassani pyrin löytämään vastauksen myös siihen, mitä rekisterinpitäjän kohtuullisilla toimenpiteillä tarkoitetaan ja pyrin tuomaan esille mahdollisia tunnistautumismenetelmiä. Tutkielmassani tarkastelen myös vastuukysymyksiä ja pohdin sitä, kuinka pitkälle vanhempainvastuunkantajan vastuu ylettyy, kun puhutaan lapsen henkilötietojen käsittelyn lainmukaisuudesta.

1.2. Tutkielman rakenne

Tutkielmani koostuu johdannon ja johtopäätösten lisäksi neljästä pääluvusta, joista merkittävimmässä osassa ovat henkilötietojen lainmukainen käsittely ja vanhempainvastuunkantajan suostumuksen käsitteleminen EU:n uuden tietosuoja-asetuksen nojalla sekä vanhempainvastuunkantajan suostumuksen todentamiseen liittyvät ongelmat.

Johdannon jälkeen tarkastelen yleisesti henkilötietojen lainmukaisen käsittelyn vaatimuksia tietosuoja-asetuksen ja henkilötietolain säännösten nojalla. Tämä on

---

⁶ Laine 2001, s. 29.

välttämätöntä tutkielmani tutkimuskysymyksen kannalta. Lisäksi tuon esille yksityiselämän suojan ihmisoikeutena ja tarkastelen sitä eri ihmisoikeussopimusten valossa. Tämä on olennaista, sillä henkilötietojen suoja on osa yksityiselämän suojaa. Tuon esille myös henkilötietojen suojan perusoikeutena ja tarkastelenkin henkilötietojen suojaa perusoikeutena Euroopan unionin perusoikeuskirjan ja perustamissopimuksen sekä Suomen perustuslain valossa.

Kolmannessa kappaleessa tuon esille suostumusta koskevat yleiset edellytykset sekä tietosuoja-asetuksen että henkilötietolain säännösten mukaan. Esittelen myös annetun suostumuksen pätevyyyteen liittyviä ongelmia ja vaikeuksia. Suostumuksesta esitän myös yhden korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisun, joka tuo hyvin esille suostumukseen liittyviä ongelmia tietosuojakontekstissa.

Neljäs kappale on tutkielmani pääkappale ja siinä tarkastelen yksityiskohtaisemmin vanhempainvastuunkantajan suostumusta. Neljännessä kappaleessa tuon myös esille suostumuksen todentamiseen liittyviä ongelmia, joihin tietosuoja-asetuksessa ei ole otettu mitään kantaa. Viittaan myös kuluttaja-asiamiehen oikeusministeriölle antamaan lausuntoon, joka on oikeastaan ainoa tietosuoja-asetuksen 8 artiklaa suoraan koskeva lausunto, joka oli löydettävissä lähdeaineistoksi. Kuluttaja-asiamiehen lausunnon lisäksi viittaan neljännessä asiakappaleessa kuluttaja-asiamiehen ratkaisuun, joka ilmentää oivallisella tavalla vanhempainvastuunkantajan suostumuksen todentamisen problematiikkaa.

Viidennessä ja tutkielmani viimeisessä asiakappaleessa tutkin vastuukysymyksiä. Kappaleessa esittelen rekisterinpitäjälle tietosuoja-asetuksessa ja henkilötietolaissa asetettua vastuuta ja vertailen sitä vanhempainvastuunkantajan ja lapsen vastuuseen. Viidennessä kappaleessa nostan myös esille vanhemman roolin lapsen mediakasvatuksessa ja otan kantaa siihen, miten vanhempien tulisi valistaa lapsiaan järkeviksi sosiaalisen median käyttäjiksi.

Kuudennessa kappaleessa esittelen tutkielmani johtopäätökset. Kerron myös lyhyesti Euroopan komission ehdotuksesta uudeksi sähköisen viestinnän tietosuoja-asetukseksi sekä esineiden internetistä.

1.3. Tutkimusmenetelmät

Tutkimukseni on lainopillinen eli oikeusdogmaattinen tutkimus. Aineistona tutkimuksessani käytän sekä kotimaista että kansainvälistä kirjallisuutta. Kirjallisuuden lisäksi tutkimukseni aineisto koostuu kansallisesta lainsäädännöstä, Euroopan unionin lainsäädännöstä sekä lainvalmisteluaineistosta. Esittelen lyhyesti myös yhden korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisun. Edellä mainitun aineiston lisäksi tutkimuksessani viitataan kuluttaja-asiamiehen ratkaisuun. Kuluttaja-asiamiehen tekemä ratkaisu on ainoastaan ratkaisusuositus. Näin ollen ratkaisu ei ole täytäntöönpanokelpoinen eikä sillä ole tuomioon verrattavissa olevia oikeusvaikutuksia.

Oikeusdogmatiikka rakentuu voimassa olevien oikeuslähteiden varaan, joita käytetään etusija- ja käyttöjärjestyssääntöjen osoittamassa järjestyksessä.⁷ Oikeustieteissä ei ole yleispätevää todettua ja standardisoitua metodisäännöstä, kuten esimerkiksi kasvatustieteellisessä tutkimuksessa on. Hirvonen on teoksessaan ”Mitkä menetelmät? Opas oikeustieteen metodologiaan” kuvannut lainoppia eli oikeusdogmatiikkaa oikeustieteen perinteiseksi ydinalueeksi. Lainopin tutkimuskohteena on näin ollen voimassaoleva oikeus.

Pääpiirteissään lainoppi selvittää voimassa olevien oikeusnormien sisältöä eli tutkimuksen kohteena on kysymys siitä, mikä on voimassaolevaa oikeutta ja mikä merkitys laista ja muista oikeuslähteistä löytyvällä materiaalilla on.⁸ Lainopin keskeisimpänä tutkimusongelmana on siis selvittää voimassa olevan oikeuden sisältö käsiteltävänä olevassa oikeusongelmassa.⁹

Lainopillisen tutkimuksen tavoitteena on myös systematisoida voimassa olevaa oikeutta. Lainopin systematisoinnissa keskeisintä on tutkia ja jäsentää oikeudenalojen käsitteitä, oikeusperiaatteita ja teoreettisia rakennelmia.¹⁰ Systematisoinnin avulla lainoppi pyrkii luomaan ja kehittämään oikeudellisen käsitejärjestelmän, jonka varassa oikeutta voidaan tulkita. Systematisoinnin avulla oikeusjärjestyksen sisältöön tutustuja

---

⁷ Husa, Mutanen & Pohjolainen 2008, s. 20.

⁸ Hirvonen 2011, s. 21–23.

⁹ Husa, Mutanen & Pohjolainen 2008, s. 20.

¹⁰ Hirvonen 2011, s. 25.

löytää etsimänsä säännökset ja systematisointi auttaa hahmottamaan oikeudellisten järjestelyiden ja niiden välisten keskinäissuhteiden kokonaiskuvaan.¹¹

1.4. Maisteritutkielman liityntä oikeusinformatiikan ja persoonallisuus oikeuden alaan

Nykyään oikeusinformatiikan osaaminen ei ole enää vain erityisosaamista. Oikeusinformatiikan alalla tutkitaan ja opetetaan oikeuden ja informaation sekä oikeuden ja tietotekniikan välisiä suhteita eri muodoissaan sekä myös niiden yhteydessä ilmeneviä oikeudellisia tulkintaongelmia. Oikeusinformatiikan merkitystä korostaa alati kehittyvä tietotekniikka sekä digitalisoituva verkkoyhteiskunta.¹²

Henkilötietojen suoja on ensisijaisesti siviilioikeuteen kuuluvaa persoonallisuus oikeutta. Ahti Saarenpää kuvaa henkilötietojen suojaa persoonallisuus oikeuden kiistattomaksi ydinalueeksi. Samalla henkilötietojen suoja säätelevä tietosuojalainsäädäntö on oikeusinformatiikan vakiintunut lainopillinen tutkimusaihe.¹³

Elämme kehittyneessä verkkoyhteiskunnassa, joka on tietoteknisesti ja viestinnällisesti erilaisiin tietojärjestelmiin sekä tietoverkkoihin sitoutunut ja niiden varassa toimiva yhteiskunta.¹⁴ Henkilötietojen suoja on verkkoyhteiskunnan merkittävimpiä oikeusperiaatteita. Henkilötietojen suoja on laaja kysymys, joka lähtökohtaisesti koskee kaikkia henkilötietojen käsittelyä osana tiedollista itsemääräämisoikeutta sekä sen rajoittamista.¹⁵

Tiedollinen itsemääräämisoikeus on osa yksilön itsemääräämisoikeutta. Näin ollen henkilötietojen suoja linkittyy myös persoonallisuus oikeuteen, sillä persoonallisuus oikeuden yleisten oppien lähtökohtana on yksilön

---

¹¹ Husa, Mutanen & Pohjolainen 2008, s. 20–21.

¹² Saarenpää 2012 a, s. 410.

¹³ Saarenpää 2012 a, s. 416.

¹⁴ Saarenpää 2012 a, s. 435.

¹⁵ Saarenpää 2012 a, s. 519.

itsemääräämisoikeus.¹⁶ Saarenpää jakaa itsemääräämisoikeuden viiteen keskeiseen peruselementtiin: oikeus sisäiseen vapauteen, oikeus ulkoiseen vapauteen, oikeus kompetenssiin, oikeus valtaan ja oikeus tietoon. Jotta voi päättää itseään ja yhteiskuntaa koskevista asioista, on tärkeää saada asianmukaista tietoa itsestä, yhteiskunnasta, yhteisöistä ja muista kansalaisista. Tällä Saarenpää viittaa läpinäkyvyyden vaatimukseen, joka on persoonallisuus oikeuden kannalta tärkeä käsite.¹⁷

1.5. Lapsen etu ja asema

Lapsen etu on käsite, jota ei ole määritelty tarkkaan, mutta siihen vedotaan laajasti. Lapsen edusta puhuttaessa on tarkasteltava lapsen ja aikuisen välistä suhdetta. Lapsen ja aikuisen välistä suhdetta arvioitaessa tulee kiinnittää huomiota useisiin näkökulmiin, joita ovat muun muassa se, että lapsen etu toteutuu, jos lapsen kuuleminen tapahtuu ottamalla huomioon lapsen kehitystaso eikä aiheuteta lapselle lisärasitusta. Lapsen etua ei voida ratkaista pelkästään yhden asian perusteella.¹⁸

Lapsen asema yhteiskunnassa on muuttunut huomattavasti. Aiemmin lapsi on nähty ainoastaan yhteiskunnan jäsenenä osana perhettä eikä heillä ole ollut mahdollisuuksia vaikuttaa yhteiskunnallisiin asioihin, ympäristöönsä tai elinoloihinsa. Lapsen ja aikuisten välistä suhdetta kuvataan usein riippuvuussuhteeksi, jossa lapsi on riippuvainen aikuisesta. Tämä nähdään kulttuurisesti hyväksyttynä valtasuhteena.¹⁹ Lapsi on usein ymmärretty tämän vuorovaikutussuhteen passiivisena osapuolena, joka sopeutuu aikuisten ulkoapäin määrittelemiін olosuhteisiin. Näin ollen lapsen omat näkemykset ja mielipiteet jäävät usein selvittämättä.²⁰

Yhdistyneiden Kansakuntien lapsen oikeuksien yleissopimus tuli voimaan vuonna 1991, jonka myötä lapsen itsenäinen oikeudellinen asema liitettiin osaksi lapsen ihmisoikeuksia koskevaa keskustelua.²¹ YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen 12

---

¹⁶ Saarenpää 2012 b, s. 229.

¹⁷ Saarenpää 2012 b, s. 230–233.

¹⁸ Aho, Kulmala, Rähä, Porkka & Timlin 1995, s. 2.

¹⁹ Aho, Kulmala, Rähä, Porkka & Timlin 1995, s. 16.

²⁰ Aho, Kulmala, Rähä, Porkka & Timlin 1995, s. 24.

²¹ Pajulammi 2014, s. 137.

artiklan mukaan sopimusvaltioiden tulee taata lapselle, joka kykenee muodostamaan omat näkemyksensä, oikeuden vapaasti ilmaista nämä näkemyksensä kaikissa lasta koskevissa asioissa. Lapsen näkemykset on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Jotta tämä toteutuu, on lapselle annettava erityisesti mahdollisuus tulla kuulluksi häntä koskevissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa toimita joko suoraan tai edustajan tai asianomaisen toimielimen välityksellä kansallisen lainsäädännön menettelytapojen mukaisesti.²²

Lähtökohtana lapsen oikeuksien tarkastelussa on ihmisten yhdenvertaisuus oikeuksien haltijoina. Perus- ja ihmisoikeudet kuuluvat sekä aikuisille että lapsille.²³ Suomen perustuslain mukaan lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti (perustuslaki 6 §). Lapsen oikeuksia säännellään monialaisesti kansallisessa lainsäädännössä. Säännöksiä ei kuitenkaan ole koottu millään tavalla yhteen vaan ne ovat rikkoutuneina eri oikeudenalaille²⁴ ja niihin liittyy paljon ikärajoja.²⁵

Sääntely, joka koskee lasten osallisuutta, määräämisoikeutta ja mielipiteiden saamaa painoarvoa voidaan laatia neljällä eri tavalla. Lakiin voidaan säätää biologinen ikäraja, jonka perusteella lapsen osallisuus ja mielipiteen saama painoarvo voidaan ratkaista. Toinen vaihtoehto on, että säädöksistä poistetaan kokonaan biologiset ikärajat, jolloin arvio lapsen kyvystä osallistua ja vaikuttaa perustuu lapsen yksilöllisen kompetenssin arviointiin kussakin tilanteessa erikseen. Sääntely voidaan toteuttaa myös siten, että säädökseen merkitään ikäraja, jolla mitataan lapsen osallisuuden ja mielipiteen vaikuttavuutta, mutta tuo raja asetetaan joustavaksi, jolloin myös määrättyä ikää nuoremmalla lapsella on mahdollisuus saada vaikuttaa, mikäli hänen kehitystasonsa huomioiden hän on siihen kykenevä. Neljäntenä vaihtoehtona on, että sääntely toteutetaan erottelemalla toisistaan sellaiset elämänalueet, jotka ovat riskialttiita aikuisten väärinkäytölle ja ainoastaan niihin säädöksiin asetetaan ikärajat.²⁶

---

²² YK:n lapsen oikeuksien sopimus

²³ Hakalehto-Wainio & Nieminen 2013, s. 25.

²⁴ Pajulammi 2014, s. 153–154.

²⁵ Tyypillisesti lainsäädännössä esiintyvät 12, 15 ja 16 vuoden ikärajat.

²⁶ Lansdown 2005, s. 49-52.

Lapsen etu on kolmiulotteinen. Lapsen etu on suoraan sovellettavaa oikeutta ja sen toteutumista voidaan vaatia tuomioistuimissa. Lapsen etu on myös oikeusperiaate, jonka avulla voidaan tulkita avoimia säännöksiä ja lapsen etu on menettelysääntö, jolla tarkoitetaan sitä, että lapsen etua määriteltäessä on avoimesti esitettävä, että lapsen etu on otettu huomioon ensisijaisena ratkaisuperusteena.²⁷

1.6. Lapsi viihde- ja sosiaalisen median tarjoamien palveluiden käyttäjänä

Viimeisten vuosien aikana sosiaalisen median käyttö lasten ja nuorten keskuudessa on kasvanut räjähdysmäisesti. Sosiaalisen median käyttö lapsille ja nuorille on ennen kaikkea identiteetin rakentamisen väline, ystävyysuhteiden solmimista, mutta myös yksityisyyden menettämistä.²⁸

Lapset ovat ”online” yhä enenevässä määrin. Mobiililaitteilla on helppo mennä internetiin olipa mobiililaitteen käyttäjä missä päin maailmaa tahansa. Koska internetiin pääsy on erittäin helppoa, vaikeuttaa se vanhempien mahdollisuuksia valvoa lastensa internetin käyttöä. Yhä nuoremmilla lapsilla on pääsy kännyköihin, ipadeihin ja tietokoneisiin. Tämän vaikutukset ovat suurilta osin vielä tuntemattomia.²⁹

Holhoustoimilain 24 §:n mukaan vajaavaltainen voi tehdä oikeustoimia, jotka ovat olosuhteisiin nähden tavanomaisia ja merkitykseltään vähäisiä. Tällaisia toimia alaikäinen voi tehdä esimerkiksi vähittäistavarakaupassa ostamalla itselleen kirjan tai karkkipussin. Tällaisia toimia alaikäinen voi tehdä ilman huoltajan suostumusta.

Sama sääntö pätee myös silloin, kun lapsi käyttää internetiä ja mobiilipalveluita.³⁰ Internetin helppokäyttöisyys ja lasten tietotekniset taidot altistavat lapsia monille internetin vaaroille. Lapsien on helppo rekisteröityä sosiaalisen median palveluihin, sillä rekisteröityessään henkilöllisyyttä ei useinkaan tarvitse millään tavalla vahvistaa.

---

²⁷ Hakalehto-Wainio & Nieminen 2013, s. 33.

²⁸ Jochen, Walkenburg & Fluckiger 2009, s. 83.

²⁹ EU Kids Online 2011–2014 s. 6.

³⁰ Lapsi mobiilipalveluiden ja internetin käyttäjänä ks. <http://www.kkv.fi/Tietoa-ja-ohjeita/Ostaminen-myyminen-ja-sopimukset/lapsi-kuluttajana/mobiilipalvelut-ja-internet/> Viitattu 16.3.2017

Sosiaalisen median palveluiden käyttöehdot ovat lähtökohtaisesti monien sivujen pituisia, joten harvassa ovat ne henkilöt, jotka rekisteröityessään johonkin palveluun, lukevat tosiasiallisesti palvelun käyttöehdot. Käyttöehdot hyväksytään klikkaamalla ”hyväksy” -nappia, joka on lapsille erittäin helppoa.

Näin ollen lapset eivät välttämättä ymmärrä henkilötietojensa väärinkäytön riskiä toimiessaan internetissä. Alaikäiset antavat suostumuksen henkilötietojensa käsittelyyn ja hyödyntämiseen rekisteröitymällä tiettyyn palveluun, vaikka tämä edellyttäisi huoltajan suostumusta.

Huoltajan merkitys lapsen internetin käytössä on merkittävä. Huoltajan tulisi ohjeistaa ja opastaa lasta erilaisten laitteiden ja median käytössä. Lasta tulisi myös neuvoa siinä, mitkä ovat henkilökohtaisia tietoja ja miten niitä suojataan verkossa ja siten vältetään niiden levittyminen eteenpäin.³¹

1.7. Tietosuoja ja tietoturva käsitteinä

Tietosuoja on perinteisesti ymmärretty henkilötietolain ja erityislakien henkilötietojen käsittelyä koskevien vaatimusten huomioon ottamiseksi yksityisten henkilöiden yksityisyyden suojan ja oikeusturvan varmistamiseksi. Tietosuojan tarkoituksena on ohjata rekisterinpitäjiä hyviin henkilötietojen käsittelykäytäntöihin. Tietosuoja myöskin turvaa tiedon kohteen yksityiselämää, etuja ja oikeuksia.³²

Oleellinen osa henkilötietojen suojaa on niiden käsittely turvallisesti. Tietoturvalla³³ tarkoitetaan tietojen, palveluiden, järjestelmien ja tietoliikenteen suojaamista siten, että tiedot ovat vain niiden käyttöön oikeutettujen saatavilla, ettei tietoja voida muuttaa muiden kuin siihen oikeutettujen toimesta ja että tiedot ja tietojärjestelmät ovat niiden

---

³¹ Lapsi mobiilipalveluiden ja internetin käyttäjänä ks. <http://www.kkv.fi/Tietoa-ja-ohjeita/Ostaminen-myyminen-ja-sopimukset/lapsi-kuluttajana/mobiilipalvelut-ja-internet/> Viitattu 16.3.2017

³² Andreasson, Koivisto & Ylipartanen 2013, s. 14.

³³ Pitkäsen, Tiilikan ja Warman mukaan tietoturva tarkoittaa tietojen luottamuksellisuuden, eheyden ja käytettävyyden varmistamista hallinnollisin ja teknisin toimin.

käyttöön oikeutettujen hyödynnettävissä.³⁴ Rekisterinpitäjällä on velvollisuus huolehtia henkilötietojen suojaamisesta ja sama velvollisuus koskee myös sellaista itsenäistä elinkeinonharjoittajaa, joka toimii rekisterinpitäjän lukuun sekä sitä, jolle rekisterinpitäjä luovuttaa tietoja teknisen käyttöyhteyden avulla.³⁵

1.8. Euroopan unionin uusi tietosuoja-asetus

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2016/679, luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta (myöhemmin tietosuoja-asetus) säättää henkilötietojen käsittelystä. Tietosuoja-asetus on tullut voimaan 24. toukokuuta 2016. Asetusta aletaan kuitenkin soveltamaan kahden vuoden siirtymäajan jälkeen 25. toukokuuta 2018. Kyseisen kahden vuoden siirtymäajan jälkeen henkilötietojen käsittelyn on oltava jäsenvaltioissa tietosuoja-asetuksen mukaista.³⁶

Maaliskuussa 2012 Euroopan komissio esitti henkilötietojen suojaa koskevan EU:n oikeudellisen kehyksen uudistamista. Komission ehdotuksen pohjalta on keskusteltu paljon ja yksityiskohtaisesti sekä Euroopan parlamentissa että neuvostossa. Asetusta käsiteltiin Euroopan unionin neuvostossa, jonka jälkeen asetuksen käsittely siirtyi Euroopan parlamentin, komission ja ministerineuvoston kolmikantaneuvotteluihin. Näissä neuvotteluissa pyrittiin löytämään kompromissi asetuksen lopullinen sisältö. EU:n tietosuoja-asetus on ollut yksi Euroopan parlamentin tärkeimmistä lainsäädäntöhankkeista.³⁷

Tietosuoja-asetuksen johdanto-osan 6 kohdassa todetaan, että teknologian nopea kehitys ja globalisaatio ovat tuoneet henkilötietojen suojeluun uusia haasteita, sillä henkilötietoja jaetaan ja kerätään nyt merkittävän paljon enemmän kuin aikaisemmin. Tämän vuoksi Euroopan unionissa tarvitaan vahva ja johdonmukaisempi tietosuojakehys, jota tuetaan tehokkaalla täytäntöönpanolla. Johdanto-osan 9 kohdan mukaan aiemman EU:n tietosuojadirektiivin 95/46/EY tavoitteet ja periaatteet ovat

---

³⁴ Pitkänen, Tiilikka & Warma 2013, s. 215.

³⁵ Pitkänen, Tiilikka & Warma 2013, s. 219.

³⁶ Oikeusministeriö 2017 a, s. 9.

³⁷ Andreasson, Koivisto & Ylipartanen 2015, s. 31–32.

edelleen pätevät, mutta sen avulla ei ole pystytty estämään tietosuojan täytäntöönpanon hajanaisuutta eri puolella unionia, oikeudellista epävarmuutta tai laajalle levinnyttä näkemystä, jonka mukaan erityisesti verkkoympäristössä toimimiseen liittyy luonnollisten henkilöiden suojelun kannalta huomattavia riskejä. Tällaiset eroavuudet unionin sisällä voivat muodostaa esteen muun muassa unionin taloudelliselle toiminnalle.

Nykyinen EU:n tietosuojadirektiivi on siis harmonisoinut jäsenmaiden tietosuojalainsäädäntöjä, mutta jättänyt niihin runsaasti tilaa kansallisille eroavaisuuksille. Uuden EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen myötä kaikilla jäsenmailla on yhteinen lainsäädännöllinen kehys käsiteltäessä henkilötietoja.³⁸

Oikeusministeriön julkaisussa todetaan, että tietosuoja-asetuksen tarkoituksena on ajantasaistaa tietosuojaa koskevaa sääntelyä, jotta voidaan vastata teknologian kehitykseen ja globalisaatioon liittyviin henkilötietojen suojaa koskeviin haasteisiin. Tietosuoja-asetuksen tarkoituksena lisätä henkilötietojen käsittelyn avoimuutta ja läpinäkyvyyttä. Asetus myös vahvistaa rekisteröityjen oikeuksia valvoa henkilötietojensa käsittelyä.³⁹

Lasten henkilötietojen suojelun tärkeys on mainittu useaan otteeseen tietosuoja-asetuksessa. Käytännössä lopullinen asetusteksti tarjoaa vain vähän harmonisointia lasten henkilötietojen suojan osalta.⁴⁰ Tietosuoja-asetus parantaa lapsen henkilötietojen käsittelyn suojaa, sillä tietosuoja-asetuksen myötä sisällytetään ensimmäistä kertaa konkreettisesti lapsia koskeva säännös EU:n tietosuojalainsäädäntöön. Tietosuoja-asetuksen 8 artikla, josta puhutaan jäljempänä, on huomattava parannus lapsen henkilötietojen käsittelyn suojaan. Tarve lasten erityiseen suojeluun korostuu myös 8 artiklan lisäksi useassa yleisen tietosuoja-asetuksen johdanto-osan perustelukappaleessa.

---

³⁸ IPR University Center 2016, s. 3.

³⁹ Oikeusministeriö 2017 a, s. 9.

⁴⁰ Bird & Bird:n Guide to the General Data Protection regulation ks. <https://www.twobirds.com/~media/pdfs/gdpr-pdfs/bird--bird--guide-to-the-general-data-protection-regulation.pdf?la=en> Viitattu 17.6.2017

Tietosuoja-asetuksen johdanto-osan 58 kohdassa todetaan, että kaikessa lapsiin kohdistuvassa tietojenkäsittelyä koskevassa tiedotuksessa ja viestinnässä on käytettävä niin selkeää ja yksinkertaista kieltä, että lapsen on sitä helppo ymmärtää. Tämä läpinäkyvyyden vaatimus on kirjattu tietosuoja-asetuksen 12 artiklaan. Johdanto-osan 71 kohdassa todetaan, että lapseen ei myöskään saa kohdistaa profilointia.

Profiloinnilla tarkoitetaan mitä tahansa henkilötietojen automaattista käsittelyä luonnollisen henkilön henkilökohtaisten ominaisuuksien arvioimiseksi, erityisesti rekisteröidyn työsuorituksen, taloudellisen tilanteen, terveyden, henkilökohtaisten mieltymysten tai kiinnostuksen kohteiden, luotettavuuden tai käyttäytymisen, sijainnin tai liikkumisen analysoimiseksi tai ennakoimiseksi, siltä osin kuin sillä on rekisteröityyn kohdistuvia oikeudellisia vaikutuksia tai se vaikuttaa häneen vastaavasti merkittävällä tavalla.

Tietosuoja-asetus on suoraan sovellettavaa oikeutta jäsenvaltioissa, mutta asetus sisältää poikkeuksellisen paljon kansallista liikkumavaraa. Tämän vuoksi oikeusministeriö on asettanut helmikuussa 2016 työryhmän (TATTI-työryhmä), jonka tehtävänä on valmistella ehdotuksia kansallisen liikkumavaran käytöstä ja lainsäädäntöimme saattamiseksi asetuksen edellyttämään kuntoon.⁴¹

Työryhmä on asetettu kahden vuoden toimikaudeksi. Työryhmän päätehtävänä on uuden yleislain, henkilötietolaki 2018, hahmottelu.⁴² Työryhmän tehtävänä on selvittää tietosuoja-asetuksen edellyttämien kansallisten lainsäädäntötoimenpiteiden tarve sekä erityisesti se, onko voimassaolevan henkilötietolain kaltaiselle yleiselle kansalliselle tietosuojalainsäädännölle tarvetta ja valmistella ehdotus asiasta mahdollisesti tarvittavaksi yleiseksi lainsäädännöksi. Työryhmän tulee myös selvittää kansallisen liikkumavaran mahdollisuudet sekä esittää periaatteet kyseisen liikkumavaran

---

⁴¹ Oikeusministeriön asettamasta työryhmästä ks. <http://www.oikeusministerio.fi/fi/index/blogi/6Km6t6RUd/2017/vry1Vd3ix.html.stx>
Viitattu 13.5.2017

⁴² Oikeusministeriön asettamasta työryhmästä ks. <http://www.oikeusministerio.fi/fi/index/blogi/6Km6t6RUd/2017/vry1Vd3ix.html.stx>
Viitattu 13.5.2017

tarkoituksenmukaisesta käytöstä.⁴³ Työryhmä tulee antamaan mietintönsä viimeistään 31.5.2017.

Työryhmä julkaisi mietintönsä 21. kesäkuuta 2017. Työryhmä ehdottaa säädettäväksi uuden tietosuoja koskevan yleislain, jonka nimi olisi tietosuoja laki. Säädettävällä lailla täsmennettäisiin ja täydennettäisiin Euroopan unionin yleistä tietosuoja-asetusta. Samalla työryhmä ehdottaa, että henkilötietolaki (523/1999), laki tietosuojalautakunnasta ja tietosuojavaltuutetusta (389/1994) sekä asetus tietosuojalautakunnasta ja tietosuojavaltuutetusta (432/2994) kumottaisiin.⁴⁴

Työryhmän julkaisussa todetaan, että työryhmä on käynyt tietosuoja-asetuksen läpi artikla artiklalta ja arvioinut jokaisen artiklan mahdollisesti antaman liikkumavaran käytön edellytyksiä ja tarkoituksenmukaisuutta. Osa tietosuoja-asetuksen antamasta liikkumavarasäännöksistä velvoittaa kansallisiin lainsäädäntötoimiin ryhtymistä. Kansallista lainsäädäntöä tarvitaan muun muassa useiden valvontaviranomaista ja oikeusturvaa koskevien artiklojen osalta. Työryhmä on pitänyt mietintönsä pohjana ja lähtökohtana nykyistä henkilötietolakia. Julkaisussa ehdotetaan, että tietosuoja-asetuksen säännösten sovellettaisiin kattavasti myös asetuksen soveltamisalan ulkopuolelle jäävään henkilötietojen käsittelyyn, jollei laissa toisin säädettäisi.⁴⁵

Tietosuoja-asetuksessa säädetyn valvontaviranomaisen osalta työryhmä on ehdottanut tietosuojavaltuutetun ja hänen toimistonsa laajentamista tietosuojavirastoksi. Nykyisin toimiva tietosuojalautakunta lakkaisi, sillä sen toimivaltuudet muuttuvat tietosuoja-asetuksen myötä. Työryhmä ehdottaa, että tietosuojaviraston sisäisenä päätöksentekuelimenä olisi erityinen seuraamuslautakunta tietosuojaviraston ratkaistaessa merkittävimpiä seuraamusasioita.⁴⁶

---

⁴³ Oikeusministeriö 2015, s. 4.

⁴⁴ Oikeusministeriö 2017 b, s. 6.

⁴⁵ Oikeusministeriö 2017 b, s. 13.

⁴⁶ Työryhmän tarkoittamia merkittävimpiä seuraamusasioita ovat hallinnollisten sakkojen määrääminen tai henkilötietojen käsittelyä koskevat rajoitukset tai kiellot, ks. Oikeusministeriö 2017 b, s. 13–14.

Tietosuoja-asetusta täydentävän kansallisen lainsäädännön valmistelu on kesken EU:n jäsenvaltioissa. Työryhmä toteaa lausunnossaan, että joitain työryhmän ehdotuksia voidaan joutua vielä arvioimaan myöhemmin jäsenvaltioiden lainsäädäntöjen yhdenmukaisuuden näkökulmasta. Työryhmä on jättänyt jatkotarkastelun varaan kysymyksen vanhempainvastuunkantajan suostumusta koskevan lapsen ikärajan määrittämisestä lapsiin kohdistuvissa tietoyhteiskunnan palveluissa.⁴⁷ Työryhmä järjesti 1.12.2016 kuulemistilaisuuden 8 artiklan mukaisesta lapsen ikärajasta. Tilaisuuteen osallistui useita eri tahoja.⁴⁸

Työryhmä toteaa lausunnossaan, että Valtioneuvoston kanslian rahoittamassa yleisen tietosuoja-asetuksen kansallista toimeenpanoa selvittäneessä hankkeessa käytiin läpi lähes 800 säädöstä⁴⁹. Läpikäytäessä säädöksiä, keskeisin havainto oli, että suurimmaksi osaksi säädökset ovat yhteensopivia tietosuoja-asetuksen kanssa. Selviä ongelmia oikeusperusteiden yhteensopivuudessa ei ole ja erot direktiivin 95/46/EY ja yleisen tietosuoja-asetuksen vaatimusten välillä osoittautuivat melko pieniksi.⁵⁰

Ehdotusta hallituksen esitykseksi valmistelleen työryhmän järjestämässä kuulemistilaisuudessa esitetyissä puheenvuoroissa sekä saaduissa lausunnoissa korostettiin internetin merkitystä nuorille ja katsottiin, että internet tarjoaa nuorille ympäristön itseilmaisun ja ihmissuhdetaitojen kehittämiseen.⁵¹

2. Henkilötiedot

2.1. Mitä ovat henkilötiedot?

Henkilötietolain tarkoituksena on toteuttaa yksityiselämän suojaa ja muita yksityisyyden suojaa turvaavia perusoikeuksia, kun käsitellään henkilötietoja.

---

⁴⁷ Oikeusministeriö 2017 b, s. 14.

⁴⁸ Oikeusministeriö 2017 b, s. 19.

⁴⁹ Ks. lisää hankkeesta Pitkänen & Korpisaari & Korhonen 2017.

⁵⁰ Muutamat yksittäiset säädökset edellyttävät toimenpiteitä ks. lisää Oikeusministeriö 2017 b, s. 21.

⁵¹ Oikeusministeriö 2017 b, s. 121.

Henkilötietolain tarkoituksena on edistää hyvän henkilötietojen käsittelytavan kehittämistä ja noudattamista.⁵²

Henkilötietojen käsittelyä on kaikkien luonnolliseen henkilöön yhdistettävien tietojen käsittely, jolle ei ole asetettu määrämuotoa. Luonnolliseen henkilöön kohdistuva tieto voi olla esimerkiksi kuva, teksti tai numerosarja.⁵³ Henkilön elämää, ominaisuuksia ja elinolosuhteita kuvaavat tiedot, kuten myös tiedot, joista henkilö pystytään tunnistamaan, ovat henkilötietoja.⁵⁴

Tietosuoja-asetuksen 4 artiklassa määritellään asetuksen tärkeimmät käsitteet. 4 artiklan mukaan henkilötiedoilla tarkoitetaan kaikkia tunnistettuun tai tunnistettavissa olevaan luonnolliseen henkilöön liittyviä tietoja. Tunnistettavissa olevana pidetään luonnollista henkilöä, joka voidaan suoraan tai epäsuorasti tunnistaa erityisesti tunnistetietojen⁵⁵ perusteella taikka yhden tai useamman hänelle tunnusomaisen fyysisen, fysiologisen, geneettisen, psyykkisen, taloudellisen, kulttuurillisen tai sosiaalisen tekijän perusteella.

Henkilötietolain (22.4.1999/523) 3 §:n 1. kohdan mukaan henkilötiedolla tarkoitetaan kaikenlaisia luonnollista henkilöä taikka hänen ominaisuuksiaan tai elinolosuhteitaan kuvaavia merkintöjä, jotka voidaan tunnistaa häntä tai hänen perhettään tai kanssaan yhteisessä taloudessa eläviä koskeviksi.

Henkilötieto on luonnollista henkilöä yksilöivä tieto, josta henkilö on tunnistettavissa. Henkilötiedon käsitettä ei tulisi rajata suppeaksi määritelmäksi vaan henkilötiedon käsite tulisi ymmärtää mahdollisimman laajana käsitteenä. Suppeasti ajateltuna henkilötieto on esimerkiksi henkilötunnus, nimi tai sormenjälki, mutta laajemmin käsiteltäessä henkilötiedon määritelmää voidaan henkilötiedoksi käsittää esimerkiksi auton rekisterikilven rekisterinumero, joka voidaan liittää luonnolliseen henkilöön tai kaupan bonusostohistoria.⁵⁶

---

⁵² Voutilainen 2012, s. 254.

⁵³ Neuvonen 2013, s. 166.

⁵⁴ Pesonen 2011, s. 178.

⁵⁵ Tällaisia tunnistetietoja yleisen tietosuoja-asetuksen 4 artiklan mukaan ovat henkilön nimi, henkilötunnus, sijaintitieto, verkkotunnistetieto.

⁵⁶ Vanto 2011, s. 22–23.

2.2. Yksityisyyden suoja ihmisoikeutena

Yksityisyyden suojalla tarkoitetaan oikeutta tietää ja päättää itseään koskevien tietojen käytöstä.⁵⁷ Euroopan ihmisoikeussopimuksella (SopS 85–86/1998) on erityinen merkitys EU-oikeudessa. Euroopan ihmisoikeussopimuksen erityisasemaa ilmentää se, että se on ainoana ihmisoikeussopimuksena mainittu Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 6 artiklassa. Myös Euroopan unionin perusoikeuskirja ilmentää Euroopan ihmisoikeussopimuksen erityislaatuisuutta, sillä perusoikeuskirjan mukaan Euroopan ihmisoikeussopimus asettaa vähimmäistason perusoikeuksien suojalle EU-oikeudessa.⁵⁸

Euroopan ihmisoikeussopimuksen allekirjoittaneet valtiot tunnustavat, että Euroopan neuvoston pyrkimyksenä on luoda kiinteämmän yhteydet jäsenvaltioidensa välille ja että yhtenä keinona tähän pääsemiseksi on ihmisoikeuksien ja perusvapauksien edistäminen ja ylläpitäminen.⁵⁹ Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan mukaan jokaisella on oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämän kunnioitusta.

”8 artikla

Oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämän kunnioitusta

1. Jokaisella on oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämäänsä, kotiinsa ja kirjeenvaihtoonsa kohdistuvaa kunnioitusta.

2. Viranomaiset eivät saa puuttua tämän oikeuden käyttämiseen, paitsi kun laki sen sallii ja se on välttämätöntä demokraattisessa yhteiskunnassa kansallisen ja yleisen turvallisuuden tai maan taloudellisen hyvinvoinnin vuoksi, tai epäjärjestyksen tai rikollisuuden estämiseksi, terveyden tai moraalien suojaamiseksi, tai muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi.”

---

⁵⁷ Pesonen 2013, s. 60.

⁵⁸ Ojanen 2014, s. 57.

⁵⁹ Euroopan ihmisoikeussopimus ks.

<http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1999/19990063#idp432589792> Viitattu 9.5.2017

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artikla suojaa yksityiselämää, perhe-elämää, kotia ja kirjeenvaihtoa. Tässä tutkielmassa keskityn yksityiselämän suojaan, jota voidaan tarkastella muista artiklan suojelukohteista erillisenä.⁶⁰ Yksityiselämän suoja ihmisoikeutena on relevanttia nostaa esille, sillä henkilötiedot ovat välittömässä kytkennässä yksityisyyden suojaan.⁶¹

Yhdistyneiden kansakuntien kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (Finlex 8/1976), myöhemmin KP-sopimus, antaa kansainvälistä suojaa tärkeinä pidetyille ihmisoikeuksille. Sopimuksen ratifioineet valtiot ovat sitoutuneet tunnustamaan oikeuspiiriinsä kuuluvalla kansalaiselle sopimuksen mukaiset oikeudet ja saattamaan ne voimaan lainsäädännössään.⁶² Lähes kaikki maailman valtiot ovat hyväksyneet ja ratifioineet KP-sopimuksen.⁶³ KP-sopimuksen 17 artiklan mukaan jokaisella on oikeus yksityiselämäänsä.

”17 artikla

1. Kenenkään yksityiselämään, perheeseen, kotiin tai kirjeenvaihtoon ei saa mielivaltaisesti tai laittomasti puuttua eikä suorittaa hänen kunniaansa ja mainettaan loukkaavia hyökkäyksiä.

2. Jokaisella on oikeus lain suojaan tällaista puuttumista tai tällaisia hyökkäyksiä vastaan.”

Euroopan unionin toiminnasta tehty sopimus (SEUT) tunnustaa henkilötietojen suojan erillisenä oikeutena ja omana oikeutenaan yksityisyyden suojan alalta. Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 16 artiklan 1 kohdan mukaan jokaisella on oikeus henkilötietojensa suojaan.

---

⁶⁰ Pellonpää, Gullans, Pölönen, Tapanila 2012, s. 652.

⁶¹ Esimerkiksi henkilön nimi kuuluu keskeisenä keinona yksilöidä henkilö ja on näin ollen henkilötieto. Ks. Lisää Pellonpää, Gullans, Pölönen, Tapanila 2012, s. 665.

⁶² Pesonen 2013, s 47.

⁶³ KP-sopimuksen on ratifioinut 169 maata ks. <http://www.globalis.fi/Kv-sopimukset/Kansalais-ja-poliittisia-oikeuksia-koskeva-yleissopimus>

”16 artikla

(aiempi EY-sopimuksen 286 artikla)

1. Jokaisella on oikeus henkilötietojensa suojaan.

2. Euroopan parlamentti ja neuvosto antavat tavallista lainsäätämisyjärjestystä noudattaen luonnollisten henkilöiden suojaa koskevat säännöt, jotka koskevat unionin toimielinten, elinten ja laitosten sekä jäsenvaltioiden, silloin kun viimeksi mainitut toteuttavat unionin oikeuden soveltamisalaan kuuluvaa toimintaa, suorittamaa henkilötietojen käsittelyä, sekä säännöt, jotka koskevat näiden tietojen vapaata liikkuvuutta. Näiden sääntöjen noudattamista valvoo riippumaton viranomainen.”

2.3. Henkilötietojen suoja perusoikeutena

Euroopan perusoikeuskirjassa⁶⁴ (2012/C 326/02) vahvistetaan unionin toimivallan ja tehtävien sekä toissijaisuusperiaatteen mukaisesti oikeudet, jotka perustuvat jäsenvaltioille yhteisten valtiosääntöperinteisiin ja kansainvälisiin velvoitteisiin, ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehtyyn yleissopimukseen, unionin ja Euroopan neuvoston hyväksymiin sosiaalisiin peruskirjoihin sekä Euroopan unionin tuomioistuimen ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntöön. Euroopan unioni tunnustaa Euroopan perusoikeuskirjassa esitetyt oikeudet, vapaudet ja periaatteet. Euroopan perusoikeuskirjan 8 artikla takaa henkilötietojen suojan.

EU:n perusoikeuskirja muodostaa henkilötietojen käsittelyn minimitason Euroopan unionin jäsenvaltiossa, joka on nyt yksityiskohtaisella tasolla vahvistettu tietosuojasetuksessa.⁶⁵

”8 artikla Henkilötietojen suoja

1. Jokaisella on oikeus henkilötietojensa suojaan.

---

⁶⁴ Ks. lisää Korhonen 2003, s. 96.

⁶⁵ Salokannel 2016, s. 536.

2. *Tällaisten tietojen käsittelyn on oltava asianmukaista ja sen on tapahduttava tiettyä tarkoitusta varten ja asianomaisen henkilön suostumuksella tai muun laissa säädetyn oikeuttavan perusteen nojalla. Jokaisella on oikeus tutustua niihin tietoihin, joita hänestä on kerätty, ja saada ne oikaistuksi.*

3. *Riippumaton viranomainen valvoo näiden sääntöjen noudattamista.”*

EU:n oman perusoikeuden merkitys kasvaa tilanteessa, jossa kyseessä on unionin toimivaltaan kuuluvasta asiasta. Tällainen unionin toimivaltaan kuuluva asia voi esimerkiksi olla henkilötietojen vaihto unionin ulkopuolelle.⁶⁶ EU:n perusoikeuskirjassa henkilötietojen suoja jaetaan viiteen eri tekijään. Näitä tekijöitä ovat henkilötietojen käsittelyn asianmukaisuus, käsittelyn perustuminen suostumukseen tai lakiin, käyttötarkoituksen määrittelyvelvoite, rekisteröidyn tarkastusoikeus ja oikeus virheen oikaisuun sekä riippumattoman valvontaviranomaisen perustaminen.⁶⁷ Nämä viisi tekijää toistuvat myös kansallisessa lainsäädännössä.

Perusoikeudet ovat oikeuksia, jotka on turvattu Suomen perustuslain nojalla jokaisella Suomen kansalaiselle. Aineellisesti perusoikeudet voidaan määritellä yksilöille perustuslaissa taatuiksi perusarvoiksi, joiden on määrä vaikuttaa yksilön hyväksi yhteiskunnassa. Muodollisesti perusoikeudet ovat perustuslaissa säädettyjä oikeuksia, jotka kuuluvat yksilölle.⁶⁸ Aiemmin perusoikeudet tunnettiin nimellä kansalaisvapaudet, mutta käsite perusoikeus tuli käyttöön perusoikeusuudistuksessa vuonna 1995.⁶⁹

Ihmisoikeuksien ja perusoikeuksien välillä on tulkintayhteys, sillä perusoikeuksien tulkinnassa on otettava huomioon Euroopan ihmisoikeussopimus. Kuten edellä on todettu, määrittelee Euroopan ihmisoikeussopimus ihmisoikeuksien suojan vähimmäistason. Perusoikeudet⁷⁰ ovat nähtävissä parannuksina tästä tasosta.⁷¹

---

⁶⁶ Neuvonen 2014, s. 56.

⁶⁷ Wallin 2001, s. 374

⁶⁸ Jyränki & Husa 2012, s. 373.

⁶⁹ Neuvonen 2014, s. 31.

⁷⁰ Perusoikeuskonkurrenssista Ks. Hoikka, Neuvonen & Rautiainen 2016

⁷¹ Hoikka, Neuvonen & Rautiainen 2016, s. 24.

Perustuslain 10 §:n mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. Henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla. Näin ollen henkilötietojen suoja on perusoikeus, joka on taattu Suomen perustuslaissa.

”10 § Yksityiselämän suoja

Jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. Henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla.

Kirjeen, puhelun ja muun luottamuksellisen viestin salaisuus on loukkaamaton.

Lailla voidaan säätää perusoikeuksien turvaamiseksi tai rikosten selvittämiseksi välttämättömistä kotirauhan piiriin ulottuvista toimenpiteistä. Lailla voidaan säätää lisäksi välttämättömistä rajoituksista viestin salaisuuteen yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta taikka kotirauhaa vaarantavien rikosten tutkinnassa, oikeudenkäynnissä ja turvallisuustarkastuksessa sekä vapaudenmenetyksen aikana.”

Perustuslain 10 §:stä on huomattavissa, että pykälä sisältää useita normeja, jotka turvaavat, rajoittavat ja asettavat velvollisuuden edistää yksityisyyden suojan kokonaisuuteen kuuluvia oikeuksia.⁷² Henkilötietojen suoja jäsentyy perustuslain säännöksessä yksityiselämän suojan yhdeksi osa-alueeksi. Henkilötietojen suoja kattaa laajemman alan, kuin yksityiselämän suojan, sillä henkilötietojen suojaa voivat nauttia myös sellaiset henkilöä koskevat tiedot⁷³, jotka eivät ainakaan sellaisinaan kuulu yksityiselämän alaan. Tällaisia tietoja voivat olla esimerkiksi auton rekisterinumero yhdistettynä auton omistajaan.⁷⁴ Henkilötietojen suoja voidaan siis sijoittaa osaksi yksityiselämän suojaa toteamalla lakivarauksen liittyvän yksityiselämän suojaa koskevaan yleislausekkeeseen.⁷⁵

Henkilötietojen suojan tarve syntyy henkilötietojen käsittelystä riippumatta siitä käsitteleekö niitä viranomainen, yksityinen ihminen tai yritys.⁷⁶ Henkilötiedoilla on

---

⁷² Neuvonen 2014, s. 37.

⁷³ Henkilöä koskevat tiedot ovat henkilötietoja.

⁷⁴ Pitkänen, Tiilikka & Warma 2013, s. 15.

⁷⁵ Kulla & Koillinen 2014, s. 117.

⁷⁶ Kulla & Koillinen 2014, s. 102.

perusoikeusluonne, joka näkyy muun muassa siinä, että suoja voi toteutua vertikaalisuhteessa eli suojata henkilöä valtion puuttumiselta yksityisyyteen. Euroopan unionin asetukset ja direktiivit asettavat henkilötiedoille horisontaalisia ulottuvuuksia. Näin ollen yksityisellä rekisterinpitäjällä on lailla asetettuja velvollisuuksia käsitellessään yksityisen ihmisten henkilötietoja.⁷⁷

Kansallisella henkilötietolailla pyritään turvaamaan, ettei yksityiselämän suojaa tai muita yksityisyyden suojaa turvaavia perusoikeuksia rajoiteta ilman laissa säädettyä perustetta henkilötietoja kerätessä, tallettaessa, käytettäessä, siirrettäessä, luovutettaessa tai muutoin käsiteltäessä. Henkilötietolain hallituksen esityksessä todetaan, että yksityisyyden suojaan kuuluu myös oikeus tietää ja päättää itseään koskevien tietojen käytöstä. Näin ollen yksilön oikeuksiin itseään koskeviin tietoihin vaikuttavat myös muut perusoikeudet yksityiselämän suojan lisäksi.⁷⁸

Useimpien perusoikeuksien perustana on henkilön itsemääräämisoikeus. Henkilötietojen käsittelyssä itsemääräämisoikeus merkitsee sitä, että tietojen käsittelytoimien on ensisijaisesti perustuttava rekisteröidyn suostumukseen.⁷⁹

2.4. Perusoikeussuoja ja ikä

Vuoden 1995 perusoikeusuudistuksessa laajennettiin olennaisesti perusoikeuksien suojaamaa henkilöpiiriä. Perusoikeusuudistuksen jälkeen perusoikeussuoja kuuluu jokaiselle Suomen oikeudenkäyttöpiirissä olevalle ihmiselle ja on riippumaton ihmisen iästä, kansalaisuudesta, sukupuolesta, yhteiskunnallisesta asemasta tai muusta henkilöön liittyvästä seikasta.⁸⁰ Pääsääntöisesti perusoikeussuoja kuuluu kaikille ikään katsomatta.⁸¹ Näin ollen perusoikeussuoja ei ole riippuvainen henkilön iästä.⁸² Perusoikeussäännöstö suojaa erityisesti lapsia. Perustuslain 19 §:n mukaan julkisen

---

⁷⁷ Neuvonen 2014, s. 60.

⁷⁸ HE 96/1998

⁷⁹ HE 96/1998

⁸⁰ Ojanen 2015, s. 27.

⁸¹ Osa perusoikeuksista, kuten äänestys-oikeus ja vaalikelpoisuus ovat ainoastaan 18 vuotta täyttäneillä.

⁸² Jyränki 2000, s. 283.

vallan on tuettava lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen yksilöllinen kasvu sekä hyvinvointi.

Tietyt perusoikeussäännökset antavat erityistä suojaa alaikäisille: esimerkiksi perustuslain 6 §:n 3 momentissa on säädetty, että ”lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä” ja että heidän ”tulee myös saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti.” Perustuslaki ei estä sitä, että lasten puhevaltaa käyttää lapsen puolesta lapsen vanhempi tai holhooja.⁸³

Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain (361/1983) 3 §:n mukaan lapsen huoltajia ovat hänen vanhempansa tai henkilöt, joille lapsen huolto on uskottu. Perusoikeussäännöstö ei sääntele oikeustoimikelpoisuutta, jonka vuoksi ratkaistavaksi tulee kysymys siitä, kuka käyttää perusoikeutta koskevaa puhevaltaa, kun kyseessä on vajaavaltainen. Alaikäisen puolesta puhevaltaa käyttää hänen vanhempansa tai holhoojansa.⁸⁴ Alaikäisen puhevallan käytöstä on useita säännöksiä eri erityislaeissa.

Nykyisin yhä enemmän perusoikeus- ja ihmisoikeusajattelussa painotetaan nimenomaan lapsen oman ajatuksenvapauden suojaamista. On korostettu, että vanhempien rooli on enemmän ohjauksen antamista lapsen oikeuksien käyttämisestä kuin varsinaisesti lapsen asioista päättämisestä.⁸⁵ Lapsia ei nähdä enää objekteina vaan lapset ovat omia subjekteja, joilla on oikeuksia.⁸⁶

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen 12 artiklan 1 kohdan mukaan sopimusvaltioiden tulee taata lapselle, joka kykenee muodostamaan omat näkemyksensä, oikeuden vapaasti ilmaista nämä näkemyksensä kaikissa lasta koskevissa asioissa. Lapsen näkemykset on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Yleissopimuksen 13 artiklan mukaan lapsella on oikeus ilmaista vapaasti mielipiteensä (YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus 12 ja 13 artikla).

---

⁸³ Ojanen 2015, s. 31.

⁸⁴ Jyränki & Husa 2012, s. 388.

⁸⁵ Ojanen 2015, s. 31.

⁸⁶ Freeman 2011, s. 23.

EU:n perusoikeuskirjan lasten oikeuksia koskevan 24 artiklan 1 ja 2 kohdan mukaisesti lapsella on oikeus hänen hyvinvoinnilleen välttämättömään suojeluun ja huolenpitoon. Lapsen on saatava ilmaista vapaasti mielipiteensä ja lapsen mielipide on otettava huomioon häntä koskevissa asioissa hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti (EU:n perusoikeuskirja 24 artikla).

2.5. Henkilötietojen käsittelyn lainmukaisuus

Tietosuoja-asetuksen II luvun 5 artikla asettaa henkilötietojen käsittelylle tiettyjä vaatimuksia. Henkilötietojen käsittelyn tulee olla lainmukaista, kohtuullista ja läpinäkyvää. Henkilötietoja kerätessä tulee ne kerätä tiettyä, nimenomaista ja laillista tarkoitusta varten eikä niitä saa käsitellä myöhemmin näiden tarkoitusten kanssa yhteen sopimattomalla tavalla.

Henkilötietojen käsittely on sidottu käyttötarkoitukseen. Henkilötietojen on oltava asianmukaisia ja olennaisia ja rajoitettuja siihen, mikä on tarpeellista niihin tarkoituksiin, joita varten niitä käsitellään. Tietosuoja-asetus asettaa henkilötietojen käsittelylle täsmällisyyden vaatimuksen: henkilötietojen on oltava täsmällisiä ja tarvittaessa päivitettyjä. Kaikki mahdolliset kohtuulliset toimenpiteet on toteutettava sen varmistamiseksi, että käsittelyn tarkoituksiin nähden epätarkat ja virheelliset henkilötiedot poistetaan ja oikaistaan viipymättä.⁸⁷

Henkilötietojen säilytystä on rajoitettu. Henkilötiedot on säilytettävä muodossa, josta rekisteröity on tunnistettavissa ainoastaan niin kauan kuin on tarpeen tietojen käsittelyn tarkoitusten toteuttamista varten. Henkilötietoja on tietosuoja-asetuksen mukaan käsiteltävä tavalla, jolla varmistetaan henkilötietojen asianmukainen turvallisuus, mukaan lukien suojaaminen luvattomalta ja lainvastaiselta käsittelyltä sekä vahingossa tapahtuvalta häviämiseltä, tuhoutumiselta tai vahingoittumiselta käyttäen asianmukaisia teknisiä tai organisatorisia toimia.

---

⁸⁷ Tietosuoja-asetuksen uutuutena on 16 artiklassa säädetty rekisteröidyn oikeus tietojensa oikaisemiseen sekä 17 artiklassa säädetty oikeus tietojen poistamiseen eli ”oikeuteen tulla unohdetuksi”. Oikeudesta tulla unohdetuksi lisää ks. C-131/12 Google Spain vs. Agencia Espanola de Proteccion de Datos (AEPD) ja Mario Costeja Gonzalez.

Henkilötietolain 3 §:n 2 kohdan mukaan henkilötietojen käsittelyllä tarkoitetaan henkilötietojen keräämistä, tallettamista, järjestämistä, käyttöä, siirtämistä, luovuttamista, säilyttämistä, muuttamista, yhdistämistä, suojaamista, poistamista, tuhoamista sekä muita henkilötietoihin kohdistuvia toimenpiteitä. Jos kyseessä on henkilötieto, mikä tahansa siihen kohdistuva toimenpide on henkilötietojen käsittelyä.⁸⁸

2.6. Henkilötietojen käsittelyä koskevat pääperiaatteet

Bygrave Lee käsittelee henkilötietojen käsittelyä koskevia pääperiaatteita väitöskirjassaan sekä myöhemmin julkaisemissa teoksissaan. Bygrave jakaa henkilötietojen käsittelyä koskevat pääperiaatteet kahdeksaan periaatteeseen, joita ovat reilu ja oikeudenmukainen käsittely, tietojen käsittelyn minimointi, tarkoituksenmukaisuus, tiedon laatu, rekisteröidyn osallistuminen ja valvonta, tietojen rajattu paljastaminen, informaatioturvallisuus ja arkaluonteisuus. Näiden lisäksi Bygrave kuvaa suhteellisuusperiaatetta.⁸⁹ Useat valtiot ovat omaksuneet nämä henkilötietojen käsittelyn ydinperiaatteet kansalliseen lainsäädäntöön.⁹⁰

Pääperiaatteet eivät ole toisistaan täysin erillisiä periaatteita vaan periaatteita sovelletaan limittäin ja jokainen periaate voi jakautua vielä moniin alaperiaatteisiin. Bygraven mukaan kyseiset periaatteet muodostavat oikeusperiaatteiden perustan ja ytimen. Samanaikaisesti pääperiaatteilla on kuitenkin suoraan oikeudellisesti sovellettavia. Pääperiaatteet muodostavat pohjan uusille tietosuojaa koskeville säädöksille.⁹¹

Kyseiset ydinperiaatteet toistuvat sekä Suomen kansallisessa lainsäädännössä että muiden pohjoismaiden kansallisissa säädöksissä: Ruotsin personuppgiftslagen 204/1998,

---

⁸⁸ Vanto 2011, s. 28.

⁸⁹ Bygrave kuvaa väitöskirjassaan ”Data Protection Law” yllä mainitut henkilötietojen käsittelyn kahdeksan ydinperiaatetta. Vuonna 2014 ilmestyneessä Data Privacy Law -teoksessa Bygrave kuvaa edelleen kahdeksan henkilötietojen käsittelyn ydinperiaatetta, mutta jaottelee ne hieman eri tavalla verraten väitöskirjassaan tekemään jaotteluun. Tämä ilmentää hyvin sitä, että ydinperiaatteiden sisältö ja rajat eivät ole yksiselitteisiä ja näin ollen ydinperiaatteita sovelletaan limittäin.

⁹⁰ Bygrave 2002, s. 57.

⁹¹ Bygrave 2014, s. 145.

Norjan persondataloven, joka tuli voimaan 14.5.2000 ja Tanskan persondataloven 429/2000.

Reilun ja oikeudenmukaisen käsittelyn periaatteen (eng. Fair and Lawful Processing) mukaisesti henkilötietoja tulee käsitellä tasapuolisesti ja reilusti sekä oikeudenmukaisesti.⁹² Reilun ja oikeudenmukaisen käsittelyn periaatteen mukaan henkilötietojen käsittelyssä tulee ottaa huomioon se, että henkilötietojen kerääminen ja käsitteleminen täytyy tehdä sillä tavalla, että se ei rajoita tarpeettomasti rekisteröidyn yksityisyyden suojaa. Reiluuden vaatimus ilmentää sitä, että rekisteröidyn ei tarvitse kohtuuttomasti tarjota henkilötietojaan rekisterinpitäjän käsiteltäväksi tai hyväksyä henkilötietojen käsittelyä jotain tarkoitusta varten.⁹³

Reilun ja oikeudenmukaisen käsittelyn periaatteen mukaan henkilötietojen käsittelyn täytyy olla läpinäkyvää. Läpinäkyvyyden vaatimus edellyttää, että henkilötietoja tulee kerätä suoraan rekisteröidyltä eikä kolmansilta osapuolilta.⁹⁴ Reilu ja oikeudenmukainen henkilötietojen käsittely linkittyy henkilötietojen käsittelyn lisäksi siihen, miten tietojärjestelmiä suunnitellaan ja kehitetään. Tietojärjestelmien tulee tukea reilua ja oikeudenmukaista henkilötietojen käsittelyä.⁹⁵

Tietojen keräämisen minimointi (eng. Minimality) ja tarkoituksenmukaisuusperiaate (eng. Purpose Limitation) ovat käsitteinä läheisessä yhteydessä. Minimoinnin periaatteen⁹⁶ mukaan tietojen keräämistä tulisi rajata siten, että ainoastaan henkilötietoja, jotka ovat tarpeellisia käyttötarkoitukseen nähden, voi kerätä. Tarkoituksenmukaisuusperiaatteen mukaan henkilötietoja saa kerätä ainoastaan spesifioituihin ja laillisiin tarkoituksiin. Suhteellisuusperiaatetta (eng. Proportionality) sovelletaan limittäin tarkoituksenmukaisuusperiaatteen kanssa.⁹⁷ EU-oikeudessa tarkoituksenmukaisuusperiaate jakaantuu kolmeen alakohtaan: 1) käyttötarkoitus, jota varten henkilötietoja kerätään, tulee olla määritelty, 2) käyttötarkoituksen laillisuus ja 3)

---

⁹² Bygrave 2014, s. 146.

⁹³ Bygrave 2014, s. 146–147.

⁹⁴ Bygrave 2002, s. 58–59.

⁹⁵ Bygrave 2014, s. 146.

⁹⁶ Bygraven mukaan minimoinnin periaatetta voisi kutsua myös välttämättömyydeksi, verrannollisuudeksi tai taloudellisuudeksi.

⁹⁷ Ks. lisää suhteellisuusperiaatteen soveltamisesta Bygrave 2014, s. 147–150.

henkilötietojen käsittely ei saa olla yhteensopimaton sen tarkoituksen kanssa, jota varten henkilötiedot on alun perin kerätty.⁹⁸

Tiedon laatua koskevan periaatteen (eng. Data Quality) mukaan tiedon tulisi olla validia siihen nähden, mitä sen on tarkoitus kuvata ja relevanttia ja täydellistä sen käyttötarkoitusta huomioon ottaen. Kaikki henkilötietoja koskevat säädökset sisältävät tiedon laatua koskevan periaatteen, mutta periaatteen tiukkuus, sanamuoto ja ulottuvuus voivat vaihdella.⁹⁹

Rekisteröidyllä tulee olla mahdollisuus osallistua ja valvoa henkilötietojensa käsittelyä (eng. Data Subject Influence). Periaatteen ytimessä on ajatus siitä, että rekisteröidyllä on oikeus osallistua ja vaikuttaa siihen, miten rekisteröidyn henkilötietoja käsitellään. Periaate harvoin esiintyy sellaisenaan henkilötietojen käsittelyä koskevissa laissa, sillä periaate on yleensä jakaantuneena useisiin eri pykäliin.¹⁰⁰

Periaatteella pyritään myös siihen, että rekisteröity on tietoinen henkilötietojen käsittelyn peruseriaateista. Rekisteröidyn mahdollisuutta osallistua ja valvoa henkilötietojensa käsittelyä ilmentää muun muassa sääntely siitä, että rekisterinpitäjä saa kerätä henkilötietoja ainoastaan suoraan rekisteröidyltä, henkilötietojen käsittely on laitonta ilman rekisteröidyn suostumusta ja rekisterinpitäjällä on velvollisuus antaa tietoja rekisteröidylle.¹⁰¹

Rekisteröidyllä on myös oikeus saada tieto siitä, millaisia henkilötietoja rekisterinpitäjät säilyttävät rekisteröidystä. Tätä periaatetta kuvataan englanninkielisellä termillä ”the right to access” tai ” access right(s)”. Periaate takaa rekisteröidylle oikeuden tietää, miten henkilötietoja käsitellään.¹⁰²

Rajatulla paljastamisella (eng. Disclosure Limitation) tarkoitetaan sitä, että henkilötietojen paljastaminen kolmansille osapuolille on rajoitettua ja se on mahdollista

---

⁹⁸ Bygrave 2002, s. 61.

⁹⁹ Bygrave 2014, s. 163.

¹⁰⁰ Bygrave 2014, s. 158.

¹⁰¹ Bygrave 2014, s. 158.

¹⁰² Ks. lisää Bygrave 2014, s. 159.

vain ja ainoastaan tietyissä tilanteissa. Henkilötietojen antaminen kolmansille osapuolille voi olla mahdollista esimerkiksi rekisteröidyn suostumuksella. Tällä periaatteella on merkitystä henkilötietojen suojaamista koskevien säädösten muodostumisessa, jonka vuoksi tietojen rajattu paljastaminen on katsottu omaksi periaatteekseen.¹⁰³

Informaatioturvallisuuden periaatteen (eng. Data Security) mukaisesti rekisterinpitäjän tulee varmistaa, että henkilötietoja ei tuhoa vahingossa eivätkä henkilötiedot altistu luvattomalle pääsyyllä, muutoksille, paljastumiselle tai hävittämiselle.¹⁰⁴

Eräiden henkilötietojen arkaluonteisuus¹⁰⁵ (eng. Sensitivity) edellyttää tiukempaa kontrollia kuin muut henkilötiedot. Arkaluonteiset henkilötiedot on otettava huomioon sääntelyä kehitettäessä ja niiden suojaamiselle on annettava erityistä painoarvoa.¹⁰⁶

3. Suostumus

3.1. Tietosuoja-asetuksen määrittelemät kriteerit suostumukselle

Suostumus perustuu tietoon, jonka henkilö saa ja jonka perusteella henkilö muodostaa tahdonilmauksensa.¹⁰⁷ Tietosuoja-asetuksen myötä suostumuksen käsite on määritelty tarkemmin kuin aiemmin.¹⁰⁸ Tärkeä sääntö henkilötietojen käsittelyssä on, että jos henkilötietojen käsittely ei perustu rekisteröidyn suostumukseen, on käsittelyn perusteesta säädettävä lailla.¹⁰⁹ Suostumuksen ensisijaisuus henkilötietojen käsittelyssä on merkittävä. Yksilön tietoinen itsemääräämisoikeus sisältää oikeuden päättää siitä, miten yksilön henkilötietoja käsitellään ja mitä tarkoitusta varten.¹¹⁰ Rekisteröidyn

---

¹⁰³ Bygrave 2002, s. 67.

¹⁰⁴ Bygrave 2014, s. 164.

¹⁰⁵ Arkaluonteisista henkilötiedoista säädetään henkilötietolain 3 luvussa.

¹⁰⁶ Bygrave 2014, s. 165..

¹⁰⁷ Voutilainen 2012, s. 246.

¹⁰⁸ Andreasson, Koivisto & Ylipartanen 2015, s.33.

¹⁰⁹ Wallin Anna-Riitta 2001, s. 381

¹¹⁰ Saarenpää 2001, s. 49. Teoksessa Nordic Data Protection.

suostumuksen painoarvo on huomattava eikä sen tärkeyttä ole mahdollista korostaa liikaa.

Henkilötietojen käsittelyn laillisuus edellyttää rekisteröidyn suostumusta. Yleisen tietosuoja-asetuksen mukaan rekisteröidyn suostumuksella tarkoitetaan mitä tahansa vapaaehtoista, yksilöityä, tietoista ja yksiselitteistä tahdonilmaisua, jolla rekisteröity hyväksyy henkilötietojensa käsittelyn antamalla suostumusta ilmaisevan lausuman tai toteuttamalla selkeästi suostumusta ilmaisevan toimen. Tietosuoja-asetuksen 6 artiklan mukaan henkilötietojen käsittely on lainmukaista, jos rekisteröity on antanut suostumuksensa henkilötietojensa käsittelyyn yhtä tai useampaa erityistä tarkoitusta varten. Näin ollen henkilötietojen käsittelyn lainmukaisuus on vahvasti kytköksissä rekisteröidyn antamaan suostumukseen.

Suostumus ei ole yksinkertainen asia. Suostumuksen edellytyksistä säädetään tietosuoja-asetuksen 7 artiklassa. Jos tietojenkäsittely perustuu rekisteröidyn suostumukseen, on rekisterinpitäjän pystyttävä osoittamaan, että rekisteröity on antanut suostumuksen henkilötietojensa käsittelyyn. Suostumuksen edellytyksenä on, että suostumuksen antamista koskeva pyyntö on esitettävä selvästi erillään muista asioista helposti ymmärrettävässä ja saavilla olevassa muodossa selkeällä ja yksinkertaisella kielellä, jos rekisteröity antaa suostumuksesta kirjallisessa ilmoituksessa, joka koskee myös muita asioita.

Suostumuksen edellytyksiin liittyy olennaisesti myös rekisteröidyn oikeus peruuttaa suostumuksensa. Tietosuoja-asetuksen 7 artiklan mukaan rekisteröidyllä on oikeus peruuttaa suostumuksensa milloin tahansa. Suostumuksen peruuttaminen ei vaikuta suostumuksen perusteella ennen sen peruuttamista suoritetun käsittelyn lainmukaisuuteen. Rekisteröidylle on ilmoitettava tästä ennen suostumuksen antamista. Suostumuksen peruuttamisen tulee 7 artiklan mukaisesti olla yhtä helppoa kuin suostumuksen antamisen. Rekisteröidyn tulee pystyä peruuttamaan suostumuksensa milloin tahansa.¹¹¹

---

¹¹¹ Pitkänen, Tiilikka & Warma 2013, s. 83.

Kun arvioidaan suostumuksen vapaaehtoisuutta, on otettava huomioon kattavasti muun muassa se, onko palvelun tarjoamisen tai muun sopimuksen täytäntöönpanon ehdoksi asetettu suostumus sellaisten henkilötietojen käsittelyyn, jotka eivät ole tarpeen kyseisen sopimuksen täytäntöönpanoa varten.¹¹²

Tietosuoja-asetuksen johdanto-osan mukaan suostumus on annettava selkeästi suostumusta ilmaisevalla toimella. Tällaisia toimia ovat muun muassa kirjallinen, sähköinen tai suullinen lausuma, josta käy ilmi rekisteröidyn vapaaehtoinen, yksilöity, tietoinen ja yksiselitteinen tahdonilmaisu¹¹³, jolla rekisteröity hyväksyy henkilötietojensa käsittelyn. Suostumusta ei voi antaa vaikenemalla, valmiiksi rastitetuilla ruuduilla tai jättämällä jokin toimi toteuttamatta.

3.2. Henkilötietolain säätämät kriteerit suostumukselle

Suostumusperiaate on ensisijainen.¹¹⁴ Suostumus voi tietyin edellytyksin korvata lailla säätämisen vaatimuksen joko kokonaan tai osittain. Suostumuksesta oikeutusperusteena on säädettävä laissa. Suostumuksen antamisen mahdollisuus voidaan nähdä kuitenkin olennaisena osana tiedollista itsemääräämisoikeutta. Näin ymmärrettynä voitaisiin katsoa, että suostumuksen käyttökelpoisuus voidaan rakentaa välittömästi itsemääräämisoikeuteen ilman sitä konstituovaa lainsäätöä.¹¹⁵

Henkilötietolaki korostaa, että henkilötietojen käsittelyn on perustuttava rekisteröidyn tiedollisen itsemääräämisoikeuden toteutumiseen, jossa maksimoidaan rekisteripidon avoimuus.¹¹⁶ Tästä perusteesta seuraa se, että muut mahdollisuudet henkilötietojen käsittelylle kuin rekisteröidyn suostumus, ovat pääperiaatteesta poikkeuksia, sillä ne ovat yksilön tiedollisen itsemääräämisoikeuden rajoittamista.¹¹⁷

---

¹¹² Yleinen tietosuoja-asetus 7 artikla

¹¹³ Tällainen toimi voi olla esimerkiksi se, että rekisteröity rastittaa ruudun vieraillessaan jollakin internetsivustolla, jolla rekisteröity hyväksyy henkilötietojensa käsittelyä koskevan ehdotuksen.

¹¹⁴ Saarenpää 2012 b, s. 351.

¹¹⁵ Kulla & Koillinen 2014, s. 143–144.

¹¹⁶ Voutilainen 2012, s. 278.

¹¹⁷ Voutilainen 2012, s. 279.

Henkilötietolaki tunnustaa henkilötietojen käsittelyn yleiseksi edellytykseksi rekisteröidyn yksiselitteisen suostumuksen. Tästä säädetään henkilötietolain 8 §:ssä. Henkilötietolain mukainen suostumuksen määritelmä on samanlainen, kuin tietosuoja-asetuksen määritelmä. Henkilötietolain 3 §:n 7 kohdan mukaan suostumuksella tarkoitetaan kaikenlaista vapaaehtoista, yksilöityä ja tietoista tahdon ilmaisua, jolla rekisteröity hyväksyy henkilötietojensa käsittelyn. Suostumusta antaessaan rekisteröidyn tulee saada tietää antamansa suostumuksen laajuus. Näin ollen yleisen suostumuksen perusteella henkilötietoja ei saa käsitellä, sillä se ei ole lainmukaista.¹¹⁸ Suostumuksen yksiselitteisyydellä¹¹⁹ tarkoitetaan suostumuksen selvyttä suhteessa tietoihin.¹²⁰

Suostumuksen yksiselitteisyyteen voidaan liittää myös ajatus siitä, täyttääkö etukäteen annettu suostumus suostumuksen yksiselitteisyyden vaatimuksen. Edellä todetusti suostumuksen antajan tulee tietää mihin tarkoitukseen hän suostumuksensa antaa. Näin ollen voidaan katsoa, että etukäteen annettu suostumus ei täytä yksiselitteisyyden vaatimusta, sillä etukäteen annetussa suostumuksessa rekisteröity ei välttämättä tiedä, mihin kaikkiin tarkoituksiin hänen henkilötietojansa käytetään.

3.3. Suostumuksen antamiseen liittyvät ongelmat

Suostumukseen toimivallan perusteena liittyy myös ongelmia. Suostumuksen asettaminen toimivallan perusteeksi voi avata mahdollisuuden siihen, että annettava suostumus ei ole vapaaehtoinen. Tavallisesti on katsottu, että jos rekisteröity on alisteisessa suhteessa tietojen käsittelijään eli rekisterinpitäjään, ei suostumusta voida pitää aitona. Suostumus on voitu esimerkiksi ”ostaa” rekisteröidyltä siten, että on vastineeksi suostumuksesta henkilötietojen käsittelyyn on luvattu julkisoikeudellisia etuja, joihin rekisteröidyllä olisi oikeus ilman suostumuksen antamista.¹²¹

---

¹¹⁸ Voutilainen 2012, s. 278

¹¹⁹ Henkilötietolain esitöissä on viitattu siihen, että yksiselitteisen suostumuksen vaatimus ei täyty esimerkiksi tilanteessa, jossa rekisteröidyltä pyydetään hänen saapuessaan sairaalaan yleinen suostumus hänen terveyttään tai hoitoaan koskevien tietojen luovuttamiseen HE 96/1998 s. 39.

¹²⁰ Kulla & Koillinen 2014, s. 142.

¹²¹ Kulla & Koillinen 2014, s. 142–143.

Suostumuksen rooli on keskeinen henkilötietojen käsittelyssä. Tämän vuoksi rekisterinpitäjän on ymmärrettävä, milloin rekisteröidyn suostumus on pätevä, sillä ilman pätevää suostumusta henkilötietojen käsittely on kielletty.¹²²

Hallituksen esityksen mukaan suostumuksen tulee olla rekisteröidyn tietoinen tahdonilmaisu sekä sen on oltava aina vapaaehtoinen. Pätevän suostumuksen edellytykset määräytyvät viimekädessä tapauskohtaisesti. Suostumuksen pätevyyttä harkittaessa on annettava merkitystä muun muassa kerättävien tietojen laadulle. Hallituksen esityksen mukaan todistustaakka suostumuksen olemassaolosta on rekisterinpitäjällä, jos suostumuksen olemassaolosta syntyy kiistaa. Suostumus on voimassa toistaiseksi. Suostumuksen pätevyyden arvioinnissa merkityksellistä on rekisteröidylle annettu informaatio siitä, mihin hän on suostumassa. Pätevään suostumukseen liittyy myös se, että tiedon kohteella on tosiasiallinen mahdollisuus kieltäytyä suostumuksen antamisesta.¹²³

Pätevän suostumuksen antamiseen liittyy myös edellytys siitä, että ollakseen pätevä, suostumuksen antamiseen tulee liittyä valinnanvapaus. Rekisteröidyllä tulee olla aito mahdollisuus antaa suostumus ilman pelkoa siitä, että kieltäytymisestä seuraa sanktioita tai muita haitallisia seuraamuksia.¹²⁴

3.4. Oikeustapaus suostumukseen liittyvistä ongelmista

Suostumukseen liittyvät ongelmat tietosuoja-kontekstissa käyvät hyvin ilmi seuraavasta korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisusta KHO 2013:103.

Korkeimman hallinto-oikeuden tapauksessa työvoimaviranomaiset, kunnat ja Kansaneläkelaitos perustivat asiakkaidensa palvelemiseksi työvoiman palvelukeskuksia, joiden asiakkaaksi pystyivät vapaaehtoisesti ilmoittautumaan pitkäaikaistyöttömät ja vaikeasti työllistettävät työnhakijat. Tapauksessa pitkäaikaistyötön A oli kieltäytynyt antamasta sitoumusta, jonka mukaan työvoiman palvelukeskuksessa toimivat

---

¹²² Vanto 2011, s. 44.

¹²³ HE 96/1998 vp, s. 36.

¹²⁴ Kulla & Koillinen 2014, s. 143.

viranomaistahot olisivat voineet vaihtaa häntä koskevia tietoja. A:n tulkittiin kieltäytyneen työvoiman palvelukeskuksen asiakkuudesta ja hänen toimeentulotukeansa alennettiin.

Korkein hallinto-oikeus kumosi alemman oikeusasteen ja viranomaisen päätökset. Korkeimman hallinto-oikeuden mukaan, kun otettiin huomioon se, että työttömän henkilön velvoitteesta osallistua palvelukeskuksen tarjoamaan toimintaan ei ollut erikseen säädetty eikä palvelukeskus ollut viranomainen, ei asiassa ollut oikeudellista merkitystä sillä seikalla, että A:ta ei ollut otettu tietojen vaihdosta kieltäytyttyään palvelukeskuksen asiakkaaksi. Korkeimman hallinto-oikeuden mukaan A:lta ei voitu edellyttää sitoumuksen antamista, jotta A voisi saada kyseessä olevia palveluita.

Tapauksesta käy hyvin ilmi se seikka, että A:lla ei ollut mahdollisuutta antaa suostumustaan vapaaehtoisesti, vaan suostumuksen antamiseen liittyi sanktiouhka. Näin ollen A:lla ei ollut aitoa mahdollisuutta antaa suostumustaan vapaaehtoisesti.

3.5. Suostumus lapselta

Tietosuojatyöryhmä on antanut lausunnon 15/2011 suostumuksen määritelmästä (WP 187 01197/11/FI). Tietosuojatyöryhmä on riippumaton EU:n neuvoa-antava elin, joka käsittelee tietosuojaan ja yksityisyyden suojaan liittyviä kysymyksiä. Tietosuojatyöryhmän lausunnossa on analysoitu tietosuojadirektiivin 95/46/EY puutteellisuutta suostumuksen saamisesta henkilöiltä, joilla ei ole täyttä oikeustoimikelpoisuutta.

Pätevän suostumuksen saamista koskevat edellytykset henkilöiltä, joilla ei ole täyttä oikeustoimikelpoisuutta, kuten lapsilta, ovat vaihdelleet eri jäsenvaltioissa. Tietosuojatyöryhmä on lausunnossaan todennut aiempien selvitysten perusteella, että oikeudellisissa vaatimuksissa voidaan lasten suostumusten yhteydessä edellyttää suostumuksen saamista sekä lapselta että hänen edustajaltaan tai suostumusta pelkästään lapselta, jos lapsi on riittävän kypsä antamaan suostumuksen. Koska yleisiä sääntöjä ei ole, käytännöt ovat olleet hajanaisia eikä lasten erityistä suojelua erityisolosuhteissa ole

pystytty tunnistamaan. Hajanaisuus on aiheuttanut oikeudellista epävarmuutta lapsen suostumuksen hankkimistavan osalta.¹²⁵

Tietosuojatyöryhmän antamasta lausunnosta käy hyvin ilmi huoli lapsen henkilötietojen suojelun puutteellisuudesta EU:n tietosuojalainsäädännössä. EU:n uuden tietosuoja-asetuksen myötä tietosuojadirektiivi kumotaan ja tietosuoja-asetuksessa on otettu lasten henkilötietojen suoja huomioon.

4. Vanhempainvastuunkantajan suostumus

4.1. Tietosuoja-asetuksen 8 artikla

Tietosuoja-asetuksen 8 artiklan mukaan, jos sovellettavaksi tulee 6 artiklan 1 kohdan a alakohta eli rekisteröity on antanut suostumuksensa henkilötietojensa käsittelyyn yhtä tai useampaa erityistä tarkoitusta varten, katsotaan, että kun kyseessä on tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoaminen suoraan lapselle, lapsen henkilötietojen käsittely on lainmukaista, jos lapsi on vähintään 16-vuotias. Jos lapsi on alle 16 vuotta, tällainen käsittely on lainmukaista vain siinä tapauksessa ja siltä osin kuin lapsen vanhempainvastuunkantaja on antanut siihen suostumuksen tai valtuutuksen. Jäsenvaltiot voivat lainsäädännössään säätää tätä tarkoitusta koskevasta alemmasta iästä, joka ei kuitenkaan saa olla alle 13 vuotta. Alle 13-vuotiaat lapset eivät voi ollenkaan antaa itse suostumusta henkilötietojensa käsittelyyn. Yli 16-vuotiaat tai sitä vanhemmat lapset voivat antaa suostumuksen henkilötietojensa käsittelyyn itse.¹²⁶

Näin ollen mikäli kansallisessa lainsäädännössä ei säädetä muusta ikärajasta, tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoaminen suoraan lapselle ilman lapsen vanhempainvastuunkantajan suostumusta tai valtuutusta olisi Suomessa lainmukaista vain 16-vuotiaille ja sitä vanhemmille lapsille.¹²⁷

---

¹²⁵ WP 187 s, 29.

¹²⁶ Bird & Bird: Guide to the General Data Protection regulation ks. <https://www.twobirds.com/~//media/pdfs/gdpr-pdfs/bird--bird--guide-to-the-general-data-protection-regulation.pdf?la=en> Viitattu 17.6.2017

¹²⁷ Oikeusministeriö 2017 b, s. 106.

Tietosuojasetuksen 8 artikla asettaa velvoitteita rekisterinpitäjälle. Artiklan mukaan rekisterinpitäjän on toteutettava kohtuulliset toimenpiteet tarkistaakseen tällaisissa tapauksissa, että lapsen vanhempainvastuunkantaja on antanut suostumuksen tai valtuutuksen. Rekisterinpitäjän tulee ottaa huomioon käytettävissä oleva teknologia.

Tietosuojasetuksen tavoitteiden mukaisesti lapsen henkilötietoja on erityisesti pyrittävä suojaamaan. Tämä vaatimus perustuu siihen, että lapset eivät välttämättä pysty ymmärtämään henkilötietojen käsittelyyn liittyviä riskejä, seurauksia, asianomaisia suojatoimia tai omia oikeuksiaan. Asetuksen edellyttämää erityistä suojaa olisi sovellettava etenkin lasten henkilötietojen käyttämisestä markkinointitarkoituksiin tai henkilö- tai käyttäjäprofiilien luomiseen ja lapsia koskevien henkilötietojen keräämistä, kun käytetään suoraan lapsille tarjottuja palveluita. Vanhempainvastuunkantajan suostumus ei olisi tarpeen tarjottaessa lapsille ennalta ehkäiseviä palveluja tai neuvontapalveluja suoraan lapselle¹²⁸.

4.2. Kuka täyttää vanhempainvastuunkantajan määritelmän?

Tietosuojasetuksessa ei ole määritelty sitä, kuka on lapsen vanhempainvastuunkantaja. Tämä on tietävästi jätetty säänneltäväksi kansallisessa lainsäädännössä. Suomen kansallisen lainsäädännön mukaan laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (myöhemmin HTL) säätää lapsen huollon järjestämisestä.

HTL 1 §:n mukaisesti lapsen huollon tarkoituksena on turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi lapsen yksilöllisten tarpeiden ja toivomusten mukaisesti. Huollon tulee turvata myönteiset ja läheiset ihmissuhteet erityisesti lapsen ja hänen vanhempiansa välillä. Lapselle tulee lisäksi turvata hyvä hoito ja kasvatus sekä lapsen ikään ja kehitystasoon nähden tarpeellinen neuvonta ja huolenpito. Lapsen taipumukset ja toivomukset on otettava huomioon koulutuksen valinnassa ja lapselle on pyrittävä antamaan turvallinen ja virikkeitä antava kasvuympäristö. Lapsen kasvattamisessa tulee

---

¹²⁸ Tällaisia palveluja voisi muun muassa olla Mannerheimin lastensuojeluliiton lasten ja nuorten puhelin, johon lapset ja nuoret voivat soittaa heidän mieltään askarruttavissa asioissa ja keskustella aikuisen kanssa. Ks. <http://www.mll.fi/mll/auttavatpuhelimet/lnpn/>

ottaa huomioon, että lapsi saa osakseen ymmärtämistä, turvaa ja hellyyttä. Lasta ei saa alistaa, kurittaa ruumiillisesti eikä kohdella muulla tavoin loukkaavasti Lapsen itsenäistymistä sekä kasvamista vastuullisuuteen ja aikuisuuteen tulee tukea ja edistää.

HTL 3 §:n mukaan lapsen huoltajia ovat hänen vanhempansa tai henkilöt, joille lapsen huolto on uskottu. Lapsen huolto päättyy, kun lapsi täyttää 18 vuotta tai sitä ennen menee avioliittoon. Huoltajan tehtäviin kuuluvat HTL 4 §:n mukaan lapsen kehityksen ja hyvinvoinnin turvaaminen siten kuin 1 §:ssä säädetään. Huoltajalla on näin ollen oikeus päättää lapsen hoidosta, kasvatuksesta, asuinpaikasta ja muista lapsen henkilökohtaisista asioista. Huoltajalla on velvollisuus keskustella lapsen kanssa ennen kuin huoltaja tekee päätöksen lapsen henkilökohtaisessa asiassa. Kuitenkin huomioon tulee ottaa lapsen ikä ja kehitystaso. Päätöstä tehdessään, huoltajan on kiinnitettävä huomiota lapsen mielipiteeseen ja toivomuksiin. Huoltaja on lapsen edustaja tämän henkilöä koskevissa asioissa, jollei laissa ole toisin säädetty.

HTL:n säännösten perusteella voidaan katsoa, että HTL:n mukaan määräytyvä lapsen huoltaja täyttää tietosuoja-asetuksessa tarkoitetun vanhempainvastuunkantajan määritelmän. Näin ollen tietosuoja-asetuksen 8 artiklan edellyttämän vanhempainvastuunkantajan suostumuksen tai valtuutuksen voisi antaa HTL:n säännösten mukaisesti määräytyvä lapsen huoltaja tai se henkilö, jolle lapsen huolto on uskottu.

Laki holhustoimesta (1.4.1999/442) säätää holhustoimesta, minkä tarkoituksena on valvoa niiden henkilöiden etua ja oikeutta, jotka eivät muun muassa vajaavaltaisuuden vuoksi voi itse pitää huolta taloudellisista asioistaan tai muussa kuin taloudellisessa asiassa. Holhustoimilaki määrittelee vajaavaltaisen käsitteen. Holhustoimilain 2 §:n mukaan vajaavaltaisella tarkoitetaan alle 18-vuotiasta henkilöä eli alaikäistä. Alaikäisen edunvalvojina toimivat 4 §:n mukaan alaikäisen huoltajat. Holhustoimilain esitöissä (HE146/1998) todetaan, että lapsen huoltaja on yleensä samalla myös lapsen holhooja.

Holhustoimilain 4 luku käsittelee vajaavaltaisen asemaa. Vajaavaltaisella ei ole oikeutta itse vallita omaisuuttaan eikä tehdä sopimuksia tai muita oikeustoimia, jollei laissa toisin säädetä. Vajaavaltainen voi kuitenkin itse päättää henkilöään koskevasta asiasta, jos hän kykenee ymmärtämään sen merkityksen. Holhustoimilain 24 §:n

mukaan vajaavaltainen voi tehdä oikeustoimia, jotka ovat olosuhteisiin nähden tavanomaisia ja merkitykseltään vähäisiä.¹²⁹

4.3. Kuluttaja-asiamiehen kanta tietosuoja-asetuksen 8 artiklaan ja ikärajakysymys

Tietosuoja-asetuksen 8 artikla on uusi eikä artiklan sisällöstä ole aiempaa sääntelyä. Kuluttaja-asiamies on lausunnossaan (KKV/1138/03.03/2016) oikeusministeriölle kommentoinut tietosuoja-asetuksen 8 artiklaan liittyvää suojaikärajaa.

Tietosuoja-asetuksen tietoyhteiskunnan palveluihin liittyvän lapsen suostumusta koskevan 8 artiklan mukaan lapselle suoraan palveluja tarjottaessa lapsen henkilötietojen käsittely on lainmukaista, jos lapsi on vähintään 16 vuotta. Jos lapsi on alle 16 vuotta, henkilötietojen käsittelyyn tarvitaan lapsen vanhempainvastuunkantajan suostumus tai valtuutus. Artiklan mukaan kansallisessa lainsäädännössä voidaan poiketa tästä ikärajasta ja säätää alemmasta iästä, mutta se ei saa olla alle 13 vuotta.¹³⁰

Kuluttaja-asiamies on lausunnossaan kiinnittänyt huomiota siihen, että tietosuoja-asetuksen 8 artiklan tarkoituksena on parantaa lasten henkilötietojen käsittelyn suojaa. Tällaista erityistä suojaa olisi kuluttaja-asiamiehen mukaan sovellettava etenkin lasten henkilötietojen käyttämiseen markkinointitarkoituksiin tai henkilö- tai käyttäjäprofiilien luomiseen ja lapsia koskevan henkilötietojen keräämiseen, kun käytetään suoraan lapsille tarjottuja palveluja.

Kuluttaja-asiamies katsoo, että henkilötietojen käsittelyä koskevasta ikärajasta säädettäessä tulee kiinnittää huomiota siihen, minkälaisia ehtoja palveluissa tosiasiaassa käytetään ja minkä ikäisellä lapsella on kyky ymmärtää niiden sisältö ja merkitys

---

¹²⁹ Tällainen toimi voi olla esimerkiksi karkkipussin tai cd-levyn ostaminen kaupasta.

¹³⁰ Kuluttaja-asiamiehen lausunto ks. <http://www.kkv.fi/ratkaisut-ja-julkaisut/aloitteet-lausunnot-ja-kannanotot/2016/1.12.2016-lausunto-yleisen-tietosuoja-asetuksen-tietoyhteiskunnan-palveluihin-liittyvan-lapsen-suostu-musta-koskevasta-8-artiklasta/> Viitattu 10.3.2017

oikeuksiinsa ehdot hyväksyessään. Kuluttaja-asiamiehen mielestä ei ole merkitystä, edellyttääkö palvelun käyttäminen rahallista vastiketta vai ei.¹³¹

Säädettäessä tietosuoja-asetuksessa tarkoitettua ikärajaa, olisi kuluttaja-asiamiehen mukaan tarkoituksenmukaista ottaa huomioon muussa lainsäädännössä säädettyjä ikärajoja, jotka liittyvät alaikäisten tekemiin oikeustoimiin.

Holhustoimilain 34 §:ssä on säädetty 15 vuoden ikäraja. 34 §:n mukaan holhousviranomaisen pitää varata päämiehelle tilaisuus tulla kuulluksi lupaa koskevaa asiaa ratkaistessaan, jos päämiehen mielipide ei luotettavasti ilmene hakemusasiakirjoista tai jos se muutoin on tarpeen päämiehen edun vuoksi tai asian selvittämiseksi. Tilaisuutta tulla kuulluksi ei kuitenkaan tarvitse varata, jos päämiehenä on alaikäinen, joka ei ole täyttänyt 15 vuotta. Holhustoimilain 73 §:ssä on myös asetettu 15 vuoden ikäraja. 73 §:n mukaan asiassa, joka koskee edunvalvojan määräämistä alaikäiselle, on alaikäisen huoltajalle ja 15 vuotta täyttäneelle alaikäiselle varattava tilaisuus tulla kuulluksi.

Tietoyhteiskuntakaaren säännöksiin on sisällytetty 15 vuoden ikäraja. Tietoyhteiskuntakaaren 134 §:n mukaan teleyrityksen on käyttäjän sitä pyytäessä annettava laskun yhteyskohtainen erittely. Alle 15-vuotiaasta käyttäjää edustaa hänen huoltajansa. Tietoyhteiskuntakaaren 162 §:n mukaan sijaintitietojen käsittelyyn liittyvää suostumusta, kieltoa ja tiedonsaantioikeutta koskevassa asiassa alle 15-vuotiaasta edustaa hänen huoltajansa.

Hallintolain (6.6.2003/434) 14 §:n mukaan 15 vuotta täyttäneellä alaikäisellä ja hänen huoltajallaan tai muulla laillisella edustajallaan on kummallakin erikseen oikeus käyttää puhevaltaa asiassa, joka koskee alaikäisen henkilöä tai henkilökohtaista etua tai oikeutta. Tietosuojavaltuutettu on tarkastusoikeutta koskevassa ohjeessaan todennut, että viranomaistoiminnassa ainakin 15-vuotiaalla on tarkastusoikeus. Sosiaalihuollossa myös 12-vuotiaalle lapselle on annettu puhevaltaa, joten tietosuojavaltuutettu on

---

¹³¹ Kuluttaja-asiamiehen lausunto ks. <http://www.kkv.fi/ratkaisut-ja-julkaisut/aloitteet-lausunnot-ja-kannanotot/2016/1.12.2016-lausunto-yleisen-tietosuoja-asetuksen-tietoyhteiskunnan-palveluihin-liittyvan-lapsen-suostu-musta-koskevasta-8-artiklasta/> Viitattu 10.3.2017

katsonut, että myös 12-vuotiaalla tai jossain tapauksissa sitä nuoremmalla, on tarkastusoikeus.¹³²

Myös rikoslaki lähtee 15 vuoden ikärajaan rangaistusvastuun edellytyksenä. Rikoslain (19.12.1889/39) 3 luvun 4 §:n mukaan rangaistusvastuun edellytyksenä on, että tekijä on 15-vuotias ja syyntakeinen. Kansallista lainsäädäntöä tarkasteltaessa on selkeästi huomattavissa, että lainsäätäjät ovat ottaneet linjakseen 15 vuoden ikärajan.

Kuluttaja-asiamies nostaa lausunnossaan esille myös sen, että erityistä huomiota tulisi kiinnittää siihen, mitä tietosuojasetuksessa tarkoitetaan lapselle suoraan tarjottavalla palvelulla. Tällä on olennaista merkitystä, sillä se määrittää sitä, mikä säädettävän suojaikärajan merkitys käytännössä tulee olemaan.¹³³

Tietosuojatyöryhmä ottaa myös kantaa ikärajiin lausunnossaan 2/2013 sovelluksista älylaitteissa WP 2012 00461/13/FI. Sovelluskehittäjien ja muiden rekisterinpitäjien tulisi kiinnittää huomiota kansallisessa lainsäädännössä määriteltyihin lasten tai alaikäisten ikärajiin, joiden mukaisesti sovellusten suorittamalle lailliselle tietojenkäsittelylle on saatava lapsen vanhemman suostumus.¹³⁴

Matalamman ikärajan puolestapuhujat ovat katsoneet, että jo 13-vuotiaat lapset ovat tottuneet käyttämään internetin tarjoamia palveluita ilman huoltajien nimenomaista myötävaikutusta esimerkiksi koulutöihin. Ikärajan asettaminen 16 vuoteen on esitetty johtavan siihen, että palveluiden käyttöön jo tottuneet lapset pyrkisivät kiertämään asetetun ikärajan antamalla palvelulle virheellistä tietoa iästään vielä nykyistä helpommin.¹³⁵

Lapsen ikärajaa koskevissa kannanotoissa on puollettu 15 vuoden ikärajaa, sillä kyseistä ikärajaa sovelletaan monessa muussa kansallisessa säännöksessä. Lisäksi lähellä 16

---

¹³² Tietosuojavaltuutetun toimisto 2014, s. 4.

¹³³ Kuluttaja-asiamiehen lausunto ks. <http://www.kkv.fi/ratkaisut-ja-julkaisut/aloitteet-lausunnot-ja-kannanotot/2016/1.12.2016-lausunto-yleisen-tietosuojasetuksen-tietoyhteiskunnan-palveluihin-liittyvan-lapsen-suostu-musta-koskevasta-8-artiklasta/> Viitattu 7.5.2017

¹³⁴ WP 202, s. 28.

¹³⁵ Oikeusministeriö 2017 b, s. 121.

vuotta oleva ikäraja on perustelu, koska tietosuoja-asetuksen 8 artiklan tarkoitus on parantaa lasten henkilötietojen suojan tasoa ja korkeammalla ikäraajalla voidaan varmistua lasten henkilötietojen käsittelyn lainmukaisuudesta huomattavasti paremmin kuin matalammalla ikäraajalla.¹³⁶

Monissa kannanotoissa¹³⁷ on suhtauduttu myös kriittisesti tietosuoja-asetuksessa lähtökohtana esitettyyn 16 vuoden ikärajaan ja puollettiin mahdollisimman alhaista ikärajaa eli 13 vuoden ikärajaa. Matalampi ikäraja katsottiin järkevämmäksi, sillä 16 vuoden ikärajalle ei ole tieteellistä perustetta esimerkiksi lapsen kehitysasteeseen liittyen ja ikärajaa on pidetty korkeana ottaen huomioon pyrkimykset digitalisaation lisäämiseen.¹³⁸

Oikeusministeriön asettama TATTI-työryhmä on pitänyt mahdollisena sekä 13 että 15 vuoden ikärajan asettamista. Pyrkimyksenä olisi, että ikäraja olisi mahdollisimman yhdenmukainen EU:ssa. Mikäli tällainen täydellinen yhdenmukaisuus ei ole saavutettavissa ikärajan suhteen, tulisi ottaa huomioon useimpien EU:n jäsenvaltioiden ratkaisut ja erityisesti se, mihin ikärajaan muut Pohjoismaat päätyvät.¹³⁹

4.4. Tietoyhteiskunnan tarjoamat palvelut

Tietoyhteiskuntakaaren 3 §:n 1 momentin 29 kohdan mukaan tietoyhteiskunnan palvelulla tarkoitetaan sähköisenä etäpalveluna vastaanottajan henkilökohtaisesta pyynnöstä tavallisesti korvausta vastaan toimitettavaa palvelua. Tietoyhteiskuntakaaren piiriin kuuluvia tietoyhteiskunnan palveluita ovat siis palvelut, jotka toimitetaan etäpalveluna, sähköisesti, vastaanottajan pyynnöstä ja vastiketta vastaan. Etäpalvelulla

---

¹³⁶ Oikeusministeriö 2017 b, s. 122.

¹³⁷ EU:n tietosuoja-asetuksen yritysvaikutuksia koskevassa selvityksessä havaittiin, että selvitykseen vastanneista yrityksistä 21 % kannatti 16 vuoden ikärajaa, 27 % 15 vuoden ikärajaa, 12 % 13 vuoden ikärajaa ja 14 vuoden vaihtoehtoa ei valinnut yksikään vastaajista. Ks. lisää Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta: EU:n tietosuoja-asetuksen yritysvaikutukset. Näkökulmia ajankohtaisiin yhteiskunnallisiin kysymyksiin ja poliittisen päätöksenteon tueksi 10/2017.

¹³⁸ Oikeusministeriö 2017 b, s. 122.

¹³⁹ Oikeusministeriö 2017 b, s. 122.

tarkoitetaan sitä, että hyödykkeitä tarjotaan tilattavaksi internetistä ja ne toimitetaan vastaanottajalle ilman fyysistä kontaktia.¹⁴⁰

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2015/1535, teknisiä määräyksiä ja tietoyhteiskunnan palveluja koskevia määräyksiä koskevien tietojen toimittamisessa noudatettavasta menettelystä, 1 artiklan mukaan palvelulla tarkoitetaan kaikkia tietoyhteiskunnan palveluja. Toisin sanoen kaikkia etäpalveluina sähköisessä muodossa palvelun vastaanottajan henkilökohtaisesta pyynnöstä toimitettavia palveluja, joista tavallisesti maksetaan korvaus. Direktiivin 1 artikla määrittelee käsitteet etäpalvelu¹⁴¹ sekä ilmaiset ”sähköisessä muodossa”¹⁴² ja ”palvelun vastaanottajan henkilökohtaisesta pyynnöstä toimitettavalla palvelulla”¹⁴³.

EU:n uusi tietosuojaa-asetus ei määrittele sitä, mitä tarkoitetaan ”lapselle suoraan tarjottavalla palvelulla”. Tietosuojaa-asetuksen johdanto-osastakaan ei löydy vastausta siihen, millaisia tietoyhteiskunnan palveluita lapselle suoraan tarjottavalla palvelulla tarkoitetaan tai mitkä tietoyhteiskunnan palvelut eivät ole suoraan lapselle tarjottavissa.

Kilpailu- ja kuluttajaviraston kuluttaja-asiamies on antanut lausunnon oikeusministeriölle 1.12.2016 koskien tietosuojaa-asetuksen 8 artiklaa. Lausunnon (KKV/1138/03.03/2016) mukaan ”lapselle suoraan tarjottava palvelu” tulisi ymmärtää mahdollisimman laajasti. Näin ollen lasten henkilötietojen käsittelyn suojaa pystytään parantamaan. Asiaa tulisi kuluttaja-asiamiehen mukaan arvioida palvelun tilaajan tai ostajan näkökulmasta. Tietoyhteiskunnan palvelun laajaan määritelmään liittyy olennaisesti myös se, että tietoyhteiskunnan tarjoamasta palvelusta ei välttämättä tarvitse maksaa korvausta, vaikka asetuksessa korvauksen maksaminen on mainittu. Suppeasti määriteltynä ”lapselle suoraan tarjottava palvelu”, ei paranna lasten

---

¹⁴⁰ Tietoyhteiskuntakaaren soveltamisesta ks.

<https://www.viestintavirasto.fi/kyberturvallisuus/palveluidenturvallinenkaytto/palveluntarjoajanyhteystiedot.html> Viitattu 9.3.2017.

¹⁴¹ Palvelu, joka toimitetaan siten, että osapuolet eivät ole samanaikaisesti läsnä.

¹⁴² Palvelu, joka lähetetään lähetyspaikasta ja vastaanotetaan määränpäässä tietoja elektronisesti käsittelevien laitteiden tai tietojen säilytyksen avulla ja joka lähetetään, siirretään ja vastaanotetaan kokonaan linjoja, radioyhteyttä, optisia tai muita elektromagneettisia välineitä käyttäen.

¹⁴³ Palvelu, joka toimitetaan henkilökohtaisen pyynnön perusteella tapahtuvana tiedonsiirtona.

henkilötietojen suojaa ja näin ollen suppea määritelmä olisi ristiriidassa tietosuojasetuksen tavoitteiden kanssa.

Kuluttaja-asiamies toteaa lausunnossaan, että jos lapsen on tosiasiasa mahdollista tilata tai ostaa jokin palvelu, pitäisi katsoa, että kyseessä on lapselle suoraan tarjottu palvelu. Tällaisia palveluita ovat monet sosiaalisen median tarjoamat palvelut sekä viihdepalvelut. Näiden palveluiden käyttäjät koostuvat useista eri-ikäisistä kuluttajista, joista suurimpana ryhmänä ovat lapset ja nuoret.

Lapset ja nuoret suurimpina käyttäjäryhminä tarvitsevat erityistä suojaa. Tämän vuoksi kuluttaja-asiamies katsookin, että lapselle suoraan tarjottavaa palvelua ei tule rajata ahtaasti vain lasten käyttämiin palveluihin vaan lapselle suoraan tarjottava palvelu tulee ymmärtää laajasti.¹⁴⁴ Tietosuojasetuksessa ei myöskään oteta kantaa siihen, millä perusteilla tietoyhteiskunnan palveluja voidaan tarjota suoraan lapselle.

Kuten kuluttaja-asiamies on lausunnossaan todennut, on lasten henkilötietojen käsittelyn kannalta tärkeää, että lapselle suoraan tarjottavat tietoyhteiskunnan palvelut ymmärretään mahdollisimman laajasti. Kuitenkin käsitteen määritelmän jättäminen täysin tietosuojasetuksen ulkopuolelle voi tulevaisuudessa tuottaa tulkintaongelmia. Myös se fakta, että tietosuojasetuksessa ei oteta kantaa niihin perusteisiin, jolla tietoyhteiskunnan palveluja voidaan tarjota suoraan lapselle, voi olla ongelma, koska tietosuojasetuksen 8 artikla on täysin uusi eikä siitä ole aiemmin ollut sääntelyä. Päästäänkö sääntelyllä tosiasiallisesti siihen, että 8 artikla suoja lasten henkilötietojen käsittelyä? Koska tietosuojasetusta ei vielä sovelleta, on vaikea ennustaa, miten artiklan soveltaminen tulee tulevaisuudessa näkymään.

Kuluttaja-asiamiehen lausunnon mukaan tällä hetkellä tietoyhteiskunnan palveluiden käyttöönotto ei edellytä sähköistä tunnistautumista, joten palveluntarjoaja ei voi luotettavasti todentaa sopimuskumppaninsa henkilöllisyyttä tai ikää. Näin ollen ole mahdollista saada luotettavaa tietoa lapsen vanhemmasta tai edustajasta. Lapsi voi tilata

---

¹⁴⁴ Kuluttaja-asiamiehen lausunto ks. <http://www.kkv.fi/ratkaisut-ja-julkaisut/aloitteet-lausunnot-ja-kannanotot/2016/1.12.2016-lausunto-yleisen-tietosuojasetuksen-tietoyhteiskunnan-palveluihin-liittyvan-lapsen-suostu-musta-koskevasta-8-artiklasta/> Viitattu 26.3.2017.

erilaisia sosiaalisen median palveluita¹⁴⁵ ilman vanhemman suostumusta.¹⁴⁶ Useiden sosiaalisen median palveluiden käyttöehdot edellyttävät tiettyä ikää palvelun käyttämiseksi. Esimerkiksi Facebookin käyttöehtojen mukaan palveluun ei saa rekisteröityä alle 13-vuotiaat henkilöt. Käyttöehtojen mukaan palveluun ei saa antaa valheellisia henkilötietoja tai luoda käyttäjätiliä luvatta muille henkilöille kuin itselle.¹⁴⁷ Käytännössä palveluun voi kirjautua minkäikäinen lapsi tahansa ilmoittamalla väärän syntymäajan, vaikka valheellisten henkilötietojen ilmoittaminen on Facebookin käyttöehtojen mukaan kiellettyä.¹⁴⁸

Useisiin sosiaalisen median palveluihin voi rekisteröityä ilman rahallista vastiketta. Rekisteröity antaa korvauksena palveluntarjoajalle suostumuksensa henkilötietojensa käsittelyyn. Tätä seikkaa lapsi ei pysty välttämättä ymmärtämään, sillä moni aikuinenkaan ei asiaa tosiasiallisesti ymmärrä. Näin ollen useiden sosiaalisen median palveluiden käyttäminen ei ole ”ilmaista”, vaan vastikkeeksi palvelun käyttämisestä annetaan lupa henkilötietojen käsittelyyn.

4.5. Lapsen vanhempainvastuunkantajan suostumuksen todentaminen ja siihen liittyvät ongelmat

Tietosuoja-asetuksen 8 artiklan 2 kohdan mukaan rekisterinpitäjän on toteutettava kohtuulliset toimenpiteet tarkistaakseen, että lapsen vanhempainvastuunkantaja on antanut suostumuksen tai valtuutuksen. Tarkistaessaan vanhempainvastuunkantajan suostumusta rekisterinpitäjän tulee ottaa huomioon käytettävissä oleva teknologia.

---

¹⁴⁵ Tällaisia palveluita ovat muun muassa Facebook, Instagram ja Snapchat, jotka ovat hyvin suosittuja lasten ja nuorten keskuudessa.

¹⁴⁶ Kuluttaja-asiamiehen lausunto ks. <http://www.kkv.fi/ratkaisut-ja-julkaisut/aloitteet-lausunnot-ja-kannanotot/2016/1.12.2016-lausunto-yleisen-tietosuoja-asetuksen-tietoyhteiskunnan-palveluihin-liittyvan-lapsen-suostu-musta-koskevasta-8-artiklasta/> Viitattu 6.5.2017

¹⁴⁷ Facebookin käyttöehdot ks. <https://fi-fi.facebook.com/legal/terms/update> Viitattu 6.5.2017

¹⁴⁸ Facebookin käyttäjiä on miljoonia, joten on hyvin epätodennäköistä, että Facebookin palveluntarjoajalla on mahdollisuus ja tarvittavat resurssit tarkistaa jokaisen käyttäjän antamia henkilötietoja.

Kuluttaja-asiamies on lausunnossaan kiinnittänyt huomiota siihen, että lapsen henkilötietojen käsittelyn suojan toteutuminen edellyttää sitä, että palvelun tarjoaja tosiasiallisesti varmistaa sen, että lapsen vanhempi on antanut suostumuksensa lapsen henkilötietojen käsittelyyn eli käytännössä palvelun tilaamiseen. Ongelmallista vanhempainvastuunkantajan suostumuksen todentamisessa on se, että tietoyhteiskunnan palveluiden käyttöönotto ei edellytä tällä hetkellä vahvaa sähköistä tunnistautumista. Näin ollen palveluntarjoaja ei voi luotettavasti todentaa sopimusosapuolensa henkilöllisyyttä ja ikää. Tämän vuoksi ei lapsen vanhempainvastuunkantajasta pystytä saamaan luotettavaa tietoa.¹⁴⁹

Vahva sähköinen tunnistaminen, sähköinen allekirjoitus ja varmenne auttavat henkilöllisyyden todentamisessa ja tunnistamisessa sekä tietojen salauksessa sähköisissä tietoverkoissa. Kuluttajat voivat turvallisesti vahvistaa henkilöllisyytensä vahvan sähköisen tunnistamisen avulla erilaisissa sähköisissä palveluissa, kuten esimerkiksi verkkokaupoissa ja asioidessaan valtion viranomaisten verkkopalveluissa. Vahvan sähköisen tunnistamisen välineitä on tällä hetkellä kolmenlaisia: pankkien verkkopankkitunnukset, mobiilivarmenteet ja Väestörekisterikeskuksen kansalaisvarmenne.¹⁵⁰

Vahvalla sähköisellä tunnistamisella tarkoitetaan vahvasta sähköisestä tunnistamisesta ja sähköisistä luottamuspalveluista (617/2009) annetun lain 2 §:n mukaan sellaista henkilön yksilöimistä ja tunnisteiden aitouden ja oikeellisuuden todentamista sähköistä menetelmää käyttäen, joka täyttää sähköisestä tunnistamisesta ja luottamuspalveluista annetun EU:n asetuksen 8 artiklan 2 kohdan b alakohdassa tarkoitetun korotetun varmuustason tai mainitun kohdan c alakohdassa tarkoitetun varmuustason vaatimukset. Tunnistusvälineellä tarkoitetaan sähköisestä tunnistamisesta ja luottamuspalveluista annetun EU:n asetuksen 3 artiklan 2 kohdassa tarkoitettua tunnistamisen menetelmää.

---

¹⁴⁹ Kuluttaja-asiamiehen lausunto ks. <http://www.kkv.fi/ratkaisut-ja-julkaisut/aloitteet-lausunnot-ja-kannanotot/2016/1.12.2016-lausunto-yleisen-tietosuoja-asetuksen-tietoyhteiskunnan-palveluihin-liittyvan-lapsen-suostu-musta-koskevasta-8-artiklasta/> Viitattu 26.3.2017.

¹⁵⁰ Ks. lisää sähköisestä tunnistamisesta <https://www.viestintavirasto.fi/kyberturvallisuus/sahkointunnistaminenjaallekirjoitus.html> Viitattu 18.3.2017

Sähköistä tunnistamista hyödynnetään paljon sähköisessä asioinnissa, kuten sosiaalisen median palveluissa. Näissä käytetään kuitenkin yleensä heikkoa sähköistä tunnistamista, jossa käyttäjän tunnistaminen perustuu käyttäjätunnukseen ja salasanaan sekä käyttäjän itse antamiin henkilötietoihin.¹⁵¹

Lapsen on mahdollista tilata erilaisia viihde- ja sosiaalisen median palveluita ilman vanhemman suostumusta. Sosiaalisen median ja viihdepalveluiden käyttöehdoissa on usein asetettu tiettyjä ikärajoja palvelun käyttämiselle.¹⁵² Käytännössä palveluihin voi kirjautua minkäikäinen lapsi tahansa, sillä kirjautuessaan lapsi voi ilmoittaa palveluun väärän syntymäajan ja siten lapsi pystyy kiertämään palvelun asettamat ikäraajat palvelun käyttämiselle. Lapsen erityissuojan merkitys korostuu myös siinä, että lapsi ei ymmärrä, että rekisteröityessään palveluun hän myös samalla hyväksyy palvelun käyttöehdot.¹⁵³

Lasten kohdalla huoltajan suostumuksen antamisen haasteellisuus korostuu myös sen takia, etteivät vanhemmat ole lapsen kanssa aina siellä, missä lapsi on. Aikuisella ei ole mahdollisuutta antaa suostumusta lapsen henkilötietojen käsittelylle aina, kun lapsi käyttää esimerkiksi jotain älylaitetta, jolla lapsi rekisteröityy johonkin sosiaalisen median palveluun.¹⁵⁴

4.5.1. Verkkopankkitunnukset

Verkkopankkitunnuksilla tunnistautuminen palveluntarjoajan palveluun täyttää vahvan sähköisen tunnistamisen kriteerit. Pankkitunnukset on mahdollista saada tekemällä niistä sopimuksen oman pankin kanssa. Harvalla alaikäisellä on pankkitunnukset, sillä useimmiten vanhemmat kontrolloivat lastensa rahan käyttöä eikä pankkitunnusten hankkimista lapselle nähdä välttämättömänä toimena. Verkkopankkitunnukset eivät ole ainoastaan täysi-ikäisten käytettävissä vaan alaikäisen on myös mahdollista saada

---

¹⁵¹ HE 74/2016

¹⁵² Esimerkiksi Facebookin ikäraja on 13 vuotta.

¹⁵³ Usein käyttöehtojen hyväksyminen tapahtuu vain klikkaamalla ”hyväksy” tai rastittamalla tietty ruutu. Käyttöehdot ovat usein monien kymmenien ja jopa satojen sivujen mittaisia eivätkä monet käyttäjät edes niihin tutustu rekisteröityessään johonkin palveluun.

¹⁵⁴ Koski 2017, s. 45.

verkkopankkitunnukset itselleen. Verkkopankkitunnusten avaamisen ikäraja vaihtelee pankeittain.

S-Pankki Oy:ssä verkkopankkitunnukset voidaan avata yli 12-vuotiaalle. Verkkopankkitunnusten myöstä alaikäinen voi seurata tilitapahtumiaan, tehdä tilisiirtoja ja maksaa laskuja. Yli 12-vuotias ei kuitenkaan voi tehdä itse uusia sopimuksia pankin kanssa.¹⁵⁵ Danske Bank Oyj noudattaa 15 vuoden alaikärajaa. Verkkopankkitunnusten hakeminen edellyttää alaikäisen molempien huoltajien suostumusta.¹⁵⁶

Verkkopankkitunnukset ovat henkilökohtaiset ja niitä tulee säilyttää asianmukaisesti siten, etteivät verkkopankkitunnukset joudu väärinkäytön kohteeksi. Verkkopankkitunnukset on kätevä ja luotettava tapa todentaa henkilöllisyys erilaisissa palveluissa. Verkkopankkitunnuksia käytettäessä palveluntarjoaja tosiasiallisesti tietää, kuka palveluun kirjautuu.

Verkkopankkitunnusten käyttö vanhempainvastuunkantajan suostumuksen todentamisessa ei kuitenkaan ole joustavaa, vaan itse asiassa suhteellisen raskas koneisto. Kuten edellä on todettu, pankeilla on omat ikärajansa siihen, minkä ikäinen lapsi voi verkkopankkitunnukset saada. Tietosuoja-asetuksen 8 artikla mukaan alle 16-vuotiailta täytyy saada vanhempainvastuunkantajan suostumus tarjottaessa tietoyhteiskunnan palveluja lapselle. Jos pankit noudattaisivat yhtenäistä linjaa verkkopankkitunnusten avaamisessa alaikäisille ja nostaisivat ikärajaksi 16 vuotta, voisi tämä olla ainakin jonkinlainen ratkaisu ongelmaan. Näin lapset pystyisivät itse tunnistautumaan palveluihin. Tämä ei kuitenkaan poista ongelmaa siitä, jos palvelua käyttää alle 16-vuotias ja lapsen vanhempainvastuunkantajan suostumus pitää saada todennettua.

---

¹⁵⁵ Alaikäinen asiakkaana ks. <https://www.s-pankki.fi/fi/asiakaspalvelu/alaikainen-s-pankin-asiakkaana/> Viitattu 13.5.2017

¹⁵⁶ Alaikäisen raha-asiat ks. <https://www.danskebank.fi/fi-fi/asiakaspalvelu/Henkiloasiakkaat/Pages/Alaikaisen-raha-asiat.aspx> Viitattu 13.5.2017

4.5.2. Mobiilivarmenne

Mobiilivarmenne on sähköinen henkilöllisyystodistus, jolla on helppoa ja turvallista todistaa henkilöllisyys internetissä. Mobiilivarmenteen voi hankkia puhelinoperaattorilta.¹⁵⁷ Mobiilivarmenteella selvitetään käyttäjän henkilöllisyys käyttäjän tunnistautuessaan sähköisiin asiointipalveluihin tai tehdessään sähköisiä allekirjoituksia. Mobiilitunnistautuminen täyttää vahvalle sähköiselle tunnistamiselle laissa säädetyt vaatimukset ja on täten turvallinen tunnistautumiskeino. Mobiilivarmennetta käytettäessä sähköisessä asiointipalvelussa annetaan palveluun oma matkapuhelinnumero. Tämän jälkeen palvelu lähettää matkapuhelinnumeroon tiedon kirjautumisyrityksestä. Varsinainen tunnistautuminen tapahtuu silloin, kun käyttäjä vastaa saamaansa viestiin kirjoittamalla henkilökohtaisen tunnusluvun. Tämän jälkeen asiointipalvelu aukeaa ja käyttäjä pääsee käyttämään palvelua.¹⁵⁸

Mobiilivarmenne tunnistautumiskeinona on myös kätevä ja luotettava tapa, kuten verkkopankkitunnuksetkin, mutta vähemmän käytetty. Kun palveluntarjoaja tarjoaa alle 16-vuotiaalle lapselle tietoyhteiskunnan palveluna esimerkiksi mahdollisuutta kirjautua johonkin sosiaalisen median palveluun, tulee siihen saada vanhempainvastuunkantajan suostumus. Ennen kuin lapsi pääsee käyttämään palvelua lähettää palvelu tiedon vanhemman puhelimeen lapsen kirjautumisyrityksestä. Vanhempi antaa suostumuksensa vastaamalla viestiin henkilökohtaisella tunnusluvullaan. Näin ollen vanhempainvastuunkantaja on antanut suostumuksensa. Tämä toimintatapa edellyttää, että lapsella ei tosiasiallisesti ole mahdollisuutta saada tietoonsa vanhempansa henkilökohtaista tunnuslukua mobiilivarmenteeseen.

4.5.3. Kansalaisvarmenne

Kansalaisvarmenne on sähköinen henkilöllisyys, joka sisältää etunimen ja sukunimen lisäksi muun muassa sähköisen asiointitunnuksen (SATU). Sähköinen asiointitunnus on tietojoukko, joka muodostuu numeroista ja tarkistusmerkistä ja jonka avulla yksilöidään

---

¹⁵⁷ Ks. lisää mobiilivarmenteesta <http://www.mobiilivarmenne.fi/> Viitattu 19.3.2017.

¹⁵⁸ Ks. lisää tunnistautumisesta mobiilivarmenteella https://www.suomi.fi/suomifi/suomi/asioi_verkossa/sahkoinen_tunnistus_ja_allekirjoitus/tunnistautuminen_mobiilivarmenteella/index.html?style=print Viitattu 19.3.2017.

henkilöitä. Väestörekisterikeskuksen kansalaisvarmenne on käytössä poliisin myöntämällä henkilökortilla. Kansalaisvarmenteen avulla tunnistautuminen sähköisissä asiointipalveluissa on turvallista ja sitä käytetään tunnistautumisen lisäksi muun muassa sähköpostien ja dokumenttien salaamiseen ja sähköiseen allekirjoitukseen.¹⁵⁹

Väestörekisterikeskuksen varmennejärjestelmä perustuu julkisen avaimen menetelmään¹⁶⁰. Kansalaisvarmenteella vahvistetaan varmenteen haltijan ja hänen julkisen avaimensa yhteenkuuluvuus. Tällä tarkoitetaan sitä, että varmenteen myöntäjä allekirjoittaa sähköisesti myöntämänsä varmenteet ja siten vahvistaa varmenteiden oikeellisuuden.¹⁶¹

Kansalaisvarmenteen käyttö edellyttää poliisin myöntämää henkilökorttia. Kansalaisvarmenteen käyttö vanhempainvastuunkantajan suostumuksen todentamisena ei mielestäni ole järkevää, sillä tällä hetkellä kansalaisvarmenteen käyttö tapahtuu pääasiallisesti viranomaisten tunnistautuessa viranomaisten sisäisiin palveluihin. Kansalaisvarmenteen käyttö vanhempainvastuunkantajan suostumuksen todentamiskeinona on myös taloudellinen kysymys, sillä henkilökortti on maksullinen.¹⁶²

4.5.4. Kevyemmät tunnistautumismenetelmät

Kuluttaja-asiamies katsoo antamassaan lausunnossaan, että palveluntarjoajien olisi otettava käyttöön sellaisia tunnistautumismenetelmiä, joilla varmistettaisiin palvelun tilaajan tai ostajan ikä sekä lapsen vanhemman tai edustajan henkilöllisyys. Tietosuoja-asetuksen säätämällä suojaikärajoilla ei ole merkitystä, jos käyttäjän iän ja vanhemman yhteystietojen ilmoittaminen on ainoastaan lapsen ilmoituksen varassa.¹⁶³

---

¹⁵⁹ Korhonen 2016 b, s. 312.

¹⁶⁰ Public Key Infrastructure Ks. lisää Korhonen 2016 b, s. 323–324.

¹⁶¹ Korhonen 2016 b, s. 312–313.

¹⁶² Poliisin palveluhinnaston mukaan henkilökortti maksaa 54 euroa. Ks. lisää http://www.poliisi.fi/luvat/palveluhinnasto_ja_maksaminen/palveluhinnasto_2017 Viitattu 13.5.2017

¹⁶³ Kuluttaja-asiamiehen lausunto ks. <http://www.kkv.fi/ratkaisut-ja-julkaisut/aloitteet-lausunnot-ja-kannanotot/2016/1.12.2016-lausunto-yleisen-tietosuoja-asetuksen->

Vahva sähköinen tunnistaminen on kuitenkin suhteellisen raskas koneisto eikä se aina ole tarpeellista. Tunnistautumispalveluita tulisi kehittää siten, että käytössä olisi kevyempiä tunnistautumistapoja. Kevyemmällä tunnistautumismenetelmillä palveluntarjoaja pystyisi varmistamaan sopimuskumppanin oikeustoimikelpoisuuden kätevästi ilman liian suurta raskautta.¹⁶⁴

Kuluttaja-asiamies ei esitä ratkaisua siihen, millaisia edellä mainitut kevyemmät tunnistautumismenetelmät voisivat olla. Kevyempien tunnistautumismenetelmien kehittäminen on pikemminkin tietotekninen kysymys ja vaatii spesifiä osaamista, johon oikeustieteilijänä en pysty ottamaan kantaa enkä esittämään vaihtoehtoja.

4.6. Käytännösäännöt

Tietosuoja-asetuksen 40 artiklan mukaan jäsenvaltiot voivat laatia käytännösääntöjä, jotka ohjaavat tietosuoja-asetuksen käyttöä ja joilla tuetaan tietosuoja-asetuksen asianmukaista käyttöä. Tällaisia käytännösääntöjä voidaan laatia muun muassa lapsille tarkoitettuun tiedotuksesta ja lasten suojelusta sekä siitä, millaisia keinoja voidaan käyttää lapsen vanhempainvastuunkantajan suostumuksen saamiseksi tilanteessa, jossa tarjotaan tietoyhteiskunnan palveluja suoraan lapselle.

Koska tietosuoja-asetus ei ole vielä sovellettavissa EU:ssa, ei tällaisia käytännösääntöjä ole vielä laadittu. Saatavilla ei myöskään ole kirjallisuutta siitä, ollaanko tällaisia käytännösääntöjä Suomessa laatimassa. Lapsen henkilötietojen käsittelyn kannalta tällaisten käytännösääntöjen tekeminen olisi erittäin toivottavaa. Tarjottaessa tietoyhteiskunnan palveluja suoraan lapselle voi rekisterinpitäjän olla vaikea todentaa vanhempainvastuunkantajan suostumusta lapsen tekemille toimille. Käytännösääntöjen avulla rekisterinpitäjät voisivat saada työkaluja omaan toimintaansa ja siihen, miten

---

tietoyhteiskunnan-palveluihin-liittyvän-lapsen-suostu-musta-koskevasta-8-artiklasta/
Viitattu 26.3.2017.

¹⁶⁴ Kuluttaja-asiamiehen lausunto ks. <http://www.kkv.fi/ratkaisut-ja-julkaisut/aloitteet-lausunnot-ja-kannanotot/2016/1.12.2016-lausunto-yleisen-tietosuoja-asetuksen-tietoyhteiskunnan-palveluihin-liittyvan-lapsen-suostu-musta-koskevasta-8-artiklasta/>
Viitattu 26.3.2017.

vanhempainvastuunkantajan suostumus voidaan tietyissä tietosuojasetuksen edellyttämässä tilanteissa todentaa.

Käytännesäännöt mahdollistaisivat vanhempainvastuunkantajan suostumuksen todentamisen harmonisoinnin eri rekisterinpitäjien välillä. Näin ollen rekisterinpitäjillä olisi samat pelisäännöt ja mahdollisuudet tosiasiallisesti todentaa vanhempainvastuunkantajan suostumus.

Oikeusministeriön asettaman TATTI-työryhmän antaman lausunnon mukaan 40 artiklan mahdollistamien käytännesääntöjen laatiminen on huomioitava, mutta se ei lisää sääntelyn tarvetta. Jäsenvaltioilla on velvollisuus edistää käytännesääntöjen laatimista, mutta tämä ei velvoita kansalliseen sääntelyyn, vaan se on otettava huomioon käytännön-toiminnassa.¹⁶⁵

Pidän hyvin todennäköisenä, että Suomi päätyy laatimaan tällaiset tietosuojasetuksen mahdollistamat käytännesäännöt, sillä käytännesääntöjen vahvistaminen olisi avuksi rekisterinpitäjien lisäksi myös muun muassa lainsäätäjälle ja tuomioistuimille.

4.7. Kuluttaja-asiamiehen ratkaisu

Kuluttaja-asiamies on antanut 13.6.2013 ratkaisun koskien internet-peliin liittyvien hyödykkeiden tarjoamista alaikäiselle (KUV/6546/41/2012). Tapauksessa oli kyse internet-peli Howrsesta, joka on suunnattu lapsille ja nuorille. Lähtökohtaisesti kaikki kyseisen pelin pelaajat ja peliin kuuluvien maksullisten lisäosien ostajat ovat näin ollen alaikäisiä.

Maksullisten osien hankintaa Howrse-pelissä oli rajoitettu siten, että lapset, jotka olivat asettaneet ikänsä 6 ja 13-vuoden välille tarvitsivat huoltajan vahvistuksen pystyäkseen ostamaan pelin tarjoamia lisäosia. Yritys oli kertonut pyytävänsä huoltajan suostumuksen sähköpostitse. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että vanhemman tuli napsauttaa viestissä olevaa linkkiä, mikäli vanhempi halusi antaa lapselle luvan ostaa lisäosia.

---

¹⁶⁵ Oikeusministeriö 2017 b, s. 56.

Kuluttaja-asiamies painottaa ratkaisussaan, että vanhemmalta saatavan suostumuksen on oltava todenperäinen, jotta sillä olisi menettelyä arvioitaessa merkitystä. Vanhemman suostumusta ei voi pyytää sellaisella tavalla, joka lapsen on helppo kiertää. Tapauksessa sähköpostitse lähetettävän linkin aktivoimista ei voitu pitää riittävänä tapana varmistaa vanhemman suostumus. Ongelmallista linkissä on se, että sen perusteella ei voi arvioida, oliko linkin aktivoinut lapsi itse vai oliko kyseessä tosiasiallisesti vanhemman suostumus. Olennaista on se, että suostumuksen avulla voidaan aidosti kontrolloida sitä, kuka sen antaa. Sähköpostilinkki on helposti lapsen kierrettävissä.

Tapauksessa myös viestin liitteenä olleet sopimusehdot olivat englanniksi, vaikka pelistä oli suomenkielinen versio, joka oli suunnattu suomalaisille kuluttajille. Otettaessa huomioon se seikka, että peli oli suunnattu lapsille ja nuorille, ei kuluttajan voida edellyttää sitoutuvan sopimusehtoihin, joita hän ei välttämättä ollenkaan ymmärrä. Kuluttajilla on oltava aito mahdollisuus tutustua sopimusehtoihin, joihin heidän edellytetään sitoutuvan sopimusta solmittaessa. Jos sopimusehdot ovat saatavilla ainoastaan vieraalla kielellä, on kuluttajan tutustumismahdollisuus sopimusehtoihin heikolla tasolla.

Tapauksessa pelissä tarjottiin maksullisia lisäosia joko kännykällä tai luottokortilla tehtyä maksua vastaan. Luottokortilla tehtävät ostokset eivät ole ongelma etämyynnissä alaikäisen tunnistamisen osalta, sillä luottokorttia käyttävän henkilön voidaan perustellusti olettaa olevan täysi-ikäinen. Puhelimella maksaminen eroaa olennaisesti luottokortilla maksamisesta alaikäisen tunnistamisen osalta. Nykyisin hyvin nuorilla lapsilla on jo käytössään kännykkä. Tähän on niiden elinkeinonharjoittajien varauduttava, jotka hyväksyvät kännykän maksuvälineenä. Tämä asettaa elinkeinonharjoittajille tiukan velvollisuuden huolehtia siitä, että käytössä on riittävät keinot varmistaa vanhempien suostumus ennen kaupantekoa.

Kuluttaja-asiamies toteaa ratkaisussaan, että menettelyllä, jolla tosiasiallisesti mahdollistetaan ostosten teko ilman vanhempien lupaa, annetaan lapselle mahdollisuus tehdä ostoksia, joihin hänellä ei ole holhoustoimilain mukaan oikeutta. Näin ollen on sopimatonta tarjota lapselle erityisesti heille suunnatussa ympäristössä heitä

kiinnostavia tuotteita ja mahdollistaa suurien rahasummien käyttäminen ilman, että todenperäisesti varmistetaan lapsen vanhemman suostumus ostoksiin.

Tapauksessa vanhempi oli voinut kontrolloida lapsensa rahankäyttöä seuraamalla sähköpostiaan, sillä jokaisesta ostosta lähetettiin viesti lapsen ilmoittamaan vanhemman sähköpostiosoitteeseen. Näin ollen vanhempi sai ostoista tiedon vasta jälkikäteen eivätkä kaikki tarkista sähköpostiaan päivittäin, jolloin lapsen ostoksista saattoi muodostua suuri lasku jo yhden päivän aikana. Kuluttaja-asiamiehen mukaan vanhemmalla tulee olla mahdollisuus kontrolloida lapsensa rahankäyttöä myös verkossa. Mikäli elinkeinonharjoittaja tarjoaa maksutapoja, joista jokainen ei erikseen vaadi vanhemman vahvistusta, on sen muulla tavoin mahdollistettava lapsen rahankäytön kontrollointi.

Kuluttaja-asiamies piti kohtuuttomana ja kuluttajansuojalain nojalla kiellettyä edellyttää vanhemmalta etukäteen sitovaa suostumusta mihin tahansa määrään lapsen tulevaisuudessa tekemiä ostoksia. Vanhemmalta pyydettävän suostumuksen on oltava riittävän tarkkarajainen, jotta sekä elinkeinonharjoittajalle että kuluttajalle on selvää, mihin suostumus on annettu.¹⁶⁶

Tapauksesta käy hyvin ilmi se, vanhemman suostumusta ei voi antaa etukäteen vaan suostumus tulee antaa jokaisen yksittäisen teon kohdalla erikseen. Jos suostumus annetaan etukäteen, tulee suostumuksen olla tarpeeksi tarkka, jotta on selvää se, mihin suostumus on annettu. Tapaus laittaa miettimään teknologian kehittymistä ja sen mukana tuomia haasteita alaikäisten kohdalla. Nykyisin monella alaikäisellä on kännykän lisäksi pankkikortti, jonka käyttöä vanhemmat eivät välttämättä pysty kontrolloimaan ostosten teon hetkellä. Vanhemman jälkikäteinen kontrolli ei ole tarpeeksi riittävää, koska silloin alaikäinen on ehtinyt jo suorittaa toimen. Tapaus myöskin hahmottaa elinkeinonharjoittajan, joka ylläpitää henkilökisteriä, vastuuta suostumuksen saamisesta ja varmuutta siitä, että suostumuksen on tosiasiallisesti antanut lapsen vanhempi. Suostumuksen todentaminen on olennaista arvioitaessa sitä,

---

¹⁶⁶ Ks. lisää Howrse -pelin tapauksesta <https://www.kkv.fi/ratkaisut-ja-julkaisut/ratkaisut/arkisto/2013/Kuluttaja-asiamiehen-ratkaisut/internet-peliin-liittyvien-hyodykkeiden-tarjoaminen-alaikaisille/> Viitattu 6.5. 2017

onko suostumuksen antanut lapsi vai vanhempi. Tapaus määrittelee myös suostumuksen antamisen teknisiä vaatimuksia, sillä sähköpostitse toimitettava linkki ei ole kuluttaja-asiamiehen mukaan riittävä keino todentaa vanhemman suostumus.

5. Kenellä on vastuu?

5.1. Rekisterinpitäjän vastuu

Henkilötietojen suojan kulmakivenä pidetään rekisterinpitäjän vastuuta henkilötietojen käsittelyssä, koska rekisterinpitäjän vastuu luo pohjan koko henkilötietojen suojan toteutumiselle. Rekisterinpitäjällä on aktiivinen rooli henkilötietojen käsittelyssä, sillä rekisterinpitäjällä on velvollisuus edistää rekisteröidyn oikeuksia kaikissa henkilötietojen käsittelyn vaiheissa. Velvollisuudet on lähtökohtaisesti kohdistettu rekisterinpitäjään, on kaikkien rekisterinpitäjän toimintaan ja henkilötietojen käsittelyyn osallistuvien otettava ne kuitenkin huomioon, sillä osa näistä velvollisuuksista toteutuu vasta henkilötietojen varsinaisessa käsittelyssä.¹⁶⁷ Rekisterinpitäjän vastuista säädetään tietosuoja-asetuksessa EU-tasolla, mutta myös kansallisessa lainsäädännössä henkilötietolaissa sekä lisäksi erityislainsäädännössä¹⁶⁸.

Tietosuoja-asetuksen 4 artiklan mukaan rekisterinpitäjällä tarkoitetaan luonnollista henkilöä tai oikeushenkilöä, viranomaista, virastoa tai muuta elintä, joka yksin tai yhdessä toisten kanssa määrittelee henkilötietojen käsittelyn tarkoitukset ja keinot.

Henkilötietolain 3 § määrittelee rekisterinpitäjäksi yhden tai useamman henkilön, yhteisön, laitoksen tai säätiön, jonka käyttöä varten henkilörekisteri perustetaan ja jolla on oikeus määrätä henkilörekisterin käytöstä tai jonka tehtäväksi rekisterinpito on lailla säädetty. Sanamuodon mukaisesti henkilörekisterillä voi olla yksi tai useampi rekisterinpitäjä.¹⁶⁹

---

¹⁶⁷ Voutilainen 2012, s. 301

¹⁶⁸ Pääsääntöisesti erityislainsäädännössä viitataan henkilötietolain yleissääntelyyn.

¹⁶⁹ Pitkänen & Tiilikka & Warma 2013, s. 55.

Rekisterinpitäjän vastuu on ensisijainen lapsen henkilötietojen käsittelyn laillisuudessa. Rekisterinpitäjä ei voi syyttää vastuutaan millekään muulle taholle. Tämän vuoksi rekisterinpitäjän tulisi varmistautua siitä, että rekisterinpitäjä toimii noudattaen laissa asetettuja velvollisuuksia ja periaatteita.

5.1.1. Vastuukysymykset tietosuoja-asetuksen mukaan

Tietosuoja-asetuksen 24 artikla säätelee rekisterinpitäjän vastuusta. Rekisterinpitäjän on toteutettava tarvittavat tekniset ja organisatoriset toimenpiteet, joilla voidaan varmistaa ja osoittaa, että käsittelyssä noudatetaan tätä asetusta, ottaen huomioon käsittelyn luonne, laajuus, asiayhteys ja tarkoitukset sekä luonnollisten henkilöiden oikeuksiin ja vapauksiin kohdistuvat, todennäköisyydeltään ja vakavuudeltaan vaihtelevat riskit. Rekisterinpitäjän vastuuseen kuuluu näiden toimenpiteiden tarkistaminen ja päivittäminen tarvittaessa. Tähän sisältyy myös se, että rekisterinpitäjä panee täytäntöön asianmukaiset tietosuojaa koskevat toimintaperiaatteet, kun se on oikeasuhteista käsittelytoimiin nähden. Olennaista on se, että rekisterinpitäjälle ei riitä, että rekisterinpitäjä noudattaa asetusta vaan rekisterinpitäjän on pystyttävä osoittamaan tietosuojasäännösten noudattaminen.¹⁷⁰

Tietosuoja-asetuksen 25 artiklan mukaan rekisterinpitäjän on käsittelytapojen määrittämisen ja itse käsittelyn yhteydessä toteutettava tehokkaasti tietosuojaperiaatteiden, kuten tietojen minimoinnin, täytäntöönpanoa varten asianmukaiset tekniset ja organisatoriset toimenpiteet, jotta ne saataisiin sisällytettyä käsittelyn osaksi ja jotta käsittely vastaisi asetuksen vaatimuksia ja rekisteröityjen oikeuksia suojattaisiin. Rekisterinpitäjän on toteutettava asianmukaiset tekniset ja organisatoriset toimenpiteet, joilla varmistetaan, että käsitellään vain käsittelyn kunkin erityisen tarkoituksen kannalta tarpeellisia henkilötietoja. Tämä velvollisuus koskee 25 artiklan mukaan kerättyjen henkilötietojen määriä, käsittelyn laajuutta, säilytysaikaa ja saatavilla oloa.

---

¹⁷⁰ Andreasson, Koivisto & Ylipartanen 2015, s. 33.

5.1.2. Vastuukysymykset henkilötietolain mukaan

Henkilötietolaki kattaa tietosuoja-asetuksen säätämät edellytykset rekisterinpitäjän vastuusta. Henkilötietolain 7 luku käsittelee tietoturvallisuutta ja tietojen säilytystä.

Rekisterinpitäjä on velvollinen huolehtimaan henkilötietojen suojasta tarpeellisilla tietoturvatoimenpiteillä. Tietosuoja rajoittaa tietoturvatoimenpiteitä joiltain osin, sillä tietoturvatoimenpiteiden on oltava suhteutettuna tarkoitettuun päämääräänsä. Suhteutettu päämäärä ei saa rajata yksilön yksityisyyden suojaa enempää kuin mikä on tarpeen.¹⁷¹

Henkilötietolain 32 §:n mukaan rekisterinpitäjän on toteutettava tarpeelliset tekniset ja organisatoriset toimenpiteet henkilötietojen suojaamiseksi asiattomalta pääsylvä tietoihin ja vahingossa tai laittomasti tapahtuvalta tietojen hävittämiseltä, muuttamiselta, luovuttamiselta, siirtämiseltä taikka muulta laittomalta käsittelyltä. Toimenpiteiden toteuttamisessa on otettava huomioon käytettävissä olevat tekniset mahdollisuudet, toimenpiteiden aiheuttamat kustannukset, käsiteltävien tietojen laatu, määrä ja ikä sekä käsittelyn merkitys yksityisyyden suojan kannalta.

Rekisterinpitäjiä ja heidän toimintaansa koskevia tietosuojaperiaatteita ovat: tarpeellisuus, suunnitelmallisuus, tarkoitussidonnaisuus, huolellisuus, laatu, tiedottamis- ja tiedonantovelvollisuus sekä ankaran vastuun korvausvelvollisuus.¹⁷² Periaatteet ovat vastaavia, kuten edellä selostetut henkilötietojen suojan käsittelyn ydinperiaatteet.

Ahti Saarenpään mukaan tarpeellisuus on henkilötietojen käsittelyn yleinen ohjausperiaate. Tarpeellisuusvaatimuksen seurauksena käsiteltävissä olevien tietojen määrä pienenee – rekisterinpitäjillä on lupa käsitellä vain omalle toiminnalleen tarpeellisia tietoja. Suunnitelmallisuus on keskeinen perusvaatimus, jonka vuoksi rekisterinpitäjällä ei ole lupa koota ja ylläpitää satunnaisia informaatiomassoja. Rekisterinpitäjän vastuulla on käsitellä henkilötietoja perustellusti ja tiettyä

---

¹⁷¹ Voutilainen 2012, s. 317–318.

¹⁷² Saarenpää 2012 b, s. 344.

käyttötarkoitusta varten. Informaatio henkilötietoina ei ole vapaata. Rekisterinpitäjän vastaa siitä, että henkilötietoja käsitellään ennalta määritellyin tarkoituksin.¹⁷³

Rekisterinpitäjän vastuulla on huolehtia siitä, että henkilötietojen käsittelyn tapahtuu lainmukaisesti. Kun henkilötietoja käsitellään ja rekisterinpitoa suunnitellaan, on rekisterinpitäjän kiinnitettävä huomiota siihen, millainen tietojenkäsittely rajaa vähiten rekisteröidyn oikeuksia yksityisyyden suojaan. Huolellisuusvelvoitteeseen kuuluu, että henkilötietojen käsittelijä käsittelee tietoja huolellisesti ja siten, ettei tietoja käsitellä lainvastaisesti tai että tiedot eivät päädy sivullisille. Huolellinen tietojenkäsittely on omiaan lisäämään luottamusta henkilötietojen käsittelyyn sekä mahdollistaa asianmukaisen asiakäsittelyn.¹⁷⁴

Laatuperiaatteen mukaisesti käsiteltävien tietojen tulee olla tarpeellisia ja virheettömiä¹⁷⁵. Rekisterinpitäjän vastuulla on tiedottaa henkilötietojen käsittelystä rekisteröidylle. Ilmoittamisvelvollisuuden perusydin on pitää rekisteröidyt ajan tasalla siitä, miten milloin ja missä henkilötietoja käsitellään. Ilmoittamisvelvollisuudesta voidaan poiketa tietojen laadun vuoksi tai tarkoituksenmukaisuusperustein kerättäessä tietoja muilta kuin rekisteröidyiltä.¹⁷⁶ Rekisterinpitäjän ilmoittamisvelvollisuutta koskeva pääsääntö on henkilötietolain 24 §:n 1 momentissa.

Rekisterinpitäjä on velvollinen korvaamaan taloudellisen ja muun vahingon, joka aiheutuu henkilötietojen lainvastaisesta käsittelystä (henkilötietolaki 47 §). Henkilötietojen lainvastainen käsittely johtaa korvausvelvollisuuteen, sillä yksityisyyttä tai muita perusoikeuksia on silloin rikottu.¹⁷⁷

5.2. Vanhempainvastuunkantajan vastuu

Vanhempainvastuunkantaja kantaa vastuuta lapsensa tekemisistä lapsen vanhempana jo tiettyjen lakien perusteella. Kuten edellä on todettu, vanhempainvastuunkantajalla on

---

¹⁷³ Saarenpää 2012 b, s. 345–346.

¹⁷⁴ Voutilainen 2012, s. 301.

¹⁷⁵ Ks. lisää oikeudesta oikaista tiedot tietosuoja-asetus artikla 16.

¹⁷⁶ Saarenpää 2012 b, s. 349–350.

¹⁷⁷ Saarenpää 2012 b, s. 350.

vastuu lapsen kasvatuksesta lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain mukaisesti. Näin ollen vanhempainvastuunkantaja kantaa vastuuta lapsensa tekemisistä tiettyyn rajaan saakka, mutta vanhempainvastuunkantajan vastuu ei syrjäytä rekisterinpitäjän vastuuta. Tietosuojasetuksessa tarkoitettulla vanhempainvastuunkantajalla ei ole vastuuta lapsen henkilötietojen käsittelyn laillisuudesta. Lapsen henkilötietojen käsittelyn laillisuudesta vastuun kantaa vain ja ainoastaan rekisterinpitäjä.

Vastuukysymyksistä keskusteltaessa herää kysymys siitä, eikö lapsella ole mitään vastuuta? Koska alaikäinen lapsi ei tosiasiallisesti pysty ymmärtämään oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan, on syytä kiinnittää huomiota siihen, että lapsen puhevaltaa käyttää lapsen vanhempi tai se henkilö, jolle lapsen huolto on uskottu. Näin ollen tulee miettiä sitä, mikä on lapsen vastuu vanhempiensa kohtaan? On perusteltua katsoa, että lapsella ei ole vastuuta omien henkilötietojen käsittelyn laillisuudesta. Rekisteröityä suojataan lain säännöksillä ja koska rekisteröidyn yksityisyyteen puututaan silloin, kun henkilötietoja käsitellään, on perusteltua, että rekisterinpitäjän vastuulle on asetettava korkeat vaatimukset.

Lähtökohtaisesti vanhempainvastuunkantajalla on vastuu siitä, mitä hänen lapsensa internetissä tekee ja millaisiin tarkoituksiin lapsi internetiä käyttää. Vanhempainvastuunkantajalla on vastuu siitä, että vanhempi seuraa lapsensa viihde- ja sosiaalisen median palveluiden käyttöä. Voidaan katsoa, että vanhempainvastuunkantaja on välillisesti vastuussa lapsen henkilötietojen käsittelyn laillisuudesta ja oikeellisuudesta, mutta tosiasiallisesti vastuu on aina rekisterinpitäjällä.

Vanhempi toimii vain niin sanottuna välikätenä, antamalla suostumuksensa, lapsen eli rekisteröidyn ja rekisterinpitäjän välillä. Mielestäni on kohtuutonta, että rekisterinpitäjä vetoaisi siihen, että koska vanhemmalla on vastuu siitä, mitä hänen lapsensa tekee internetissä, olisi vanhempi sen vuoksi vastuussa myös henkilötietojen käsittelyn laillisuudesta.

Kun palveluntarjoaja asettaa alaikäisten saataville palveluitaan, on palveluntarjoajan eli rekisterinpitäjän vastuulla todentaa vanhemman suostumus ja se, että suostumus on annettu pätevästi. Rekisterinpitäjä on vastuussa myös siitä, että alaikäinen ei ole voinut kiertää millään tavalla vanhempainvastuunkantajan suostumusta. Kuten edellä esitetyssä

kuluttaja-asiamiehen ratkaisussa todettiin, ei sähköpostitse lähetetty linkki, jota klikkaamalla vanhempi pystyi antamaan suostumuksensa, ollut tarpeeksi vahva tapa todentaa vanhemman suostumus alaikäisen tekemiin toimiin.

Kuten edellä on jo todettu, asettaa tietosuoja-asetus lasten henkilötietojen käsittelylle ikärajasäännöksen. Ikäraja on asetettu 13–16 ikävuoteen, joka herättää kysymyksen siitä, päättyykö vanhempien vastuu lapsesta ja lapsen henkilötietojen käsittelystä lapsen saavuttaessa asetetun iän. Voidaanko vanhempien vastuun katsoa loppuvan siihen, kun lapsi saavuttaa jäsenmaan asettamaa ikärajasäännöstä vastaavan rajapyykin? Koska tietosuoja-asetuksen lopullisessa versiossa ei ole lainkaan määritelty sitä, mitä lapsella tarkoitetaan, on kysymys erittäin keskeinen. Esimerkiksi lapsen oikeuksien sopimuksessa lapsi on määritelty alle 18-vuotiaaksi henkilöksi, jolloin voidaan katsoa, että vanhempien huolellisuusvelvoite ulottuisi siihen asti, kunnes lapsi täyttää 18-vuotta.¹⁷⁸

5.3. Vanhempainvastuunkantajan rooli lapsen käyttämien tietoyhteiskunnan palvelujen valvonnassa

Yleensä sosiaalisen median palveluissa luodaan henkilökohtainen profiili, joka koostuu valokuvista, teksteistä ja videoista. Sosiaalisen median profiilit sisältävät henkilökohtaista informaatiota profiilin luoja. Lasten käyttäessä sosiaalisen median palveluita on huolestuttavaa, että henkilökohtaisen profiilin välittämä tieto voi välittyä jopa maailmanlaajuiselle yleisölle, koska lapsen kyky ymmärtää tiedon leviämisen vaikutukset verkkoympäristössä on rajallista.¹⁷⁹

Vanhemmalla on velvollisuus huolehtia ja kasvattaa lasta, joka ulottuu myös sosiaalisen median puolelle.¹⁸⁰ Vanhempainvastuunkantajan rooli lapsen internetin käytön valvonnassa on epäilemättä erittäin tärkeä.¹⁸¹ Laajemmassa kontekstissa voidaan puhua vanhemman roolista lapsen mediakasvatuksessa. Vanhemman vastuulla on opastaa

---

¹⁷⁸ Koski 2017, s. 46–47.

¹⁷⁹ ALRC report 108, kohta 67.57. Viitattu 17.6.2017

¹⁸⁰ Forss 2014, s. 55.

¹⁸¹ Monet lapset valehtelevat ikänsä ja jopa vanhemmat auttavat kirjautumaan sosiaalisen median palveluihin huolimatta ikärajoista. Ks. lisää Tranberg, Heuer 2013.

lapsia sosiaalisen median järkeviksi käyttäjiksi. Tämän vuoksi vanhempien itse tulisi osata käyttää sosiaalista mediaa vastuullisesti ja oppia tunnistamaan sosiaalisen median uhkia ja vaaroja, mutta myöskin etuja ja mahdollisuuksia.¹⁸²

Pääasiallisesti vanhemmat pystyvät vaikuttamaan lastensa internetin käyttöön aktiivisesti puhumalla lastensa kanssa internetin käytöstä. Vanhempien tulisi myös neuvoa lapsiaan sekä asettaa rajoituksia ja kieltoja lapsen internetin käyttöön. Vanhemmat voisivat käyttää myös teknisiä apuvälineitä¹⁸³ valvoessaan lastensa internetin käyttöä.¹⁸⁴ Vanhempien olisi myös hyvä tutustua lapsensa käyttämiin sosiaalisen median palveluihin.¹⁸⁵

EU Kids Online –tutkimuksen mukaan lasten tulisi kunnioittaa palveluntarjoajien asettamia ikärajoja eri viihde- ja sosiaalisen median palveluille. Lasten tulisi myös tarkistaa yksityisyyden suoja-asetukset käyttämässään palveluissa ja opetella niin sanottuja sosiaalisen median pelisääntöjä: henkilökohtaisia asioita tulisi jakaa vain ystävien kanssa ja toisten henkilökohtaisia tietoja ei saa jakaa internetissä ilman kyseisen henkilön suostumusta.¹⁸⁶

6. Johtopäätökset

6.1. Digitaalinen jalanjälki

Jokainen käyttäessään internetiä jättää omat jälkensä internetiin. Tätä kutsutaan digitaaliseksi jalanjäljeksi.¹⁸⁷ On tärkeää, että jokainen, myös lapsi, tiedostaa millaisen digitaalisen jalanjäljen internetiin jättää ja millaisia vaikutuksia sillä voi olla.¹⁸⁸

---

¹⁸² Haasio 2013, s. 59.

¹⁸³ Esimerkiksi lapsilukot.

¹⁸⁴ EU Kids Online 2011–2014, s. 26.

¹⁸⁵ Forss 2014, s. 55.

¹⁸⁶ EU Kids Online 2011–2014 s. 32.

¹⁸⁷ Digital footprint.

¹⁸⁸ Your Digital Footprint Matters ks. <http://www.internetsociety.org/your-digital-footprint> Viitattu 17.6.2017.

Digitaalinen jalanjälki kaventaa yksityisyyttämme sekä anonyymiteettiämme internetissä. Digitaalisen jalanjäljen myötä voi käyttäjä jättää jälkeensä esimerkiksi tietoa siitä, mitä käyttäjä on tehnyt, missä käyttäjä on ollut ja ketä käyttäjän perheeseen kuuluu¹⁸⁹. Käyttäjän jättämän digitaalisen jalanjäljen kautta käyttäjä on jäljitettävissä, joka on omiaan vähentämään käyttäjän yksityisyyttä. Käyttäjän jättämiä jälkiä voidaan käyttää huonossa tapauksessa rikollisiin tarkoituksiin.¹⁹⁰

Lapsi ei välttämättä ymmärrä, että jokaisesta asiasta, mitä hän internetissä tekee, jää jälki. Kuten edellä olen todennut, on tärkeää, että vanhemmat valvovat lasten internetin käyttöä ja ennen kaikkea puhuvat sekä valistavat internetin mahdollisuuksista ja vaaroista. Kun lapsen saa tiedostamaan, että internetissä ei kannata jakaa henkilökohtaista informaatiota, on lapsen turvallisempaa käyttää internetiä. Siten lapsen jättämästä digitaalisesta jalanjäljestä ei tarvitse olla huolissaan.

6.2. Esineiden internet ja sähköisen viestinnän tietosuoja-asetus

Eurooppalainen ja kansallinen tietosuojalainsäädäntö on kokemassa suuria muutoksia. Suomessa säädettiin tietoyhteiskuntakaari kansallisena ratkaisuna.¹⁹¹ EU:n komissio on antanut ehdotuksen uudeksi sähköisen viestinnän tietosuoja-asetukseksi¹⁹² 10.1.2017. Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus yksityiselämän kunnioittamisesta ja henkilötietojen suojasta sähköisessä viestinnässä ja direktiivin 2002/58/EY kumoamisesta (2017/0003 COD) yhdenmukaistaa sähköisen viestinnän lainsäädäntöä EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen mukaiseksi. Direktiivi 2002/58/EY on sähköisen viestinnän tietosuojadirektiivi, jonka uudelleentarkastelu tuli ajankohtaiseksi yleisen tietosuoja-asetuksen säätämisen myötä. EU:n komission ehdotuksessa varmistetaan

---

¹⁸⁹ Digitaalinen jalanjälki voi kasvaa ajan myötä valtavaksi.

¹⁹⁰ Ks. lisää Internet Society, Are Digital Footprints a Problem=
https://www.internetsociety.org/sites/default/files/flash/Are_Digital_Footprints_a_Problem/presentation_content/external_files/Are_Digital_Footprints_a_problem.pdf Viitattu 17.6.2017.

¹⁹¹ Pitkänen, Korpisaari & Korhonen, s. 8.

¹⁹² Proposal for a REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL concerning the respect for private life and the protection of personal data in electronic communications and repealing Directive 2002/58/EC (Regulation on Privacy and Electronic Communications). Brussels, 10.1.2017. COM (2017) 10 final.

yhdennäköisyys yleisen tietosuojasetuksen kanssa.¹⁹³ Vielä ei tiedetä, millaisia muutoksia sähköisen viestinnän tietosuojasetus tuo suhteellisen uuteen tietoyhteiskuntakaareen.¹⁹⁴

Sähköisen viestinnän tietosuojadirektiivin tarkoituksena on varmistaa perusoikeuksien ja -vapauksien suojeleminen ja erityisesti yksityiselämän kunnioittaminen, viestinnän luottamuksellisuus sekä henkilötietojen suojeleminen sähköisen viestinnän alalla. Yleinen tietosuojasetus on yleissäädos, jota sähköisen viestinnän tietosuojasetus täydentää erityissäädoskseenä. Näin ollen sähköisen viestinnän tietosuojasetuksella täsmennetään ja täydennetään henkilötiedoiksi luokiteltavien sähköisen viestinnän tietojen osalta.¹⁹⁵ Sähköisen viestinnän tietosuojasetusta sovellettaisiin laajemmin myös sähköisiä viestintäpalveluja tarjoaviin toimijoihin. Sähköisen viestinnän tietosuojasetus on tarkoitus hyväksyä viimeistään 25.5.2018, jolloin yleinen tietosuojasetus tulee sovellettavaksi.¹⁹⁶

Sähköisen viestinnän tietosuojasetus on luonnollinen jatkumo yleiselle tietosuojasetukselle. Sähköisen viestinnän tietosuojasetuksessa ei ole erikseen mainittu lapsia koskevia säännöksiä, mutta asetusta sovellettavissa myös lapsiin silloin, kun lapset käyttävät sähköisen viestinnän palveluja. Yhä enenevässä määrin lapset ovat sähköisen viestinnän palveluiden käyttäjiä ja erityisesti lapsille suunnattuja älyteknologian laitteita¹⁹⁷ on huima määrä.

Vaikka en tutkielmassani ole käsitellyt esineiden internetiä (Internet of Things, IoT) on se hyvä ottaa esille lopuksi, sillä esineiden internet on lähitulevaisuuden kuumien puheenaihe. Esineiden internetillä tarkoitetaan sitä, että arkipäiväiset esineet, kuten kodinkoneet ja autot ovat langattomasti yhteydessä internetiin ja pystyvät keräämään ja

---

¹⁹³ EU:n komission ehdotus sähköisen viestinnän tietosuojasetukseksi, s. 2.

¹⁹⁴ Pitkänen, Korpisaari & Korhonen, s. 8.

¹⁹⁵ EU:n komission ehdotus sähköisen viestinnän tietosuojasetukseksi, s. 2.

¹⁹⁶ Tietosuojavaltuutetun toimisto 10.1.2017

<http://www.tietosuojafi.fi/index/ajankohtaista/tiedotteet/2017/01/eunkomissioehdottaap-arannuksiasahkoisenviestinnantietosuojaantoihin.html> Viitattu 11.6.2017.

¹⁹⁷ Esineiden internet eli Internet of Things. Ks. lisää IoT Finland <http://iotfinland.fi/> Viitattu 11.6.2017

vaihtamaan tietoa. Tällaiset laitteet keräävät muun muassa tietoa käyttäjien käyttötottumuksista, sijainnista ja mieltymyksistä.¹⁹⁸

Esineiden internetissä monet laitteet voidaan kytkeä tietoverkkoihin, mikä luo ennennäkemättömiä haasteita tietosuojalle.¹⁹⁹ Esineiden internetin myötä tietoverkkoihin liitetyt esineet ja koneet tulevat keräämään käytännössä liian paljon tietoa, jota pystyttäisiin käsittelemään ja analysoimaan perinteisillä tavoilla.²⁰⁰ Tutkimusyrittäjä Gartnerin julkaisun mukaan 5,5 miljoonaa uutta dataa keräävää laitetta kytketään päivittäin tietoverkkoihin vuonna 2016. Gartner on arvioinut, että esineiden internetissä on kytkettynä 6,4 miljardia dataa keräävää laitetta vuonna 2016 ja vuoteen 2020 mennessä esineiden internetissä tulee olemaan 20,8 miljardia dataa keräävää laitetta.²⁰¹

Esineiden internet tuo uusia haasteita lasten yksityisyyden ja henkilötietojen suojan toteutumiselle. Tietosuoja-asetus tehostaa lasten henkilötietojen suojalle asetettuja oikeudellisia kehyksiä erityisesti lapsia koskevien säännösten kautta. Esineiden internetin yhtenä suurimpana haasteena on se, että tietojen kaikkia käyttötarkoituksia ei välttämättä tiedetä tietojen keräämisen hetkellä.²⁰² Myös sähköisen viestinnän tietosuoja-asetuksella on tässä tärkeä rooli.

Esineiden internet ilmentää sitä, miten digitaalinen teknologia voi tulla osaksi ihmisten fyysistä ympäristöä. Esineiden internetin kautta voidaan yhdistää teknologiaa arjen tavallisiin asioihin.²⁰³ Esineillä on tärkeä rooli lasten elämässä, sillä erityisesti nuorempien lasten jokapäiväiset leikit keskittyvät usein leluihin. Lapsille suunnatun esineiden internetin potentiaalia on jo tutkittu.

---

¹⁹⁸ Esineiden internetiä käsittelevä artikkeli <https://www-edilex-fi.ezproxy.ulapland.fi/uutiset/32038?allWords=esineiden+internet&offset=1&perpage=20&sort=relevance&searchSrc=1&advancedSearchKey=539703> Viitattu 8.8.2017.

¹⁹⁹ Ks. lisää esineiden internetin tietoteknisistä haasteista daCosta 2013, s. 23.

²⁰⁰ Ks. lisää tietojen käsittelystä daCosta 2013, s. 143.

²⁰¹ <http://www.gartner.com/newsroom/id/3165317> Viitattu 8.8.2017.

²⁰² Koski 2017, s. 59.

²⁰³ Esimerkiksi maitopurkin ottaminen pois jääkaapista johtaisi uuden maitopurkin tilaamiseen automaattisesti verkosta. Ks. lisää Manches, Duncan, Plowman & Sabeti, s. 77.

Esimerkiksi Teddy the Guardian²⁰⁴ on pehmolelu, joka mittaa käyttäjästä sydämensykkettä, happisaturaatiota, kehonlämpöä ja stressitasoa. Tätä pehmolelua käytetään sairaaloissa vähentämään lasten pelkoa ja ahdistusta lääketieteellisissä tutkimuksissa. Teddy the Guardianin keräämiä henkilötietoja käyttävät terveydenhuollon ammattilaiset, mutta pehmolelun sisältämä data on arvokasta myös muille. Tärkeää on tiedostaa, miten tällaisten älylelujen keräämiä henkilötietoja käytetään ja säilytetään.²⁰⁵

Lapset ovat innokkaita älylaitteiden ja erilaisten sovellusten käyttäjiä. Lapset eivät kuitenkaan ole tietoisia siitä, millaisiin mahdollisesti arkaluontoisiin tietoihin sovelluksilla voi olla pääsy ja miten laajasti tietoja luovutetaan kolmansille osapuolille²⁰⁶. Rekisterinpitäjien, joiden kohderyhmänä ovat lapset, on noudatettava tavallista tarkemmin tietojen minimointia ja tarkoituksen rajoittamista koskevia periaatteita lasten yleisen haavoittuvuuden vuoksi.²⁰⁷

Esineiden internetin luonteena on, että jokapäiväiset asiat liittyvät yhä enemmän digiteknologiaan. Koska teknologiasta tulee yhä enemmän saumatonta, ovat lapset vähemmän tietoisia siitä, miten heidän tekemisiään seurataan ja miten kerättyjä tietoja käytetään. Esimerkiksi lapsi ei välttämättä ymmärrä, että halaamalla edellä mainittua Teddy the Guardian -pehmolelua, halaus tuottaa laajan skaalan erilaista biometristä tietoa.²⁰⁸

Esineiden internetillä on potentiaalia muuttaa lasten havainnointia ja vuorovaikutusta arkipäiväisessä elämässä.²⁰⁹ Esineiden internet lapsen henkilötietojen käsittelyn näkökulmasta oma laajempi aihe, josta riittäisi kirjoitettavaa kokonaisen tutkielman verran ja enemmänkin. Lapsia koskevien erityissäännösten kautta tietosuojasetus

---

²⁰⁴ Ks. lisää Teddy the Guardian -pehmolelusta <http://teddytheguardian.com/> Viitattu 11.8.2017

²⁰⁵ Manches, Duncan, Plowman & Sabeti, s. 77.

²⁰⁶ Ks. lisää lasten henkilötietojen käsittelystä Tietosuojatyöryhmän lausunto 2/2009 lasten henkilötietojen suojelusta (Yleiset suuntaviivat ja kouluja koskeva erityistapaus) WP 160, 11.2.2009.

²⁰⁷ WP 202, s. 28.

²⁰⁸ Manches, Duncan, Plowman & Sabeti, s. 77.

²⁰⁹ Manches, Duncan, Plowman & Sabeti, s. 81.

tehostaa huomattavasti lasten henkilötietojen suojalle asetettuja oikeudellisia kehyksiä.²¹⁰

Tutkimusyritys Gartnerin mukaan esineiden internetin sama suosio ja innostus kotitalouksissa tulee kasvamaan nopeasti. Kotitalouksista löytyy älykkäitä kodinkoneita, jotka ovat liitettynä tietoverkkoihin. Tällaiset kodinkoneet kertovat käyttäjälleen muun muassa optimaaliset lämpötilat ja ohjeistavat niiden käytössä. Kodin etävalvonta kannettavan mobiililaitteen avulla on yleistynyt.²¹¹

6.3. Tutkielman yhteenveto

Tutkielman aihe oli loppujen lopuksi suhteellisen haastava käsitellä, koska tietosuoja-asetuksen 8 artikla on uusi eikä siitä ole ollut aikaisempaa sääntelyä. Tämä teki tutkielman kirjoittamisesta vaikeaa, koska juuri kyseistä artiklaa käsittelevää oikeuskirjallisuutta ei käytännössä ollut lainkaan. Kuluttaja-asiamies oli ainut taho Saaran Kosken lisäksi, joka oli suoraan ottanut kantaa tietosuoja-asetuksen 8 artiklaan. Myös se seikka, että tutkielman pääpointtina on tietosuoja-asetus, joka ei ole vielä sovellettavaa oikeutta, toi tutkielman kirjoittamiseen lisähaastetta. Lähdemateriaalia kerätessä täytyi olla luova. Toisaalta tutkielman aihe on sellainen, josta oli erittäin mielekästä kirjoittaa juurikin sen vuoksi, ettei aiheesta ole aiemmin kirjoitettu.

Aiemmin voimassa olleen EU:n tietosuojadirektiivin tavoitteet ja periaatteet ovat edelleen pätevät ja ne on säilytetty uuteen tietosuoja-asetukseen. Tietosuojadirektiivin avulla ei ole pystytty estämään tietosuojan täytäntöönpanon hajanaisuutta Euroopan unionissa, jonka vuoksi luonnollisten henkilöiden suojelun kannalta siihen liittyy paljon riskejä. Tietosuojadirektiivi ei myöskään ota kantaa ollenkaan lapsen erityisasemaan henkilötietojen käsittelyssä. Teknologian nopean kehityksen ja globalisaation vuoksi henkilötietojen suojeluun on muodostunut uusia haasteita. Lasten tietotekninen osaaminen on huimaa ja lapset käyttävät tietoyhteiskunnan palveluita entistä enemmän.

---

²¹⁰ Koski 2017, s. 59.

²¹¹ Ks. Gartnerin uutinen <http://www.gartner.com/newsroom/id/3107217> Viitattu 8.8.2017

Tutkielmassani esitetyn mukaisesti perusoikeussuoja kuuluu myös lapsille. Näin ollen on kiistatonta, että henkilötietojen suoja ihmis- ja perusoikeutena kuuluu lapsille. Henkilötietojen käsittelyn laillisuutta koskevat periaatteet ja kriteerit koskevat myös lasten henkilötietojen käsittelyä. Lasten erityisasema henkilötietojen käsittelyssä on kiistatonta. Tietosuoja-asetuksen ja henkilötietolain mukaisten periaatteiden lisäksi lapset tarvitsevat erityistä suojaa ja tietosuoja-asetuksen 8 artiklan tarkoituksena on varmistaa lasten henkilötietojen käsittelyn lainmukaisuus. Edellä todetun mukaisesti lapsen henkilötietojen käsittelyn laillisuudesta ei ole aiemmin ollut erityissääntelyä, vaan lapsen henkilötietojen käsittely on sisältynyt jo olemassa oleviin säännöksiin ilman erityistä mainintaa.

Tutkielmassani olen käsitellyt tietoyhteiskunnan palveluita, joita ovat sähköisenä etäpalveluna vastaanottajan henkilökohtaisesta pyynnöstä tavallisesti korvausta vastaan toimitettavia palveluita. Olen rajannut tietoyhteiskunnan palvelut koskemaan viihde- ja sosiaalisen median palveluita, joka mielestäni on loogista tutkielmani aihe huomioon ottaen. Tietosuoja-asetus ei määrittele millään tavalla sitä, mitä 8 artiklassa tarkoitetaan ”lapselle suoraan tarjottavalla palvelulla”. Tietosuoja-asetuksen johdanto-osa ei anna vastausta siihen, millaisia tietoyhteiskunnan palveluita lapselle suoraan tarjottavalla palvelulla tarkoitetaan tai mitkä tietoyhteiskunnan palvelut eivät ole suoraan lapselle tarjottavissa.

Tutkielmani perusteella katson, että tietoyhteiskunnan palveluiden määrittelemättä jättäminen ja perusteiden kertomatta jättäminen sille, milloin ja millä perusteella tietoyhteiskunnan palveluja voidaan tarjota suoraan lapselle, on vakava puute. Näiden asioiden määrittelemisen helpottaisi rekisterinpitäjää eikä aiheuttaisi suuria tulkintaongelmia. Uskon, että edellä mainittu voi aiheuttaa ongelmia, kun tietosuoja-asetus tulee sovellettavaksi vuonna 2018.

Tutkielmassani olen pohtinut suostumusta yleisenä käsitteenä ja sen pätevyyteen liittyviä ongelmia. Olen tuonut esille myös ongelmia, joita vanhemmanvastuunkantajan suostumuksen antamiseen liittyy. Lapsen henkilötietojen käsittelyn suojan toteutuminen edellyttää, että palveluntarjoaja tosiasiallisesti varmistaa sen, että lapsen vanhempi on antanut suostumuksensa lapsen henkilötietojen käsittelyyn eli palvelun tilaamiseen. Suostumus tulee olla tosiasiallisesti todennettavissa eikä suostumusta voi pyytää tavalla,

joka on lapsen mahdollista itse kiertää. Kuluttaja-asiamies on ratkaisussaan todennut, että sähköpostilinkin kautta pyydettyä vanhemman suostumusta ei rekisterinpitäjä pysty todentamaan. Sähköpostilinkki ei ole tarpeeksi vahva tapa, sillä se on helposti kierrettävissä.

Edellä esitetyt vahvan sähköisen tunnistautumisen menetelmät eivät sellaisinaan sovellu lapsen vanhempainvastuunkantajan suostumuksen todentamiseen. Pankkitunnukset ja kansalaisvarmenne ovat suhteellisen raskaita keinoja todentaa vanhempainvastuunkantajan suostumus. Vahvan sähköisen tunnistautumisen menetelmistä mobiilivarmenne on mielestäni potentiaalisin keino vanhempainvastuunkantajan suostumuksen todentamiseksi, sillä sen hankinta on helppoa ja vanhemman on suhteellisen helppo pitää henkilökohtainen salasana lapselta ulottumattomissa. Mobiilivarmenteen hankinta ei ole riippuvainen käyttäjän taloudellisesta tilanteesta toisin kuin kansalaisvarmenteen käyttö, sillä kansalaisvarmenne edellä todetulla tavalla vaatii sirullisen henkilökortin. Pankkitunnukset voivat helpommin joutua väärinkäytösten kohteeksi.

Edellä todetun mukaisesti tietosuoja-asetus tuo haasteita vanhempainvastuunkantajan suostumuksen todentamiselle. Kuten kuluttaja-asiamies on lausunnossaan oikeusministeriölle todennut, tulisi kehittää kevyempiä tunnistautumismenetelmiä. Tällaisten kevyempien tunnistautumismenetelmien kehittäminen vaatii teknistä tietotaitoa, jota oikeustieteilijöillä harvemmin on. Näin ollen on erittäin haastavaa ottaa kantaa siihen, millaisia nämä kevyemmät tunnistautumismenetelmät voisivat olla. Myöskään kuluttaja-asiamies ei ole ottanut tähän kantaa lausunnossaan. Kevyempien tunnistautumismenetelmien kehittämiseksi on selvästi tarve. Koen, että tunnistautumismenetelmistä puhuttaessa kyseessä on laajempi ongelma liittyen sopimuskumppanin tunnistamiseen digitaalisissa palveluissa. Tämän ongelman olen rajannut maisteritutkielmani ulkopuolelle enkä sen vuoksi ole käsitellyt sitä syvemmin.

Tutkielmassani olen esitellyt tietosuoja-asetuksen antaman mahdollisuuden jäsenvaltioille laatia käytännesääntöjä. Korostan käytännesääntöjen laatimista, joilla voidaan tukea tietosuoja-asetuksen asianmukaista käyttöä ja ennen kaikkea ohjata tietosuoja-asetuksen käyttöä. Tällaisten käytännesääntöjen laatiminen on ensisijaisen tärkeää, sillä niillä voitaisiin luoda yhteiset pelisäännöt kaikille rekisterinpitäjille.

Käytännössä tulisi laatia ainakin lasten suojelusta ja siitä, millaisia keinoja voidaan käyttää lapsen vanhempainvastuunkantajan suostumuksen saamiseksi tilanteessa, jossa tietoyhteiskunnan palveluja tarjotaan suoraan lapselle.

Tutkielmassani keskeisessä roolissa oleva tietosuoja-asetuksen 8 artikla antaa harkinnanvaraa jäsenvaltiolle säätää ikäraja. Ikäraja tulee olla 13–16 vuoden välillä. Viittaan tutkielmassani useaan otteeseen kuluttaja-asiamiehen lausuntoon, jossa kuluttaja-asiamies on kiinnittänyt huomiota myös ikärajakysymykseen. Ikärajasta säädettäessä tulisi ottaa huomioon se, minkälaisia ehtoja palveluissa käytetään ja minkä ikäisellä lapsella on kyky ymmärtää palveluiden käyttöehtojen sisältö ja merkitys hyväksyessään palvelun ehdot.

Oikeusministeriön asettaman TATTI-työryhmän antaman lausunnon mukaisesti on pidetty mahdollisena säätää sekä 13 että 15 vuoden ikäraja. Tutkielmani perusteella olisi järkevää ottaa huomioon muissa säädöksissä säädetyt ikärajat, kun säädetään tietosuoja-asetuksen 8 artiklan tarkoittamasta ikäraja. Suomen kansallisessa lainsäädännössä useisiin säädöksiin on sisällytetty 15 vuoden ikäraja.

Näin ollen ei tulisi säätää ainakaan alle 15 vuoden ikäraja, kun kyseessä on tietoyhteiskunnan palveluiden tarjoaminen suoraan lapselle. Jos päädytään ikärajaksi päädyttäisiin säätämään 15 vuotta, edellytetään alle 15-vuotiailta lapsilta vanhempainvastuunkantajan suostumus. Ikäraja säädettäessä tulee joka tapauksessa ottaa huomioon, mitä useimmat EU:n jäsenvaltiot ovat säätäneet ikäraja. Jos tämä ei ole mahdollista, tulee keskittyä siihen, että ikäraja säädetään yhdenmukaisesti Pohjoismaiden kesken. Tietosuoja-asetuksen yhtenä tavoitteena on kuitenkin lasten henkilötietojen suojan parantaminen eikä matalasta ikäraja säätäminen mielestäni tue tarpeeksi tietosuoja-asetuksen tavoitetta.

Tutkielmassani tuotujen näkökohtien pohjalta voidaan perustellusti todeta, että vanhempainvastuunkantajan rooli lapsen mediakasvatuksessa on erittäin tärkeä. Vanhempi on vastuussa lapsen kasvatuksesta ja tämä vastuu ulottuu myös sosiaaliseen mediaan: vanhemman tulee opastaa lapsia tietoisiksi ja järkeviksi sosiaalisen median käyttäjiksi. Helpoin tapa valvoa lapsen henkilötietojen käyttöä on tarkistaa lapsen kanssa yhdessä lapsen käyttämien palveluiden yksityisyysasetukset. Vanhempien tulisi

puhua lastensa kanssa sekä valistaa heitä internetin uhkista ja vaaroista. Palveluntarjoajat asettavat palvelujen käytölle ikärajoja, joita lasten tulisi noudattaa ja kunnioittaa.²¹²

On lapsen edun mukaista, että lapsesta pidetään huolta ja, että lapsella on vanhempi, jolla on vastuu lapsen kasvatuksesta. Vanhempainvastuunkantajan vastuu ulottuu lapsen kasvatukseen, muttei henkilötietojen käsittelyyn. Henkilötietojen käsittelyn lainmukaisuudesta vastuun kantaa rekisterinpitäjä edellä todetun mukaisesti. Tietosuojasetuksen 8 artikla asettaa vaatimuksia rekisterinpitäjälle, sillä rekisterinpitäjän tulee todentaa vanhempainvastuunkantajan suostumus tekniset edellytykset huomioon ottaen. Tämä tulee tuomaan rekisterinpitäjälle haasteita, sillä tietosuojasetus ei anna suoraa vastausta siihen, miten vanhempainvastuunkantajan suostumus todennetaan. Vaikka tietosuojasetus ei tarjoa tähän ongelmaan vastausta, ei se poista kuitenkaan rekisterinpitäjän vastuuta lapsen henkilötietojen käsittelyn laillisuudesta.

Esineiden internet on lasten henkilötietojen käsittelyn kannalta on mielenkiintoinen aihe, joka herättää paljon kysymyksiä. Ajatus siitä, että useimmat laitteet ovat kytkettyinä tietoverkkoihin keräten dataa käyttäjästään lähes jatkuvasti, voi olla ensin kauhistuttava. Esineiden internetissä on myös paljon potentiaalia ja tulevaisuudessa esineiden internet tulee kasvamaan ja laajenemaan entisestään. Erityisesti vanhempien tulisi valvoa lastensa käyttämiä tietoverkkoihin kytkettyjä laitteita.

Esineiden internet luo haasteita tietosuojalle ja herättää kysymyksen siitä, miten voi olla varma, että laitteiden keräämä data on suojattua ja turvattua ja ettei sitä luovuteta ulkopuolisille. Tällä hetkellä ainakaan Suomessa ei ole esineiden internetiä yksinomaan koskevaa lainsäädäntöä. Esineiden internetiin sovelletaan näin ollen jo voimassa olevia säädöksiä henkilötietojen käsittelystä. Pidän kuitenkin mahdollisena, että esineiden internetin tuomien tietosuojahaasteiden myötä voidaan päätyä säätämään esineiden internetiä koskevaa erityislainsäädäntöä. Ainakin esineiden internetin laajentumiseen olisi lainsäätäjän hyvä varautua.

---

²¹² Näin ollen lasten ei tulisi kirjautua esimerkiksi Facebookiin, jossa ikäraja on 13 vuotta.

EU:n uuden tietosuoja-asetuksen myötä kansallista lainsäädäntöä on jo tarkistettu ja sitä tullaan vielä tarkistamaan. Kuten edellä on todettu, on lähtökohtaisesti kansallinen lainsäädäntö yhteneväinen uuden tietosuoja-asetuksen kanssa eikä suuria muutoksia tarvita. Kuitenkin joihinkin kansallisiin säännöksiin²¹³ tullaan tekemään muutoksia ja suurimpana uudistuksena on ehdotettu henkilötietolain kumoamista ja korvaamista uudella tietosuojalailla.

Tietosuojalaki olisi henkilötietolain kaltainen yleislaki, jolla tultaisiin täsmentämään ja täydentämään EU:n uutta tietosuoja-asetusta. Oikeusministeriön asettama TATTI-työryhmä on ehdottanut, että tietosuojalaki ja muut vaaditut lainmuutokset tulisivat voimaan 25.5.2018.

Tietosuoja-asetus on jo pitkään odotettu uudistus, mutta nähtäväksi jää, toteutuuko lapsen erityisasema tosiasiallisesti, kun asetusta tulee sovellettavaksi. Jo itsessään se, että tietosuoja-asetuksessa on ensimmäistä kertaa lapsia koskevaa erityissääntelyä, parantaa lasten henkilötietojen suojaa. On kuitenkin pohdittava kriittisesti sitä, tehostavatko tietosuoja-asetuksessa asetetut ikäraajat tarpeeksi lasten henkilötietojen suojaa. Ainoastaan ikärajoista säätämällä ei lasten henkilötietojen suoja välttämättä tosiasiallisesti toteudu ainakaan siinä laajuudessa, kuin lainsäätäjät on tarkoittanut.

---

²¹³ Jotkin yksittäiset säädökset, kuten vaalilaki ja työsuojeluhenkilörekisterilaki, vaativat korjauksia. Ks. lisää korjausta vaativista säädöksistä IPR University Centerin raportti 2016.